

У нумары:

Планаў,
як заўсёды, шмат...

Гадавіна заснавання часопіса —
нагода ўспомніць, прааналізаваць,
падумаць пра перспектыву.

Стар. 4-5

Адметнасць, альбо
Аднастайнасць?

Дзве — супрацьлеглыя — ацэнкі
адной і той жа кнігі.

Стар. 6

Савецкая ментальнасць —
з'ява унікальная

Гутарка з Ігарам Губерманам:
колішнім дысідэнтам,
цяпер — папулярным рускамоўным
літаратарам Ізраіля.

Стар. 12

Пад небам ідэалу

Пра паэтычны дар мастака
Віктара Сташчанюка ведалі
лічаныя людзі.

Стар. 14

«Трэба адрадзіць
любоў да чытання»

Госця «ЛіМа» — рэдактар
тэлепраграмы «Слова пісьменніка»
Ірына Масляніцына.

Стар. 15

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК
«ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індыўідуальных
падпісчыкаў:

1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс —
63856

Ведамасная
падпіска:

1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс —
638562

Індыўідуальная льготная падпіска для
настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц
— 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб.
Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім —
падпішыцеся на «ЛіМ»!

На карысць роднай Беларусі

Часопісу
«Маладосць» — 55

Калектыву рэдакцыі
часопіса «Маладосць»

Паважаныя сябры!

Шчыра віншую вас з 55-годдзем з дня выхаду ў свет першага нумара часопіса «Маладосць».

Гісторыя гэтага маладзёжнага выдання — своеасаблівы летапіс айчыннай літаратуры. Часопіс па праву называюць школай мастацкага і публіцыстычнага пісьменства, якая спрыяла і садзейнічала выхаванню некалькіх пакаленняў беларускіх літаратараў.

Менавіта такім бачыцца і сучасны часопіс «Маладосць». На яго старонках побач з радкамі знакамітых аўтараў можна прачытаць літаратурныя спробы школьніка і студэнта, якія робяць першыя крокі да вяршынь мастацкай прозы, паэзіі ці публіцыстыкі.

Сённяшняя дзейнасць рэдакцыйнага калектыву спрыяе аб'яднанню творчай інтэлігенцыі краіны на канструктыўнай аснове, што з'яўляецца важкім укладам у рэалізацыю дзяржаўнай палітыкі ў галіне культуры і мастацтва.

Жадаю супрацоўнікам, аўтарскаму актыву і чытачам часопіса «Маладосць» моцнага здароўя, шчасця і дабрабыту, плёну ў працы на карысць роднай Беларусі.

Аляксандр ЛУКАШЭНКА

17 красавіка 2008 года

Знакі нашай адметнасці

18 красавіка — Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін

Сённяшні каляндарны лісток — як напамін пра тэму, актуальную для ўсяго цывілізаванага свету, важную для кожнага свядомага чалавека. Дзень гэты ўстаноўлены ў 1983 годзе Асамблеяй Міжнароднага савета па пытаннях аховы помнікаў і адметных мясцін, створанай пры ЮНЕСКА.

Беларусь імкнецца да прыкладу развітых еўрапейскіх краін, дзе ашчадліва і далікатна ставяцца да ўласнай гісторыі. Адназначным чынам развіваецца і наша заканадаўства. Згадайма «Закон Рэспублікі Беларусь «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь», Палажэнне «Аб парадку вядзення Дзяржаўнага спісу гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь»; Указ кіраўніка дзяржавы «Аб некаторых пытаннях аховы гісторыка-культурнай спадчыны».

Са сваёй культурнай адметнасцю, годным стаўленнем да ўласнай — далёка не адназначнай і драматычнай, але багатай і вялікай — гісторыі мы можам заняць «пачэсны пасад між народамі», якія пакуль яшчэ, на жаль, гэтак мала ведаюць пра старажытную і маладую краіну ў самым цэнтры Еўропы. Зрэшты, а наколькі мы самі ведаем сябе, ці ўяўляем глыбіню і веліч гісторыка-культурнага патэнцыялу Беларусі?

Дуга мерыдыяна Струве; Камянецкая вежа; Спаса-Праабражэнская царква ў Полацку; Гомельскі палацава-паркавы ансамбль; Барысаглебская (Каложская) царква ў Гродне; Аўгустоўскі канал; рэдкасныя ўзоры абарончага дойлідства — Сынкавіцкая царква, касцёл у Камаях; замкавы комплекс «Мір», з якога пачалося далучэнне нашых каштоўнасцей да славытага Спісу

ЮНЕСКА; Нясвіжскі палацава-паркавы ансамбль; Белавежская пушча.

Не пералічыць беларускіх помнікаў і гістарычных мясцін, звязаных з дзейнасцю выбітных асоб, са з'явамі духоўнага і мастацкага (у тым ліку і сённяшняга) жыцця, з ваеннымі падзеямі. Яны — па ўсёй краіне! Брэсцкая крэпасць; «Хатынь»; Буйніцкае поле; сталічная Плошча Перамогі. Гародні-музеі Полацк, Нясвіж, Пінск, Тураў, Заслаўе. Руіны Наваградскага і Крэўскага замкаў. Мясціны Купаль і Коласа, М. Багдановіча, А. Міцкевіча, Н. Орды і С. Манюшкі, М. Кл. Агінскага, Т. Касцюшкі...

Апошнім часам набыў папулярнасць унікальны куток на паўднёвай ускраіне сталіцы — Лошыца, гістарычная

мясціна і помнік сядзібна-паркавага мастацтва 2-й паловы пазамінулага стагоддзя. У сутоку рэк Свіслач і Лошыца яшчэ захаваўся дух даўніны. Стары парк, дзе растуць экзатычныя дрэвы, гняздыцца рэдкасныя птушкі; сядзібныя пабудовы, ацалелыя сцены капліцы XVIII ст. Кажуць, наведваліся ў гэты маляўнічы куток С. А. Панятоўскі, В. Дунін-Марцінкевіч, С. Манюшка...

У маі, распачнецца рэканструкцыя Лошыцкага парку. Вынікам будзе яго новае жыццё, вартае гэтай дзівоснай гістарычнай выспы ў тлумным віры мегаполіса...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Лошыцкая сядзіба.

Фота Кастуся Дробава

Рупліўцы сумоўнасці

Вось ужо 14 гадоў пры Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі працуе таварыства "Беларусь—Латвія". Сёлета да 90-годдзя абвяшчэння незалежнасці Латвійскай Рэспублікі мы запланавалі правесці шэраг мерапрыемстваў — каб паглыбіць веды беларусаў пра культуру і традыцыі нашай суседкі Латвіі і парупіцца пра пашырэнне прысутнасці беларускай культуры ў свеце.

Днямі ў ДOME дружбы быў праведзены "крутлы стол", прысвечаны юбілеям латышскіх вучоных і грамадскіх дзеячаў Мірдзы Абалы і Ілгі Апінэ.

На працягу 40 гадоў М. Абала (1923 — 2007) была шчырым нашым сутворцам. Беларусь яна лічыла сваёй духоўнай Меккай. Узнагароджана медалём Ф. Скарыны. Яе творчы набытак надзвычай вялікі. Гэта даследаванні пра повязі Я. Райніса, Я. Судрабална з Беларуссю, Янкі Купалы з Латвіяй. Яна паспрыяла выхату ў Мінску "Дайнаў", кнігі Яніса Райніса, двухтомніка латышскай паэзіі. Пераклала апавяданні Якуба Коласа і зборнік прозы У. Караткевіча... І да апошніх дзён жыцця працавала над укладаннем латышка-беларускага і беларуска-латышкага слоўніка, які чакае свайго выдання.

Як і М. Абала, званне доктара навук мае Ілга Апінэ (нарадзілася ў 1928 г.). Узначальнае латышкае аддзяленне Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, апякуецца беларускімі культурна-асветнымі таварыствамі ў Латвіі. Выдала кнігу "Беларусы ў Латвіі", асобныя яе раздзелы ў перакладзе на беларускую ў нас друкаваліся. У кнізе "Славяне ў Латвіі: агляд этнічнай гісторыі" дала аналіз беларуска-латышскім узаемаасувязям з часоў крывічоў і балтаў аж да XX ст. Навядала Мінск для ўдзелу ў кангрэсах і "крутлых сталах"...

Рупліўцы сумоўнасці... На вечарыне ў ДOME дружбы была высока ацэнена навуковая і грамадская чыннасць М. Абалы і І. Апінэ дзеля ўмацавання добрасуседства і духоўнага спараднення этнічна і гістарычна блізкіх народаў — латышкага і беларускага. І мерапрыемства пад назвай "крутлы стол" зусім "пакруглела", калі кампазітар Ганна Казлова пачала спяваць песню Р. Паўлса "Лістота жоўтая" на латышскай мове. Асабліва натхнёна падпявалі ёй нашы мінскія латышы.

Сяргей ПАНІЗНІК, старшыня таварыства "Беларусь—Латвія"

«Беларуская думка», № 3

Асноўная тэма сакавіцкага нумара часопіса "Беларуская думка" — роля Беларусі ў глабальнай палітыцы. Палеміку па гэтым пытанні распачынае інтэрв'ю міністра замежных спраў Рэспублікі Беларусь Сяргея Мартынава.

На постсаветскай прасторы ўсё большую вагу набірае "Лівадзійскі клуб", створаны ў 2006 годзе на канферэнцыі ў Лівадзійскім палацы ў Ялце, які аб'яднаў экспертаў з розных краін. У пачатку 2008-га ў Мінску ў межах пасяджэнняў клуба прайшло некалькі сустрэч вядучых замежных аналітыкаў з прадстаўнікамі беларускай грамадскасці. У нумары змешчаны некаторыя матэрыялы гэтых сустрэч, якія датычаць апошніх тэндэнцый у міжнародных адносінах, такіх, як сутыкненне ідэалогій і баланс інтарэсаў.

Прыкладна 60 дзяржаў з 119 краін — удзельніц Руху недалучэння (РН) ужо выказалі падтрымку беларускай ініцыятыве па стварэнні парламенцкага вымярэння гэтай міжнароднай арганізацыі. Пра гэта ў інтэрв'ю аглядальніку часопіса паведаміў старшыня Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па міжнародных справах і нацыянальнай біспецы Мікалай Чаргінец.

Як заўсёды, часопіс шмат увагі надае гістарычным падзеям нашай краіны. Артыкул "Беларуская Віртуальная Рэспубліка" змяшчае дзевяць дакументаў па гісторыі БНР з фондаў Нацыянальнага архіва і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Гэтыя матэрыялы датычаць дзейнасці ўрадавых органаў БНР у 1918—1925 гадах і даюць магчымасць глыбей зразумець прычыны тагачаснага палітычнага банкруцтва гэтага "дзяржаўнага ўтварэння".

Нататкі пра некаторыя тэндэнцыі сучаснага тэатральнага працэсу друкую на старонках часопіса рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Рычард Смольскі.

Н. К.

Пра шчасце сапраўднае слова

У Мінску, у гасцінай зале Дома дружбы адбылася творчая вечарына з нагоды юбілею паэтэсы, лаўрэата Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Сімяона Полацкага, а нядаўна ўзнагароджанай медалём Францыска Скарыны, члена саюзаў пісьменнікаў Беларусі і Расіі, старшыні Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамары Красновай-Гусачэнкі.

У вечарыне прынялі ўдзел і цёпла павіншавалі паэтэсу Тамару Краснову-Гусачэнку з юбілеем першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін і сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Георгій Марчук, дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук

Беларусі Аляксандр Лукашанец, дырэктар рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" Алесь Карлюкевіч, старшыні Гродзенскага і Мінскага абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Людміла Кебіч і Рыгор Сакалоўскі,

старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Міхась Пазнякоў ды іншыя. На адрас паэтэсы прыйшлі віншавальныя тэлеграмы з Расіі і Латвіі, з роднай Браншчыны. Падчас вечарыны гучалі вершы, песні, напісаныя на

яе творы віцебскімі кампазітарамі Аляксандрам Івановым, Віктарам Шэвьяковым і Віталем Раўза ў выкананні артыстаў Віцебскай абласной філармоніі Аксаны Новікавай, Пятра Белюсева, Любові Гудзь, студэнтаў Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта і самадзейных артыстаў, а таксама ўнучкі паэтэсы, вучаніцы чацвёртага класа Віцебскай СШ № 12 Дашы Красновай і дачкі паэтэсы, студэнткі філалагічнага факультэта Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта Алены Гусачэнкі, дэманстраваліся слайды з сямейнага архіва.

Паэтэса Тамара Краснова-Гусачэнка заклікае людзей будаваць жыццё па Божай заповедзі — з любоўю ставіцца адзін да аднаго, чэсна і добрасумленна выконваць абавязкі, і заўсёды памятаць, што сапраўдным шчасцем з'яўляюцца добрыя справы і помыслы.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

На здымку: Т. Краснову-Гусачэнку віншуе першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Праўдзін.

Фота Кастуся Дробава

Творчы пачатак — у Беларусі

У Федэрацыі дружбы з народамі Расіі і СНД у Сафіі адбылася прэзентацыя кнігі Алены Андрэвай "Когда тебя достигнет ливень", у якой браў удзел Пасол Беларусі ў Балгарыі Вячаслаў Качанаў.

Алена Андрэва нарадзілася ў Сафіі, але пятнаццаць год пражыла па-за межамі Балгарыі, у тым ліку і ў Беларусі (працавала ў балгарскім дыпламатычным прадстаўніцтве, зараз з'яўляецца сакратаром таварыства дружбы "Балгарыя — Беларусь"). Наша краіна пакінула ў А. Андрэвай добрыя ўражанні: "Там людзі — сапраўдныя славяне: пяшчотныя, сентыментальныя, падобныя па душы на балгарына".

Менавіта ў Беларусі спадарыня Андрэва адкрыла сваё сапраўднае прызвание: ў "ЛіМе" ўпершыню былі надрукаваныя сем яе вершаў. У той перыяд беларускія крытыкі вызначылі

паэзію А. Андрэвай як "інтымна-філасофскую, паэзію, якая не абстрактная, не шугучая, а вынікае ад асэнсавання яе асабістага жыццёвага шляху".

У прэзентацыі кнігі "Когда тебя достигнет ливень" бралі ўдзел старшыня таварыства дружбы "Балгарыя — Беларусь" С. Фердаў, старшыня Федэрацыі дружбы з народамі Расіі і СНД З. Захарыёў, старшыня Клуба выпускнікоў беларускіх ВНУ Н. Нікалаў, а таксама прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў і культуры, выдавецтваў, грамадскіх арганізацый і творчай інтэлігенцыі. Да слова, гэта не першая кніжка балгарскай аўтаркі, у яе творчым набытку яшчэ чатыры зборнікі вершаў: "Мое сердце — колокол из меда" (1994), "Страсть" (1998), "Равновесие" (1998) і "Взорванная душа" (1998).

Пасол Беларусі Вячаслаў Качанаў у сваім выступленні адзначыў пазітыўную дынаміку развіцця беларуска-балгарскіх культурных сувязяў, асабліва ў выдавецкай і літаратурнай сферах. Іншыя выступоўцы падкрэслівалі ролю беларускага перыяду жыцця ў творчасці Алены Андрэвай.

У сваю чаргу аўтар выказала ўдзячнасць удзельнікам творчай сустрэчы за падтрымку, у тым ліку сваім беларускім калегам з выданняў "Літаратура і мастацтва" ды "Культура".

Н. К.

У музей, аматары зброі!

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстава "Халодная зброя". Сумесны праект музея і фірмы "Рамзэс экспа" рэпрэзентуе ўсю палітру збройнай традыцыі чалавецтва ад часоў неаліту да нашых дзён.

Нож або меч з'яўляецца знакам паўнаwartаснага статусу мужчыны, знакам яго воінскай доблесці, увасабленнем гонару, сілы і мужнасці. У гэтай якасці ён можа нават... замяняць чалавека ў некаторых сітуацыях. Так, нявесты індыйскіх ваяроў раджуцаў, жадаючы сустрэцца са сваімі каханымі ў пасмяротным жыцці, узыходзілі на вогнішча з іх мячамі. Гэта азначала, што шлюб з гэтага часу і навак змацаваны святой сувяззю. Меч часта служыў справядлівасці, ён мог помсціць і караць. Невыпадкова багіня правасуддзя трымае ў руках шалі і меч. Дагэтуль жыве звычай клясціся на зброі. У некаторых народаў нож кладуць у калыску да немаўляці, а таксама на парог хаты, каб палехаць нячысцікаў і злых духаў. Ён абарогае ад злых сіл вясельных працэсіі, а ў руках шамана служыць прыладай святадзейства і лекавання.

У экспазіцыі прадстаўлены ўнікальныя калекцыі розных відаў баявой халоднай зброі старажытнага Егіпта, Каўказа, Рыма, Грэцыі, эпохі вікінгаў і варвараў, а таксама ўзоры пірацкай агнястрэльнай зброі. Самымі старымі экспанатамі з'яўляюцца сякера часоў неаліту і карасуцкі кінжал бронзавага веку. Уражвае прадстаўленая на выставе японская зброя. Самы доўгі японскі меч называецца катана. Ніхто іншы акрамя самураю не меў права ім карыстацца: ні рамеснікі, ні купцы, ні тым

больш сяляне, якім маглі адсекчы за гэта руку. Таксама самураі насілі з сабой меч вакадзасі, які быў прадназначаны для выканання абраду самагубства сэпуку. Баявы набор уключаў у сябе і танто — нож, які выкарыстоўваўся пераважна ў побытавых мэтах. Ёсць у калекцыі ўнікальныя японскія мячы, у ножны якіх устаўлялі маленькія кінжалы: імі рабілі іерогліфы або ўжывалі ў якасці шпількі.

З еўрапейскіх экспанатаў асабліва цікавым з'яўляецца легендарны меч Эскалбур караля Артура. Пра яго складзена мноства паданняў, а раз на некалькі гадоў з'яўляецца новая кінастужка з чарговай інтэрпрэтацыяй легенды. Меч Зігфрыда, героя эпаса пра Нібелунгаў, з'яўляецца часткай старадаўняй германскай міфалогіі. Вялікі конан эпохі вікінгаў і варвараў, забойца цмокаў, Зігфрыд быў неперажоным са сваім мячом, які называўся грам. Меч быў

багата ўпрыгожаны золатам і камянямі і не выкарыстоўваўся ў бітвах. Сякера з двума клінкамі Валькірыя таксама мае сваю асабліваю легенду. Ёй карысталіся крылатыя вершніцы-ваяры, дзевы, якія служылі вярхоўнаму богу вікінгаў Одзіну. Яны з'яўляліся на полі бітвы ў самы адказны момант і забіралі душы герояў у Вальхалу, рай для ваяроў з вечнымі балямі і вечнымі войнамі.

З дагестанскай зброі, бадай, самай цікавай з'яўляецца шабля Зульф'ікар, зробленая ў аўле Кубачы. Паводле легенды, у яе патрапіла маланка і клінок распаўсю на дзве часткі; шабля належала праўроку Мухамеду, а затым яго зяцю Алі. Таксама ў дагестанскай калекцыі размешчаны прыгожыя кілімы і традыцыйныя каўказскія рогі для віна, якімі карысталіся горцы пасля перамог.

Выстава працуе да 20 красавіка.

Ян АКУЛІН

Фота аўтара

Вадзіла муза па мазырскіх сцежках

Творчую вандроўку ў сталіцу Палесся Мазыр, прымеркаваную да 70-гадовага юбілею Гомельскай вобласці, здзейснілі члены Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Цёпла вітаў дэлегацыю творцаў старшыня Мазырскага райвыканкама Анатоль Ліс. Ён распавеў стваральнікам мастацкага слова пра тое, чым жывуць сёння жыхары 135-тысячнага рэгіёна. Дарэчы, Мазыр і Мазырскі раён нядаўна аб'яднаны ў адну адміністрацыйную адзінку, што, па меркаванні многіх мазыран, з'явілася апраўданым крокам. Шэраг прадпрыемстваў Мазыршчыны ўносіць важкі ўклад у агульную скарбонку здабыткаў Гомельшчыны. Разам з тым мазыране праяўляюць няспынны клопат аб захаванні духоўных скарбаў, дабіваюцца да гісторыі сваёй зямлі, у чым пераканаліся творцы, наведваючы цудоўны музейна-гістарычны комплекс на Замкавай гары, Свята-Міхайлаўскі кафедральны сабор, музейную ўстанову "Палеская веда", экалагічна-культурны цэнтр у вёсцы Козенкі.

Каля дваццаці прэзіякаў, паэтаў, гумарыстаў разам з прадстаўнікамі мясцовай улады Мазырскага раёна, аматарамі кнігі, прыхільнікамі творчасці сваіх землякоў абмеркавалі задачы творчага аб'яднання на блэйшы час. Па словах старшыні абласнога аддзялення пісьменніцкага саюза Уладзіміра Гаўрылові-

ча, у ліку найбольш адметных спраў — удзел у сумесным выдавецкім праекце з калектывам літаратурна-мастацкага часопіса "Нёман", выданне другога калектывнага зборніка літаратараў вобласці "Натхненне", правядзенне літаратурнага конкурсу імя Кірылы Тураўскага. Пад асабісты "патранат" мяркуюць узяць

члены пісьменніцкай арганізацыі і дзейнасць літаратурных суполак у раёнах вобласці. З вопытам работы адной з іх, што дзейнічае пры раённай газеце "Жыццё Палесся", і пазнаёміліся пісьменнікі. Сваімі творчымі здабыткамі дзяліліся мясцовыя творцы Віктар Рабінін, Таццяна Дарошка, Марыя Якімовіч і іншыя члены літаб'яднання.

Надышла чарга і саміх пісьменнікаў трымаць справядачы перад чытачамі. Да слова, шэрагі іх падчас вандроўкі папоўніліся: ва ўрачыстай атмасферы на мазырскіх зямлях Уладзімір Гаўрыловіч уручыў членскі білет пазэсе, першаму намесніку старшыні Лоеўскага райвыканкама Лідзіі Долбікавай. Затым творчыя дэсанты літаратараў накіраваліся ў аўдыторыю Мазырскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Шамякіна, раённую цэнтральную бібліятэку імя Пушкіна, Мазырскую гімназію. Дыялогі аб творчасці і творцах падчас сустрэч суправаджаліся пажаданнем: такія карысныя стасункі трэба зрабіць традыцыяй.

Мікола ЖДАНОВІЧ

На здымку: дыялог з творцамі вядзе намеснік дырэктара Мазырскага экалагічна-культурнага цэнтра Тамара Воранава.

Фота аўтара

У будучых афіцэраў

Афіцэр... Колькі ў гэтым вайсковым слове высокага сэнсу! Мужнасць і высакароднасць, сумленнасць, моц і патрыятызм — усё тое, што ўласціва сапраўднаму абаронцу Радзімы. Нават дзеці, гуляючы "ў вайну", звычайна спрачаюцца за гонар быць камандзірам. Мабыць, менавіта ў тых школьных гадах і нараджаўся рамантычная мара стаць афіцэрам роднай арміі ў многіх цяперашніх курсантаў устаноў адукацыі "Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь", да якіх мы прыехалі ў госці... Мы — гэта генерал-маёр у адстаўцы, прэзіяк Анатоль Сулянаў, сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Нёман", паэт Міхась Пазнякоў, паэты Навум Гальпяровіч, Рыгор Сакалоўскі, кандыдат філасофскіх навук Міхаіл Печанко і я, як кіраўнік Ваенна-мастацкай студыі пісьменнікаў.

Камандаванне Ваеннай акадэміі — начальнік акадэміі генерал-маёр Г. Місугаін і яго намеснік па ідэалагічнай рабоце палкоўнік П. Мазур — расказалі пра тую вялікую, дзяржаўна важную работу, якую робіць калектыву устаноў адукацыі ў справе падрыхтоўкі спецыяльных вайсковых кадраў, пра літаратуру і яе ролю ў духоўна-маральным выхаванні воінаў.

Затым пісьменнікі сустрэліся з вялікай аўдыторыяй навучэнцаў малодшых курсаў. Анатоль Сулянаў і Міхаіл Печанко правялі карысную гутарку на жыццёва важную тэму — культура як фактар бяспекі дзяржавы, а паэты, актывісты ваенна-шэфскай работы ў арміі, прачыталі свае вершы, прысвечаныя Радзіме і ратнай службе са зборніка паэзіі, які быў падрыхтаваны і нядаўна выдадзены рэдакцыяна-выдавецкай устаноўай "Літаратура і Мастацтва" па заказе Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь. Докладней кажучы, адбылася своеасаблівая прэзентацыя кнігі. Курсанты шчыра дзякавалі нам, удзельнікам сустрэчы, а мы — уважлівым слухачам. І гэта было далёка не першыя гады выступлення ў сценах акадэміі. Невыпадкова ўсіх узнагародзілі граматамі камандавання: "За вялікі ўклад і актыўную работу па ваенна-патрыятычным і духоўна-маральным выхаванні асабовага складу ўстаноў адукацыі "Ваенная акадэмія Рэспублікі Беларусь".

Яўген КАРШУКОЎ

Прэмія імя Рыгора Скаварады

Не так даўно ў Белаазёрску адбылася значная культурная падзея. Вядомую пэтку Ніну Мацяш наведваў Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ліхавы Ігар Дзмітравіч з групай беларускіх пісьменнікаў. За прапаганду ўкраінскай літаратуры ў нашай краіне Ніна Іосіфаўна была ўзнагароджана літаратурнай прэміяй імя Рыгора Скаварады — памятным знакам, імянным дыпламам і грашовай прэміяй. Значым, што Ніна Мацяш у 90-я гады мінулага стагоддзя пераклала на беларускую мову шырокавядомы раман у вершах Ліны Кастэнік "Маруся Чурай", а таксама шмат якія паасобныя творы Тараса Шаўчонкі ды іншых украінскіх паэтаў, у тым ліку зборнік вершаў Уладзіміра Барны. Цяпер перакладае паэзію таленавітай харкаўчанкі Аляксандры Кавалёвай.

Прыхільнікі краснага пісьменства Беларусі шчыра віншуюць вядомую пэтку з высокай і заслужанай міжнароднай узнагародай.

Н. К.

У гонар паэта-франтавіка

У Нясвіжскім гісторыка-краязнаўчым музеі адбыўся вечар памяці "Штрыхі да творчага партрэта", прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння паэта-франтавіка Паўлюка Пранузы. Ён быў арганізаваны супрацоўнікамі музея і цэнтральнай раённай бібліятэкі. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел тыя, хто ведаў Паўла Кузьміча асабіста, а таксама вучні і педагогі Нясвіжскай беларускай гімназіі і сябры раённага літаратурна-музычнага аб'яднання "Валошкі".

Біяграфічны аповед пра жыццё і творчасць паэта падрыхтавала навуковы супрацоўнік музея Аксана Фалей, а гімназісты чыталі яго вершы. Сваімі ўспамінамі пра бацьку падзялілася дачка паэта Алена Лявіцкая. Яна расказала аб тым, як Павел Кузьміч, які вельмі шанаваў сяброўства, умеў цаніць жыццё, любіў людзей і прыроду. А яшчэ Алена Паўлаўна зазначыла, што Павел Кузьміч быў зусім нястрогім бацькам: ніколі не павышаў голасу на дзяцей. З людзьмі паводзіў сябе вельмі шчыра, любіў гутарыць з дзецьмі, прыкмятаў іх нестандартнае мысленне. Дзіцячы "знаходкі" давалі яму матэрыял для напісання вершаў.

Як пра сябра і настаўніка ў паэзіі пра Паўлюка Пранузу ўзгадаў наш зямляк, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Сазончык. Пра паэта таксама цікава расказалі нашы госці — галоўны рэдактар часопіса "Вожык", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі прэзіяк Уладзімір Саламаха, паэты Казімір Камейша, Яўген Хвалей, Павел Саковіч. "Франтавік, які прайшоў усю вайну і распісаўся на рэйстагу, Павел Кузьміч, — адзначыў У. Саламаха, — быў наколькі таленавітым, настолькі ж і сціплым". Уладзімір Пятровіч таксама ўзгадаў, як пры стварэнні кнігі "Наша Перамога", (вышла ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" ў 2004 годзе да 60-годдзя Перамогі. — С.А.), Павел Кузьміч разам з іншымі пісьменнікамі-франтавікамі даваў яму, як рэдактару кнігі, слушныя парады, як зрабіць яе праўдзівай і цікавай... (Шмат гадоў ведаў Паўла Кузьміча і яго ма-

лодшы сябра Казімір Камейша. Яскрава, нібы гэта было ўчора, ён узгадаў пра сумесную працу і адпачынак, пра гісторыю стварэння некаторых вершаў Паўлюком Пранузам. Знайшлося шмат цікавых успамінаў пра паэта і ў астатніх супрацоўнікаў часопіса "Вожык".

Не менш цікавай для ўсіх удзельнікаў гэтага своеасаблівага свята роднай літаратуры, прысвечанага юбілею сьлыннага паэта Паўлюка Пранузы, які ў пасляваенныя гады жыў і працаваў у Нясвіжы, стала і вечарына, наладжаная ў цэнтральнай раённай бібліятэцы мясцовым літаратурна-музычным аб'яднаннем "Валошкі". Вопытныя літаратары і пачынаючы мясцовыя аўтары чыталі свае творы, абменьваліся думкамі пра набыткі і стан літаратуры — той літаратуры, якой самааддана і годна служыў Павел Кузьміч Прануза, паэт-франтавік, сапраўдны грамадзянін і патрыёт сваёй Айчыны.

Соф'я ЛЮБАНЕЦ

«Калі верыш...»

Пад такой назвай прайшоў вечар памяці ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, прысвечаны аднаму са старэйшых пісьменнікаў Паўлюку Пранузу, якому ў сакавіку споўнілася б 90 гадоў. "Калі верыш" — такую назву мае адзін са зборнікаў вершаў паэта.

Паўлюк Прануза належыць да таго пакалення, на лёс якога выпала цяжкае выпрабаванне — Вялікая Айчынная вайна. Паўлу Кузьмічу пашанцавала — ён не быў паранены, прайшоў усю вайну і вярнуўся дадому.

З апаленых дарог паэт вярнуўся да сваёй мірнай даваеннай прафесіі настаўніка. Праца ў школе падахвавала Паўлюка Пранузу пісаць для дзяцей — шмат шчырых, даверлівых радкоў адрасаваных ён сваім маленькім чытачам. Невыпадкова, што гасцямі вечарыны былі юныя наведвальнікі музея і іх найлепшыя сябры — супрацоўнікі рэдакцыі часопіса "Вясёлка" Уладзімір Ліпскі, Мікола Маляўка, Уладзімір Мазго.

Паэт жыве, пакуль жывуць яго кнігі, а галоўнае — пакуль іх чытаюць. Паэтычны радкі Паўлюка Пранузы хваляюць і сёння, а яго вершы, пакладзеныя на музыку, кранаюць сэрца.

Вольга ГУЛЕВА

«Бяседа» ў творчым палёце!

У Канцэртнай зале "Мінск" адбылося сапраўднае свята вясны: на высокім прафесійным узроўні гучалі нашы, родныя, беларускія песні. І была не якая-небудзь "фанера" ці "папса", а "жывыя" песні! Сапраўднымі хітамі заслужанага калектыву Белдзяржтэлерадыёкампаніі "Бяседа" сталі песні "Хлеб ды соль", "Запрагай-ка, бацька, лошадзь", "На пасашок" і іншыя. Таленавіты калектыву выканаўцаў і музыкантаў толькі па адзнацы "заслужаны", а па душы, рэпертуары і ўзроўні — ён даўно "народны".

У той вечар у зале прагучала больш як 30 цудоўных твораў "Бяседы": сямейна-абрадавыя, гасцявыя, велічальныя, з уласным высяллем, шчодрага гаспадара, жаданых гасцей... Ад імя ўдзячных глядачоў усім выступоўцам і тым, хто застаўся "за кадрам", і асабліва кіраўніку цудоўнага калектыву Леаніду Захлеўнаму вялікі дзякуй за сапраўдны веснавы настрой.

Мечыслаў СТАНКЕВІЧ

На радзіме «адзінокага васьмікласніка»

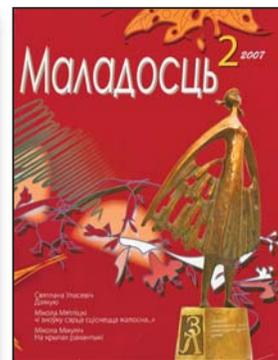
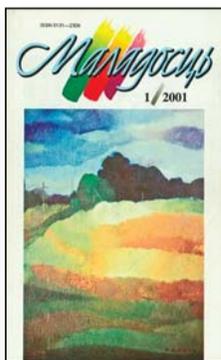
Арганізаваную раённай дзіцячай бібліятэкай сустрэчу Аляся Бадака са школьнікамі, работнікамі ўстаноў культуры і адукацыі Ляхаўшчыны, якая нядаўна адбылася ў раённым Доме культуры, можна лічыць творчай справаздачай пэты перад сваімі землякамі. А Бадак — родам з гэтых мясцін, што згадваюцца ў многіх яго вершах, якія, у асноўным, і гучалі са сцэны Дома культуры. Падрабязна расказаў госці ў гісторыю напісання сваёй аповесці "Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца", па прызнанні аўтара, бадай, самы аўтабіяграфічны з усіх яго твораў, прысвечаны няпростым адносінам паміж старшакласнікам і маладой настаўніцай. Летась аповесць была надрукавана ў часопісе "Маладосць", а неўзабаве з'явіцца яе кніжны варыянт у Рэдакцыяна-выдавецкай устаноўе "Літаратура і Мастацтва".

Сустрэча доўжылася больш як дзве гадзіны, і апрох вершаў А. Бадака, якія чытаў не толькі сам паэт, але і школьнікі, можна было пачуць шмат песень на яго словы ў выкананні самадзейных артыстаў і школьнікаў.

Алясь МАЛІНОЎСКІ

Фота Сяргея Варановіча

Часопіс «Маладосць» — 55 гадоў

Учора аднаму са старэйшых у нашай краіне выданняў — літаратурна-мастацкаму і грамадска-палітычнаму ілюстраванаму часопісу «Маладосць» — споўнілася 55 гадоў. З нагоды гэтай юбілейнай даты карэспандэнт «ЛіМа» сустрэўся з галоўным рэдактарам часопіса Раісай БАРАВІКОВАЙ.

Планаў, як заўсёды, шмат...

Сённяшні калектыў рэдакцыі часопіса «Маладосць»: С. Стараверава, В. Ляйкоўская (Трэнас), А. Чарота, І. Клімковіч, Р. Баравікова, М. Гілевіч, А. Федарэнка, К. Дарафеева.

Фота Кастуся Дробава

— Раіса Андрэеўна, якія з набыткаў папярэднікаў захоўваюцца і шануюцца калектывам «Маладосці»?

— Мне думаецца, што з пакалення ў пакаленне, а ўжо можна пра гэта гаварыць, бо часопісу 55 гадоў, у рэдакцыі выпрацаваліся свае прырытэты ды патрабаванні як да сябе, так і да аўтараў. Для любога літаратурнага выдання, каб прывабіць чытача, галоўнае — мець у сваім партфелі таленавітыя творы вядомых пісьменнікаў. Асабліва сёння, калі з'явіліся іншыя сродкі атрымання інфармацыі: камп'ютэры, Інтэрнет і да т.п.

Набыткі папярэднікаў для нас вельмі карысныя. «Маладосць» друкавала творы В. Быкава, У. Караткевіча, якія ў грамадстве адразу ж выклікалі цікавасць і рэзананс, калі хацелася прачытаць чарговы раман, апавесць. Шмат было таленавітай паэзіі.

Наш часопіс для і пра маладых. Але разам з тым выданне заўсёды было вельмі папулярным і вядомым, і менавіта дзякуючы тым пісьменнікам, творы якіх у ім друкавалі. Сёння ў рэдакцыю шмат тэлефануюць: аўтары выказваюць крыўды, што іх творы доўга ляжаць у рэдакцыйным партфелі. Але мы арыентуемся на талент пісьменніка і мастацкія вартасці яго твора. Калі нам прыносяць цікавыя, арыгінальныя раман, апавесць або нізку вершаў, мы адразу імкнёмся іх паставіць у нумар. Разумею, што ад гэтага будзе залежаць наш тыраж, кола нашых чытачоў стане больш шырокім.

Памятаем пра тое, што ў «Маладосці» ў розныя гады працавалі асобы, якія застаюцца ў нашай літаратуры вельмі яркімі зоркамі: першы галоўны рэдактар, вядомы празаік А. Кулакоўскі, затым П. Панчанка, Г. Бураўкін, А. Асіпенка, В. Зуёнак, А. Грачанікаў, Г. Далідовіч. У рэдакцыі працавалі Я. Брыль, М. Аўрамчык, М. Стральцоў, М. Гіль, В. Палтаран, Л. Дайнека, Я. Сіпакоў, А. Жук... Адным словам, імкнёмся, каб сённяшня «Маладосць» была менавіта ў той плыні, у тым рэчышчы, якое праклалі нашы папярэднікі. Наступіла новае стагоддзе, з'явілася новая творчая моладзь. Але нязменным застаецца адно патрабаванне да аўтара — ягоны талент, а да супрацоўнікаў рэдакцыі — прафесіяналізм, годнасць, сумленне і ўласная творчасць.

— Захваўшы традыцыйныя маладосцеўскія рубрыкі, ваша выданне папоўнілася новымі. Як вы думаеце, якія-небудзь з іх з часам займеюць вызначэнне «традыцыйных»?

— Безумоўна. Шмат з таго, што некалі было новым, з цягам часу робіцца традыцыйнай. Наш час пазначаны сваімі арыенцірамі: зрабілі часопіс у часопісе «Фантаст», і гэта сталася магчымым прыцягнуць шырокае кола аўтараў і адначасова — чытачоў.

Аднойчы мы страцілі выданне для самых маладых «Першацвет». Цяпер спрабуем аднавіць «Першацвет» праз «Маладосць»: таксама зрабіць яшчэ адзін часопіс у часопісе. Вельмі добра традыцыйнай многія гады было тое, што выходзіла «Бібліятэчка часопіса «Маладосць», у якой літаратары-пачаткоўцы маглі выдаць свае першыя кніжачкі. Гэта быў адзін з першых момантаў уваходжання ў вялікую літаратуру. Калі талент не падтрымліваецца, ён будзе, як зерне, кінутае ў неўрадлівую глебу. Лічу, талент трэба падхваляць, захаваць і напачатку. Так што, у планах «Маладосці» — аднавіць «Бібліятэчку».

— Што значыць «Маладосць» для Беларусі, для грамадства? За якімі рубрыкамі і творами будучыня? Бо лі-

таратурны працэс вядома не стаіць на месцы...

— Мне думаецца, што любы літаратурны часопіс («Полымя», «Маладосць» і іншыя выданні) для грамадства значыць вельмі многае. Па-першае, ёсць магчымы пазнаёміцца з сучасным літаратурным працэсам, асабліва для моладзі. Па-другое, не скажу ніякай крамолы: любая школьная праграма, нават самая лепшая, для школьніка заўсёды будзе здавацца крыху кансерватыўнай. Гэта ўжо спрадэкава вядзецца. Таму што, не маючы жыццёвага вопыту, юнацтва заўсёды завывішае сваю планку: хоча мець нешта яркае, неардынарнае. Моладзь з уласцівым ёй максімізмам захапляецца Інтэрнетам, прагне яркіх фарбаў, неардынарных тэм, смелых вырашэнняў. Гэта ўсё можна знайсці ў першэдыцы, літаратурных выданнях. Бо «Маладосць» — гэта 12 асобных кніжак на год, прычым разнастайных аўтараў.

Кажуць, цяпер менее чытачоў, а разам з тым, чым не парадокс, болей аўтараў. Нават часам выпускаем рэгіянальныя нумары. Друкуем дзённікі У. Дамашэвіча. У іх ён некалькі разоў адзначае — гэта быў 1986 год — што бракуе месца, каб змясціць усё тое, што прыносіцца ў рэдакцыю «Маладосці». Самае цікавае, што гэтыя разважаныя вельмі актуальныя і на сённяшні дзень. Не хапала новага выдання: пяць год таму дадаўся часопіс «Дзеяслоў», а калі б з'явіліся яшчэ некалькі літаратурных

выданняў, яны таксама не засталіся б без твораў. Вось такая багатая, шматпланавая беларуская літаратура.

— Нават з назвы часопіса вынікае, што выданне, у нейкім сэнсе, паўстае своеасаблівай стартвай пляцоўкай для маладых літаратараў...

— Гэта так. У наш час, улічваючы многія абставіны, калі ёсць спонсар, вельмі лёгка выдаць сваю першую кнігу і лічыць сябе пісьменнікам. Але патрэбны вялікія грошы і, зразумела, талент. Мы перавагу аддаём маладым аўтарам, таму што для іх «Маладосць» практычна адзінае выданне, дзе яны могуць цалкам раскрыцца, надрукаваць прозу, паэзію. Таму імкнёмся друкаваць літаратурную моладзь і творы для маладых, каб прысутнічаў момант выхавання на лепшых чалавечых пачуццях, праявах чалавечай асобы, характару.

На лютаўскай Мінскай кніжнай выставе мяне ўразілі кнігі для дзяцей, прыкладам, шведаў, немцаў. Трэба, каб дзіцё цягнулася не да камп'ютэра, а аддавала перавагу кнізе, бо яна захоўвае духоўны пачатак.

— На якога чытача ў першую чаргу арыентаецца «Маладосць»?

— Павінна адказаць, што ў першую чаргу на маладога чытача, але «Маладосць» арыентаецца на розных чытачоў, яна універсальная. З часу заснавання часопіс разлічаны на шырокую чытацкую аўдыторыю. Нават друкуем блокі казак для дзяцей. Думаем пра тое, каб

адукаваны чытач, які цікавіцца беларускай літаратурай, раскрыў «Маладосць» і знайшоў нешта цікавае для сябе.

— Раіса Андрэеўна, на ваш погляд, ці захавалася роля літаратурнага выдання ў жыцці сучаснага чалавека, нягледзячы на змены, якія адбыліся ў нашым грамадстве?

— На жаль, роля крыху знізілася, і, як ні дзіўна, у гэтым вінавата само грамадства. Трэба, каб у жыцці маладога чалавека літаратура адыгрывала пэўную ролю, таму што гэта дух, філасофія быцця, успрыманне прыгожага, высокі палёт душы і абавязкова адкрыццё новага. У літаратуры шмат канкурэнцаў, але гэта не змяншае яе ролі. Грамадства неяк адкінула літаратуру ўбок, жыве сваімі будзённымі справамі, клопатамі. Спадзяюся, паварот да прыгожага пісьменства вельмі хутка адбудзецца, ён ужо выпявае. Для гэтага і школа павінна прыкласці пэўныя намаганні. Даводзіцца шмат выступаць у школах, дзе мяне заўсёды бянтэжыць тое, якія збяднелыя сталі школьныя бібліятэкі, як рэдка апошнім часам туды прыходзіць аичынны літаратурны навінкі. Хоць беларуская літаратура цікавая, таленавітая, сучасная. Калі ў чалавека няма жадання ўзяць у рукі кнігу ў 12 — 15 гадоў, то ён не пацягнецца да яе і ў 30. Трэба выхоўваць новае пакаленне чытачоў на цікавых, арыгінальных творах.

Апошнім часам у часопісе надрукавалі выдатныя творы А. Казлова, У. Сцяпана і М. Клімковіча. Людзі звоняць у рэдакцыю, дзеляцца ўражаннямі, чакаюць новых твораў. Увогуле, зрухі ў грамадстве адбываюцца.

— Ачольваючы адзін са старэйшых і папулярных літаратурных часопісаў Беларусі «Маладосць», вы як ніхто лепш адчуваеце тэндэнцыі развіцця айчыннага прыгожага пісьменства...

— У нас вельмі актывізаваліся пісьменнікі, якія, у прыватнасці, пішуць і для дзяцей. З'явілася некалькі апошцей А. Наварыча, А. Бадака, казкі А.Масла. Цікавыя творы У. Мазго, У.Карызных, У.Ліпскага, М. Пазнякова, П. Васючэнка...

— Ці падрыхтаваў рэдакцыйны калектыў «Маладосці» які-небудзь спецыяльны нумар у юбілейны нумар?

— Юбілейны нумар ужо ў вытворчасці. Увазе чытачоў — новы гістарычны раман Л. Дайнекі «Назаві сына Канстанцінам», успаміны былых супрацоўнікаў часопіса — А. Жука, Я. Сіпакова, А. Казлова, інтэрв'ю маладой паэткі В.Трэнас з М. Аўрамчыкам, які пачаў працаваць у часопісе з дня яго заснавання. Даём шмат ілюстрацый з архіва фотамайстра В. Ждановіча, які працаваў у «Маладосці». Іх ласкава пагадзілася даць для афармлення юбілейнага нумара яго дачка Валерыя...

— Чым сёння жыве калектыў часопіса? Якія ў рэдакцыі выдання планы на пасляюбілейную перспектыву?

— Планаў, як заўсёды, шмат: ужо рыхтуем 5 і 6 нумары, бо наперадзе лета, час адпачынаць. Таму стараемся гэтымі вясновымі днямі зрабіць пэўныя напрацоўкі. На чарзе новы раман Алены Брава, рыхтуем часопіс ў часопісе «Фантаст», краязнаўчыя, гістарычныя, публіцыстычныя матэрыялы...

Адным словам, ёсць што прапанаваць чытачу. Упэўнена, яны не расчаруюцца і з прыемнасцю адкрыюць для сябе новыя імёны маладых твораў. А неўзабаве дачакаюцца і першую ластаўку з нашай «Бібліятэчкі часопіса «Маладосць».

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

«Хараство Беларусі даспадобы і людзям, і птушкам»

Сёння, калі мы адзначаем 55-годдзе «Маладосці», нельга абысці ўвагай імёны тых, дзякуючы каму выданне набыло свой твар і зрабілася папулярным. Адно з іх — Валянцін Ждановіч. Фотамайстра, журналіст і публіцыст, ён амаль чвэрць стагоддзя свайго жыцця аддаў гэтаму часопісу. Праз яго фотарэпартажы, публіцыстычныя артыкулы і бліскучыя эсэ беларусы ўспрымалі сябе, сваю краіну і тую падзеі, якія ў ёй адбываліся. На жаль, цяпер яго няма з намі, ён пайшоў з жыцця ўлетку 1992 года. Але менавіта цяпер, будзь ён жывы, мы святкавалі б ягоны 70-гадовы юбілей.

Ад самага першага дня, калі Валянцін Ждановіч прыйшоў у рэдакцыю «Маладосці», ён стаў незаменным, яго пасылалі на самыя розныя заданні. Пісаў пра ўсіх і пра ўсё: пра людзей, якія працуюць на заводах і фермах, у вылічальных цэнтрах і ў садзе, пра палітыкаў і творцаў, лётчыкаў і касманаўтаў. Жыццё ў тых часы было надзвычай цікавым, пасля вайны краіна ўзнімалася з руін, будаваліся новыя мікрараёны, прамысловыя прадпрыемствы, адчыняліся вышэйшыя навучальныя ўстановы і навукова-даследчыя інстытуты. І паўсюль трэба было пабываць, пра ўсё трэба было напісаць, зафіксаваць гістарычны момант на стужку. На старонках часопіса з'яўляюцца шчырыя і адкрытыя твары тагачасных беларусаў, фотарэпартажы асвятляюць іх нялёгкае стваральную працу. Але яго ўлюбёныя тэмы — вечныя: гісторыя і прырода.

Вокам фотакамеры Ждановіча чытачы «Маладосці» бачаць непаўторныя краявіды Лагойшчыны, Піншчыны, Тураўшчыны, Полаччыны... Перад імі паўстае старажытная архітэктура нашага Залатога кола — Нясвіж, Мір, Навагрудак, Ліда, Сынкавічы, Мураванка, Крэва... Ён супрацоўнічае з выдатнымі архітэктарамі і гісторыкамі, мастакамі і пісьменнікамі, калекцыянерамі і навукоўцамі. У выніку адна за адной выдаюцца кнігі, аўтарам і сааўтарам якіх, як фотамастак, ён з'яўляецца. Дарэчы, словы, вынесеныя ў заглавак, словы самога Валянціна Ждановіча, узятыя з уступнага артыкула да кнігі «Бераг белых буслоў», складзенай з чудаўных фота і выдадзенай дзесяцітысячным накладам у 1979 годзе. Разгортваеш кнігу і бачыш: «абсяг лесу пад нябёсамі, папавы і азёры, квітнеючыя нівы льну», — альбо: — «сінімі агеньчыкамі ўспыхваюць пад хвоямі пралескі, зялёным дымком ахутваюцца бярознікі, а залацістая лотаць накрывае ціхіх затокі». І дзвіжася: адкуль у мастака такая моўная ўлюбёнасць да роднай зямлі і такое глыбокае адчуванне яе прыгажосці. Вядома, што Ждановіч быў падарожнікам у вялікім сэнсе гэтага слова. Ён літаральна скалясіў, схадзіў і абплыў Беларусь уздоўж і ўпоперак. Кіламетры яго шматлікіх падарожжаў па Беларусі можна параўнаць з кіламетрамі фотастужак, якія ён адзняў падчас гэтых вандравак.

Карані нашы, як вядома, ляжаць у дзяцінстве. Так і ў Валянціна любоў да падарожжаў і захопленне роднай прыродай прыйшло таксама з дзіцячых гадоў, якія ён правёў у родным Койданаве, цяперашнім Дзяржынску. Там яны з бабуляй не раз на досвітку выбіраліся па грыбы-ягады,

а захапіўшыся гэтым заняткам і прыгажосцю койданавіцкіх лясоў, назіралі ні з чым не параўнальны захад сонца. Потым, калі ён пасталее і пераедзе ў сталіцу, яму заўсёды будзе бракаваць гэтага відовішча. Таму яго будзе клікаць дарога — падарожжа, яго вольная душа вандруніка і майстра стане задыхацца на перапоўненых гарадскіх вуліцах.

Прага да падарожжаў і вандровак па роднай краіне дапамагла яму ў свой час знайсці верных сяброў і аднадумцаў. Гэта і нябожчык Вадзім Клакоцкі — даўні сябра Ждановіча, арнітолаг, навуковы супрацоўнік Прыпяцкага ландшафтна-гідралагічнага запаведніка. Ён распавёў Валянціну пра велізарную калонію шэрых чапляў — некалькі тысяч птушак, і

Жыццё зблізіла фотамайстра з Рыгорам Барадуліным. Валянцін рабіў разам з выдатным паэтам кнігу пра яго родную Ушачыну — «Вяртанне». Працавалі доўга, 10 гадоў. Кожнае лета Валянцін разам са сваёй сям'ёй ездзіў па тых мясцінах, жылі ў хаце, дзе некалі жыла маці Барадуліна. Валянцін здымаў на стужку азёры і краявіды, вёсачкі, мясцовых людзей, асабліва ўшацкіх партызан. Кніжка па змесце, па багаціці фотаздымкаў атрымалася цудоўнай, але якасць друку ў тых часы была недасканалай. Тым не менш, кніга выйшла сямітысячным тыражом і ў хуткім часе разышлася.

Валянціна Ждановіча звязвалі добрыя і шчырыя стасункі шмат з якімі майстрамі літаратурнага кола, з многімі з іх ён паспяхова супрацоўнічаў.

гняздоўе чорных буслоў, якія некалькі год запар сам даследаваў на Прыпяці. Толькі на адным дубе Клакоцкі налічыў паўсотні гнездаў. Потым Ждановіч з сябрамі наведалі тое бусліна-чапельнае каралеўства, не раз праходзілі па рацэ першабытныя мясціны, парослыя спракаветнымі дубамі-волатамі, прадзіраліся густымі зарасцямі лазняка і чароту.

Некрутныя цывілізацыйныя краявіды Палесся зблізілі Ждановіча і з адным з самых знакамітых людзей Беларусі — Уладзімірам Караткевічам. Яны па-сапраўднаму пасябравалі, вандруючы разам па Сожы, Дняпры, Прыпяці і Гарыні — запаветных рэках Палесся. Іх абодвух зачароўвалі «бусліныя крылы першабытнага неба» і «шырачэзныя, як вокам абняць, папавы з густым покрывам стракатых красак, што замыкаюцца на даяглядзе губравамі і грабняком». Яны абодва шчыра і аддана любілі Беларусь, і сваімі творамі сцвярджалі тую любоў. Васіль Быкаў некалі назваў Уладзіміра Караткевіча рыцарам чалавечага духу. Мне здаецца, што і Валянцін Ждановіч заслугоўвае таго ж.

Па ўспамінах ягоных дачок Рэгіны і Леры, бацька сабраў па алфавіце архіў фотастужак са здымкамі беларускіх пісьменнікаў, які яны пасля смерці фотамайстра перадалі бацькавым калегам па «Маладосці». Але і ў хатнім архіве сваякоў Ждановіча старанна і рупліва працягваюць захоўвацца бяспечныя фотаматэрыялы яшчэ не на адну кнігу. Майстра, быццам прадчуваючы нядабрае, спяшаўся жыць і працаваць...

У тонкага і лірычнага мастака заўсёды чулая, але і пакутлівая душа. Магчыма, нехта іншы не так балюча і трагічна ўспрыняў лёсавызначальныя гады, што перажыла Беларусь. Але ёсць людзі, якія надломліваюцца ад цяжару перанесеных бедаў і ніколі ўжо не могуць акрыяць. Наступіла чорная паласа і ў жыцці Валянціна.

З 1984 года адна бяда змяняла другую. Спачатку смерць сябра. Падчас апошняга вандруўкі з Караткевічам па Прыпяці, у апошняга адкрылася язва. Мясцовы тураўскі ўрач ставіць правільны дыягназ і прапануе зрабіць аперацыю ў раённай бальніцы. Пагадзіўся тады Караткевіч на яе, усё б, магчыма, складалася

інакш, магчыма, гэта мела б уплыў і на далейшы лёс Валянціна. Але ж Уладзіміра Сямёнавіча перавезлі ў Мінск, і там паставілі памылковы дыягназ... Потым быў 1986 год. Выбухнуў Чарнобыль. Валянцін яшчэ працягвае па-ся выбуху ездзіць па тых заповітных мясцінах, назіраць, як мяняецца флора і фауна Палескага краю. Назіраць і канстатаваць, што ніколі ўжо не паспытае той першаснай, настоенай на травах, вады ў рэчцы, не назбірае поўныя кошыкі грыбоў і ягад, не палажыць на бялоткім пясочкі прыпяцкіх пляжаў. А тут яшчэ і меліярацыя прыпяцкіх папавоў. Што не знішчыла радыяцыя, знішчаў нядабны гаспадар. Руйнаваўся свет мастака, гінула і сыходзіла ў нябыт свята ягонай душы. Лета 1992 года. З аднаго боку, Беларусь набыла доўгачаканую незалежнасць. З другога, даюцца ў знакі негатыўныя вынікі развалу СССР, краіну ахопліваюць інфляцыя і эканамічны крызіс. Некаторыя літаратурныя выданні не фінансуюцца і проста элементарна не выжываюць. Цяжкія часы настаюць і для часопіса «Маладосць». Наклад катастрафічна падае, людзям проста няма за што падпісвацца на выданне, супрацоўнікам не выплачваюцца заробкі, аўтарам — ганарары. Выдатны майстра сваёй справы, майстра, які, жыві ён у іншы час, меў бы ўсё самае неабходнае і больш за тое, пакутаваў ад безграшоўя. Хоць і не сядзеў, склаўшы рукі. Кнігі з ягонымі фотарапрамамі і тэкстамі «завісілі» ў выдавецтвах, спадзявацца не было на што. Гэта потым, пасля трагедыі, кнігі пачнуць выходзіць адна за адной, але будзе занадта позна.

Змрочныя хмары непаразумення і безнадзейнасці не пакідаюць Валянціна Ждановічу шанцаў... Первы і псіхіка не вытрымліваюць... Кола спіскаецца... І ён сыходзіць. Было яму тады 54 гады... Сёння вельмі цяжка ўзгадаць пра тых часы, стаяцца да іх аб'ектыўна. Хаця цяжкія перыяды для беларусаў здараліся нярэдка, і хаця шматпакутны народ наш губляў у такія моманты безліч сваіх сыноў і дачок, усё ж такі, дзякуючы свайму неўміручаму духу, заўсёды адраджаўся. І як пасля доўгай і працяглай зімы высокае неба запаўняюць чароды птушак, якія вяртаюцца з выраю, так пасля няшчасцяў і пакут, якія выпадаюць на долю беларусаў, да іх прыходзіць надзея на шчасліваю будучыню. У небе з'яўляецца белы птах, які прыносіць добрую вестку і спадзею на шчаслівы лёс. Бо, як пісаў Валянцін Ждановіч: «шчасце не можа жыць без хараства, а хараство даспадобы і людзям, і птушкам».

Ірына КЛІМКОВІЧ

Ад самага пачатку мяне здзівіла і натхніла атмосфера маладосцеўскага калектыву. Тут цябе адразу ж прымалі і ўспрымалі нароўні. А на той час (1990-я гады) у «Маладосці» працавалі мэтры, людзі, чые імёны былі на слыху і якіх ведалі аматары прыгожага пісьменства. Гэта Янка Сіпакоў, Казімір Камейша, Віктар Гардзеі, Алесь Камароўскі, Уладзімір Саламаха, Юры Станкевіч, фотакарэспандэнт Валянцін Ждановіч, а ўзначальваў калектыв усеімі паважаны Генрых Далідовіч.

Пра ўсё гаварылася адкрыта

То была, без перабольшвання, яго эпоха (калі нехта лічыць, што такое вызначэнне гучыць занадта, выхай будзе перыяд, але перыяд Далідовіча). Ён шмат што паспеў зрабіць дзеля часопіса і ў часопісе. Думаю, лішне пералічваць. Хто чытаў ткі бы падпісчыкам выдання ў тых няпростых гадах — то памятае, а калі не, тады дзеля чаго?

І ўсё ж пра маладосцеўскую атмосферу. Па-першае, то быў мужчынскі калектыв, калектыв аднадумцаў, для якіх на першым месцы знаходзілася творчая справа. Як свае набыткі, так і аўтарскія. Зразумела, што былі і вострыя абмеркаванні твораў на планёрках, і славетныя шахматныя баталіі на старэнькай дошцы, якая заўсёды тулілася на доўгім і шырокім падаконні нашага агульнага кабінета (аднаго на ўсіх супрацоўнікаў, галоўны і намеснік мелі асобны, суседні пакойчык). Гэта яшчэ ў старым будынку «Дом друку» на праспекце Леніна, 79. Па-другое, існавала своеасаблівая духоўная павязь паміж супрацоўнікамі і аўтарамі. Дзверы «Маладосці» ці не з дамашніцкіх часоў былі шырока расчыненыя для ўсіх. Сюды прыходзілі людзі не толькі каб перадаць чарговы твор альбо спытацца пра лёс напісанага, а і проста пагаварыць, абмеркаваць пачутую навіну ці падзею, што ўскалыхнула грамадскую думку. На пачатку ж 90-х іх вунь колькі здаралася, можна сказаць, што ледзь не кожны дзень прыносіў нечаканыя спорпызы. Часта заходзілі ў рэдакцыю Іван Навуменка (працаваў праз дарогу, у Акадэміі навук), Янка Брыль, Іван Шамякін, Павел Місько, Хведар Жычка, Паўлюк Прануза, Вячаслаў Адамчык, Барыс Сачанка, Кастусь Цвірка, Юрась Свірка, Адам Мальдзіс, Яўген Міклашэўскі, Сяргей Панізінік, Яраслаў Пархута, Пётр Прыходзька, Вячаслаў Рагойша, Віктар Каваленка, Ніна Загорская, Васіль Зуёнак, Уладзімір Дзюба, Алесь Дзятлаў, Уладзімір Гніламедаў, Сяргей Грахоўскі... Ды хіба пералічыць усіх творцаў, хто без усялякіх цырымоній адчыняў дзверы ў гасцінны і прыветлы маладосцеўскі пакой. Для пісьменнікаў, як і павінна быць, не мелася забароненых тэм. Пра ўсё і ўсіх гаварылася адкрыта і шчыра. Звычайна рэй у гамонках веў наш вясломны, мудры і далікатны Іван Данілавіч Сіпакоў. Але ў вострыя і «гарачыя», спрэчныя моманты нават ён расплываўся. Памяркоўны Казімір Вікенцьевіч Камейша звычайна, хітравата ўсміхаючыся, жартам астуджаў палемічнае полымі. У гутарку ўцягваўся і не дужа гаманкі, але разважлівы Віктар Канстанцінавіч Гардзеі. Ён, чалавек ашчадны на словы, заўсёды даваў ёмка, нават хлесткія характарыстыкі чарговым «героям» падзеі. Часам з яго губ зляталі чатырохрадкоўі, часта з пярчынкаю, дасціпныя і да месца. Не абмінаў кампанейскіх размоў галасісты Алесь Адамавіч Камароўскі, задорны і паспешлівы Уладзімір Пятровіч Саламаха, заўсёды хмурны, нібы восенскі дзень, Юры Станкевіч. Я ж, уціснуўшыся ў завалены рукапісамі стол (як-ніяк — аддзел прозы), не адважваўся ўставіць свае тры капейчыны ў гаворку літаратурных мэтраў. Ім, як мне падавалася, лепш і далей бачылася, з даўжынні прыжытага ды набытага вопыту. Я быў удзячным і маўклівым слухачом. А яшчэ, калі па шчырасці, не меў часу на досведныя і глыбокія размовы. Бо працаваў адзін на ўвесь аддзел прозы: і загадчык, і літсупрацоўнік...

Анатоль КАЗЛОЎ

Дзве думкі на адну тэму

Быць самім сабой,
быць іншым...

З гадамі асабовы жыццёвы і эстэтычны вопыт, вядома, становіцца ўсё больш важкім і пачынае выступаць у якасці вызначальнага фактара. Мабыць, менавіта гэта і з'яўляецца асноўнай прычынай таго, што ў апошніх па часе выдання кнігах В. Шніпа — "Балада камянёў" (2006), "Страла каханья, любові крыж" (2008) — пачынае значнае месца займаць проза. Пры тым проза пэўнага кіталту, успамінальная, дзённікавая, скіраваная перш за ўсё на выяўленне і акрэсліванне ўласнай экзистэнцыі.

Трэба заўважыць, што хоць у аповесцях, змешчаных у Другой з названых кніг, апавед вядзецца не ад першай асобы, аднак і яны таксама наскрозь пранізаны менавіта аўтарскім светаадчуваннем, ды і пэўныя жыццёвыя калізій герояў пераклікаюцца з аўтарскімі. Адметнасць шніпаў-

скай прозы яшчэ і ў тым, што яна вельмі своеасаблівым чынам падключаецца да яго паэзіі, уліваецца ў лірычную плынь. Сумяшчэнне пад адной вокладкай паэтычных і празаічных твораў, вядома, не навіна. Такое сустракаецца даволі часта. У нашай літаратуры апошнім часам такое рабіў, да прыкладу, А. Дранько-Майсюк. Можна прывесці паказальныя прыклады і таго, як проза і паэзія сустракаюцца і ўзаемадзейнічаюць між сабой нават у межах аднаго твора (У. Караткевіч, М. Стральцоў і інш.). Аднак і на гэтым фоне проза-паэтычны гібрид у творчасці В. Шніпа ўяўляецца мне з'явай па-свойму унікальнай. З-за выключнай шчыльнасці "прылягання" гэтых дзвюх мастацкіх сістэм, двух спосабаў мастацкага самавыражэння, якія, пры ўсёй сваёй непадобнасці, адрознасці мэтаў, маюць у сабе таксама і штосьці агульнае.

У яго вершах свет паўстае найперш як перажыванне пэўных момантаў асабовай экзистэнцыі, як тое, што выходзіць у нейкім сэнсе за межы паўсядзённай рэчаіснасці, то для празаічных твораў характэрна надзвычай густая насычанасць канкрэтна-жыццёвымі рэаліямі, побытавымі падрабязнасцямі.

І, аднак жа, якраз узаемапрыцягненне гэтых двух спосабаў мастацкага самаствярджэння абумоўлівае сабой як структурную адметнасць апошніх кніг В. Шніпа, так і ўвогуле своеасабіласць яго творчай манеры на

дадзеным этапе. Ды гэтак парадаксальнае сумяшчэнне супрацьлеглых бакоў, калі разважыць, не такое ўжо нестасоўнае да слоўнага мастацтва. Выдатны пушкініст В. Няпомняшчы калісьці заўважыў, што па-за судыясеннем дзвюх рэальнасцей ("горнай і дольнай") карціна свету ўвогуле немагчыма.

Паэтычны свет В. Шніпа, які разгорнуты ў шырокія духоўныя прасцягі, дзе рэчы і з'явы набываюць сімвалічныя, шматзначныя сэнсы, а пачуццё і думка судакранаюцца з тым, што выходзіць за межы ўяўляемага, магчыма, і патрабаваў некагораі заземленасці, выпрабавання самымі звычайнымі, паўсядзённымі сітуацыямі. Калі хочаце, то неабходна была пэўна смеласць для таго, каб рашыцца на такое збліжэнне. У В. Шніпа паэтычнай смеласці, рашучасці і гранічнай шчырасці ў выяўленні сваёй асабовасці заўсёды ствала.

Адкрытасць перад светам і людзьмі, дар лірычнай спавядальнасці выяўляюцца ў свабодзе жанравых формаў, структурна-кампазіцыйнай раскаванасці. Асобныя творы ў "Страле каханья, любові крыжы" спалучаюцца па жанрава-тэматычных прыкметах, таму рассяняны між вершаў дзённікавыя запісы хоць і пазначаны адпаведнымі гадамі, але не змацаваны жорсткімі храналагічнымі паязямі. І гэта надае як бы своеасаблівую *надчасавасць* зместу кнігі, дзе выразна адчуваецца дыханне самой гісторыі — і

агульнаацыянальнай, і асабістай, родавай.

Балада — жанр, да якога найбольш часта звяртаецца ў апошнія гады В. Шніп. І зварот да гэтага жанру, вядома, невыпадковы. Ён дае магчыма *ге-раізацыя* гістарычнага часу, успрымання мінулага як адчужага і перажытага *цяпер*. Да гэтага жанру паэт таксама падыходзіць творча, па сутнасці, дэкананізуючы яго. Азначэнне *балада* ў многіх выпадках уяўляе сабой своеасаблівую метафару, указанне на суб'ект мастацкага ўвасаблення, на таго, ад чыйго імя і з чыйго пункта погляду ажыццяўляецца паэтычнае выказванне. Гэта як бы своеасаблівы ўнутраны, душыны дыялог паміж аўтарам і яго персанажам. "Баладны" феномен В. Шніпа выкліканы, як мне думаецца, жаданнем паэта выйсці з цэлкам лірычна-суб'ектыўнай сферы да інтэрсуб'ектнага выяўлення, да ўвасабленасці аўтарскага пачатку ў асобах-персанажах і нават рэчах.

Пры ўсёй кампазіцыйнай свабодзе кнігі не адчуваецца між тым хаатычнасці ў выбудоўванні яе ўнутранага сюжэта. Усё тут вельмі трывала і надзейна злучана цэльнасцю светаадчування аўтара, яго імкненнем выявіць блыццё ў адзіноце яго супярэчнасцей. *Роднае і вечнае* спалучаны сапраўды двухбаковай суяззю (што абазначаецца інверсіяй суданоснымі назвамі двух раздзелаў). З баладнай героікай сумяшчаецца элегічнасць, як вельмі характэрная для В. Шніпа адметнасць яго светаадчування. Перасякаецца з ёю таксама і настрой яго празаічных твораў, што з'яўляецца яшчэ адным пацвярджэннем блізкасці яго паэзіі і прозы.

Віртуознасць валодання сучаснай мастацкай формай, засведчаная В. Шніпам, да прыкладу, у творы "Па дарозе да храма", змешчаным у канцы кнігі "Страла каханья, любові крыж", можа выклікаць на роздум — куды ж далей разгортацца гэтаму самавітаму таленту?! І ўсё ж я ўпэўнены — заўтра Віктар Шніп пераўздыдзе самога сябе.

Яўген ГАРАДНІЦКІ

Адметнасць, альбо
Аднастайнасць?

Яшчэ са студэнцкіх часоў мне помніцца, як расказвалі нам пра галоўны вобраз паэзіі В. Шніпа — вобраз Храма, да якога лірычныя героі заўсёды імкнецца як да паратунку, збавення, шукае дарогі да яго, як дарогі да чысціні і гармоніі. Гэта зачароўвала сваёй таямнічасцю і ўзнёсласцю...

У новай кнізе "Страла каханья, любові крыж" вобраз Храма таксама галоўны і вызначальны. Толькі чым часцей я сустракала яго ў вершах, тым больш ён мяне пачынаў гэтай частотай бянтэжыць: калі паэтычны вобраз уздымаецца на ўзровень канцэпцыі, ён мусіць мець надзвычай глыбокае, выключнае сэнсавое напамненне. Ды вось пачынаеш сустракаць Храм ледзь не ў кожным трэцім вершы і неўзабаве прыходзіш да высновы, што такое "недалікатнае абходжанне" сведчыць у першую чаргу пра страту значнасці і змястоўнасці гэтага вобраза для самога аўтара. Тым больш, не заўсёды кантэкст, у якім ужываецца гэты вобраз, раўназначны, не заўсёды ўвогуле яго ўжыванне эстэтычна апраўдана:

"Год прайшоў, бы разбурыўся Храм,
Дзе ніколі не был з табой" (стар. 31).

"І мне вечер сказаў, што бяцца не трэба,
Што бязгрэшных няма, як няма тут вядога,
Бо былое — не Храм, а да Храма дарога" (стар. 51)

"Гэта ноч заглядала ў вакно,
Гэта Храм бугаваўся з лістоты" (стар. 66)

"Ён дзверы адчыніў і вечер заліцеў
І свечкі затушыў ля абразоў,
Нібыта абарваў лістоту з райскіх грэў,
Нібыта з Храма спуззіў галубоў" (стар. 147)

"...Ну а паэт слугой не можа быць,
Ён можа толькі, як паэт, служыць
Адной, нібы адно жыццё, Айчыне,
Адной, нібыта Храм адзін, жанчыне" (стар. 196).

Увогуле ж В. Шніп вельмі адданы асноўным вобразам сваёй паэзіі, а таму, відаць, і не спяшаецца вобразны свет удасканальваць і разнастайваць. Тое, што спачатку можа ўспрымацца як адметнасць, неўзабаве пераўтвараецца ў аднастайнасць. Сапраўды, *травы, зіма, снег, лёд, гым, віно, агонь, лісце, неба, малітва, царква, крыж, свечка*, а па-над усім гэтым *самота* — вось тое, што сустракаецца, бадай, у кожным вершы. Ды яшчэ перамяшанае бясконцымі *як, нібы (-та), што, як быццам, дзе* і г.д. Я, канечне, разумею, што ёсць

такія рэчы, як вызначальная стылёвая манера, але калі сталы паэт бясконца карыстаецца стандартным наборам некалі прыдуманых вобразаў і метафар, калі ўжыванне параўнальных канструкцый у яго вершах даходзіць да недарэчнасці, бессэнсоўнасці, то гаворка павінна ўжо вестца пра іншае. Можна быць, пра вычарпанасць творчай тэмы? Невыпадкава ж нешта свежае, цікавае з'яўляецца толькі ў апошніх нізцы вершаў "Воўчая карона", дзе паэт адыходзіць ад сваіх улюбёных вобразаў і вершаваных формаў, пераносіцца ў іншую паэтычную плоскасць:

На беразе Леты
Як на беразе лета
Чаўны як лістота апала
З грэва нашай вечнасці
І ты не баішся Харона
І вочы твае як пчаліныя соты
Напоўнены мёдам жыцця
На беразе Леты
Як на беразе лета (стар. 259)

Ладную частку кнігі складае своеасаблівы дзённікава-лірычны цыкл "Роднае і вечнае", у якім вершы адцягваюцца ўспамінамі і нагадкамі (ці наадварот, успаміны — вершамі). В. Шніп прапаноўвае ўспрымаць вершы, пераплеценныя дзіцячымі ўспамінамі і згадкамі пра родную вёску, сваякоў, знаёмых, як цэласны мастацкі твор, які мае пяць раздзелаў: "Яблык", "Бульба", "Сала", "Рыба", "Хлеб". Твор можа мець якую заўгодна структуру, але кожная частка мусіць гарманічна ўлісвацца ў агульную мастацкую цэласнасць. Мне падаецца, што ў названых раздзелах вершы і ўспаміны часцей за ўсё звязаны толькі ўзруньмі, выпадковымі тэматычнымі паралелямі, якія таксама часам выглядаюць крыху недарэчна.

Вось, напрыклад: "1973. Поўнае вядро бульбы ледзьве падымаю над сабой, каб падаць яго на машыну. Мне даўно хочацца быць там, у кузаве, але на машыну які ўжо дзень настаўнікі адпраўляюць толькі старэйшых хлопцаў. Не паспяваю адсысць ад машыны, як на мяне з кузава падае маё ўжо апарожненае вядро. Удар не вельмі моцны, але я плачу. Плачу больш ад крыўды, чым ад болю..." І ўслед за гэтым — верш:

Ты плакаў, смяўся — ты жыў.
Ты бачыў Хрыста на крыжы... (стар. 39-40)

Узнікае заканамернае школьнае пытанне "Што хацеў ска-

заць аўтар?", на якое я не знайшла адказу.

Нельга абмінуць увагай і дзве нізкі баладаў "Балады радаводу" і "Крыж і страла". Калі першая выглядае як "сплочванне доўгу" сваім продажам, вызначаецца спробай шчырага роздуму над сваім мінулым, то другая, прысвечаная дзечкам беларускай гісторыі і культуры, ілюструе толькі багацце паэтычных штампаў на патрыятычную тэматыку.

Змешчаны ў кнізе і тры аповесці "Першы папяровы снег", "Лісты і залатое лісце", "Вечаровы дождж і слёзы". Сучасная жанравая сістэма, вядома, размытая і няпэўная, але ж усё-ткі нейкія асноўныя жанравыя рысы застаюцца! Таму абсалютна незразумела, чаму творы, якія не маюць ні прадуманага сюжэта, ні належным чынам распрацаваных вобразаў, ні сур'ёзнага канфілікту, называюцца аповесцямі. Тэксты гэтых "аповесцяў" на 90 працэнтаў складаюцца з вершаў, таму, калі аўтару і хацелася даць ім празаічную акаймоўку, то ў кожным разе больш лагічна было б назваць іх лірычнымі апавяданнямі.

Адзнака, якой характарызуецца ўся кніга, — аднастайнасць, не абмінула і "аповесцяў". Героі ўсіх трох твораў — мастак і паэт-аматар Аляксей, "сямейны чалавек" Міхась, паэт Максім — безнадзейна закаханыя ў жанчын, пра якіх амаль нічога не ведаюць, якім не смельваюцца прызнацца ў сваім пачуцці і толькі бясконца прысвячаюць ім свае вершы. Акрамя пісання вершаў і ляннвіх, а часам і недарэчных выказванняў пра каханне і жанчын ("Мілая мая суседачка! Мая чароўная Аляся! Сёння бачыў Вас, як Вы ішлі дахаты. Вы былі такой прыгожай! Слоў няма... Я наогул люблю бландзінак", стар.167), ва ўсіх трох творах нічога больш не адбываецца. Ну, хіба, пару выпадковых сустрач і пару выпадковых размоў па тэлефоне... Герой бясконца пакутуе, паўтараючы ў сваіх думках і дзённікавых запісах "старыя, нібыта гэты свет", жыццёвыя іспыты. А ў выніку і вершы пачынаюць — і вобразна, і настраёва, і стылёва — паўтарацца, штораз то болей, і чытачу зразумела толькі адно: аўтар апа-навала настальгія па маладосці. Але ж апісанне перажытага — не самамэта. У глыбіні пачуцця можа пераканаць не тое, колькі пакутаў гэта прынесла аўтару, але толькі эстэтычная сіла яго пераўвасаблення ў мастацкі твор. Калі яшчэ "Першы папяровы снег" (сапраўды, цікавы вобраз) успрымаецца як нешта арыгінальнае, то наступныя два творы настолькі паўтараюць адно аднога, што пачынаеш падазраваць В. Шніпа ва злоўжыванні ўвагай чытача. Калі аўтар хацеў перадаць праз вершы духоўныя перажыванні безнадзейна закаханага паэта, то гэты вобраз не павінен быў падымацца адно пераказам яго думак. Калі ж аўтару хацелася стварыць нізку інтымнай лірыкі, то не было ніякай патрэбы падпарадкоўваць вершы нейкаму схематычнаму, нацягнутаму сюжэту.

Мне здаецца, што паэты, якія маюць імя ў літаратуры — а В. Шніп такое імя ў беларускай паэзіі мае, — павінны мець і большую адказнасць перад чытачом. Усё-ткі само па сабе гэтае імя яшчэ не гарантуе поспеху ў чытацкай аўдыторыі.

Жана КАПУСТА

Паэтаў розных чарада

Сённяшняя паэтычная крытыка нагадвае, за рэдкім выключэннем, басаногі шпацыр па абмялелай рэчцы. Празрыстая вадзіца. Дробныя і вострыя каменьчыкі прыемна казычучы пяткі. Сяды-тады з-пад ног стрымгаюць уцякаюць малюпасенькія рыбкі — вершы... Можна, так і трэба? "Бурапенныя" дзесцігоддзі адышлі ў нябыт. Паэзія за савецкім часам сілкавалася — глыбокае цячэнне — каласальнай людской энергіяй. Рэлігійна-філасофская думка была прыдушана. У гуманітарных навуках панавала марксісцка-ленінская догма. Пры такім раскладзе паэты амаль аўтаматычна атрымлівалі статус прарокаў ці апосталаў. Парадаксальна, але пры засіллі багаторчай ідэалогіі зношання, зашмалюваных ад частага ўжытку словы афіцыйнай прапаганды нечакана рабіліся свежымі і паўнаважнымі. Больш таго, набывалі сакральнасць.

Да прыкладу — Расія. Знаны ліберал Яўген Еўтушэнка і пясняр савецкай рэчаіснасці Роберт Раждзественскі, які, на жаль, рана пакінуў гэты свет. Вонкава іх творчасць — разнаветарная. Але ж абодва на вечарынах збіралі вялізныя аўдыторыі. Прыхільнікі іх паэзіі не варагавалі паміж сабою. Яны аднолькава гарача віталі і "дэмакрата" і "камуніку". І вось перамены грывнулі! Бастыёны накіталі "ЦК нашай партыі" і розных там галоўлітаў зніклі. Што мы ўсе атрымалі? У Расіі насельніцтва за год скарачаецца, прыкладна, на 800 тысяч чалавек. У нас — на 20 — 25 тысяч. (Пагадзіцеся, пры дэпапуляцыі насельніцтва разважаць пра паэзію цяжкавата.) У суседняй Літве той жа малюнак. Вядомы публіцыст Томас Венцлова выказвае ў сваіх артыкулах крайнюю занепакоенасць тым, што дзеецца на радзіме. Літва губляе сваю аўтэнтычнасць: нежаданне літоўскіх жанчын мець двух-трох дзяцей, выезд за мяжу каля пяцісот тысяч чалавек, пераважна моладзі, варварскае знішчэнне лясоў, грызня палітычных кланаў, хцівасць так званай эліты... А Беларусь? Праблем — пад вечка. Адна з запущаных — родная мова. Моўнае пытанне ў Беларусі даўно стала пытаннем нацыянальнай бяспекі. Толькі не ўсе гэта хочуць усведамляць. Святое месца, як вядома, пустым не бывае. Нашы суседзі з-за Буга спрабуюць разыграць "карту паляка". Беларусам, якія дакажучь сваю польскую этнічную прыналежнасць (такіх грамадзян з улікам родзічаў, каталіцкай веры і ведання польскай мовы пад два мільёны набярэцца) абцяцяюць розныя прэферэнцыі. Спрошчаныя візы, пашыраныя магчымасці пры наступленні ў мясцовыя навучальныя ўстановы і г. д. Акцыя, на першы погляд, добразычлівая. Але, разабраўшыся, прыходзіш да іншай высновы. Сёння палякі раздадуць свае карты, заўтра літоўцы, паслязаўтра — украінцы. Не застануцца простымі назіральнікамі рускія і яўрэі. Што будзем рабіць? З гэтым пытаннем звяртаюся да айчынных чыноўнікаў рознага рангу... Родная мова пры пэўных сацыяльных зрухах, скажам, зніжэнні ўзроўню жыцця беларусаў аўтаматычна ператвараецца ў стрыжань нацыянальнага пратэсту. Паэзія, як і пры камуністах, стане палітычным чынікам. Эканамічныя патрабаванні памножацца на духоўныя. Сумесь — небяспечная. Дык навошта нам самім ствараць праблемы? Тым больш, што нічога невырашальнага няма. Ёсць базавая каштоўнасць: каля 90 працэнтаў насельніцтва лічыць беларускую мову роднай. Ад гэтай, так бы мовіць, печкі і танцуйце.

Доўгі ўступ атрымаўся? Але ж без сацыяльна-палітычнага аналізу гаворка пра сучасную беларускую паэзію губляе практычны сэнс. Ці ператвараецца ў памянёны вышэй шпацыр па мелкай рачулцы.

СПІС АД ВІКТАРА ЯРАЦА

Запрашаючы да дыскусіі ("ЛіМ", 15 лютага 2008 г.), Леанід Галубовіч піша: "Было б вельмі добра, каб вы даслалі ў рэдакцыю не толькі спісы вашых любімых паэтаў (па тыпу "100 лепшых беларускіх паэтаў ХХ—XXI стст."), але суправаджалі іх сціслымі, аднак, канкрэтнымі развагамі..."

Такія спісы склаў папярэдне Віктар Ярац і змясціў у часопісе "Маладосць" (№ 9, 2001 і № 1, 2008). Леанід Галубовіч з дыверсіфікацыяй паэтычных імён, як быццам, згодны. Разам з тым, ён рашуча не пагаджаецца з метадыкай (і метадалогіяй таксама) групування паэтаў. Цалкам яго падтрымліваю.

Спісы ў нашай гісторыі былі розныя. Трагедыянае варушыць не будзем. Зачэпні іранічна-сатырычныя. На пачатку 90-х у рэспубліканскім друку рэгулярна змяшчаліся спісы 50-ці найбольш вядомых палітыкаў. Гартаеш цяпер па-

жоўкля газетныя старонкі і смешна робіцца. Добра, калі два-тры прозвішчы на паверхні засталіся.

Існуе шмат іншых спісаў-абоймаў: 20 лепшых футбалістаў, 10 — хакеістаў, 100 найбагацейшых людзей планеты... Складальнікі нібыта карысную справу робяць. Вялікі аб'ём інфармацыі зводзяць да парадаковых лічбаў, надаючы ім рэкламна-конкурсную інтрыгу. У палітыцы і спорце падобная калькуляцыя збольшага прымальна. У паэзіі — не. Склалі спіс, а далей? Пасведчанні і нагрудныя бляхі з адпаведнымі нумарамі выдаваць пачнём? Якімі крытэрыямі карыстаўся паважаны Віктар Ярац, калі "прысвойваў" паэтам нумары "6", "13", "18"? Пэўна, штудзіраваў працы па нумэралогіі, перачытваў Піфагора. Потым набытыя веды, нібы зямле, па ўсіх правілах алхіміі перамяшваў з пазамі, баладамі, байкамі... На сцяне з'яўляўся магічны спіс. Заставалася толькі хуценька яго перапісаць ці запомніць. І пераслаць у "Маладосць".

Яшчэ два моманты. Ужо без жартаў. Чаму толькі ХХ і ХХІ стагоддзі ўзяты, а дзе ХІХ? Забыты Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Уладзіслаў Сыракомля... Уяўляю, як сустрэлі б падобны ампутаваны спіс, напрыклад, у Эстоніі. Там, як і ў Беларусі, ХІХ стагоддзе — вызначальнае для фарміравання, найперш праз паэзію, нацыянальнай самасвядомасці.

Зніклі ў Яраца немаведама куды і рускамоў-

ныя беларускія паэты. Па алфавіце: Анатоль Аўруцін, Навум Кіслік, Юрый Сапажкоў, Эдуард Скобелеў, Давід Сімановіч, Браніслаў Спрынчан, Валянцін Тарас, Міхаіл Ткачоў, Святлана Яўсеева...

Пра спісы — хопіць.

ТРЭБА ВАРУШЫЦА

Папракаючы кіраўніцтва, ушчуваючы чыноўнікаў, мы робім толькі паўсправы. Другая палова справы, больш важкая, — уласная творчасць. Ніякіх скідак. Вершы на беларускай мове павінны мець бездакорную рэпутацыю. Нездарма ж Ватыкан вырашыў набажэнствы спраўляць на лацінскай мове паўсюдна. Не адмаўляецца ад царкоўнаславянскай мовы і праваслаўны клір. Беларуская мова (сапраўднае яе адраджэнне — наперадзе) таксама набывае малітоўны сэнс. Мы абавязаны складаць калі не малітвы, то нешта вельмі падобнае да іх. Праўда, сёння і з малітвай цяжка дастукацца да чытацкіх сэрцаў.

Аднойчы мне пазвалі з мінскай "Акадэмікі", каб прынёс колькі экзэмпляраў свайго зборніка "Адзін пад зорамі" на продаж. Калі ласка. Дзесціць штук. Прайшло больш года. Заходжу. Прададзена восем кніжчак. Да канца не разабралі... Хоць зборнік выдадзены за кошт аўтара, але ўсё роўна стала няёмка. Баючыся сустрэць вачыма знаёмага, пакінуў кнігарню. Потым супакоюіся. Ты хацеў, кажу сабе, каб чэргі за тваімі вершамі выстраіліся? Што рабіць? Сабраць талаку! Я, ты, ён, яна... Два-тры вершы — ад кожнага. Пад адной вокладкай. Спецыяльная рэгулярная серыя выдавецтва "Мастацкая літаратура". З абавязковым інфармацыйным суправаджэннем на дзяржаўным тэлебачанні і радыё. Народ наш не глухі да мастацкага слова. Асабліва, калі яно шчырае. Ідзем далей. Што ці хто перашкаджае нам прапанаваць Міністэрству адукацыі на ўзроўні экспертызы спіс пісьменнікаў (пашчыруйце над ім, спадаў Ярац) для школьных падручнікаў. Цягам дзесці гадоў мне давялося быць членам дзяржаўнай камісіі па выданні новых падручнікаў у гуманітарнай сферы. Нам часта не хапала канструктыўнай дапамогі з боку грамадскасці. Зробім яшчэ крок наперад. Перакананы: неблагі попыт мелі б калектыўныя — хопіць саліраваць перад пустой залай — зборнікі пад наступнымі рубрыкамі: "Чатыры пары года", "Гістарычныя балады", "Філасофская лірыка", "Сатыра і гумар". А пераклады з іншых моў? Чаму так мала беларускіх пісьменнікаў працуе ў галіне публіцыстыкі — самым запатрабаваным на сёння жанрам?

Грамадскі статус літаратара, прама скажам, незайздросны. Большая частка віны, на мой погляд, ляжыць на саміх творцах.

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ

Скарбонка мудрасці

Ведаю Аляксандра Хазяніна больш як дваццаць гадоў, яшчэ з таго часу, калі яго накіравалі працаваць у аб'яднаную "Маладзечанскую газету" галоўным рэдактарам. За гэты час таленавіты журналіст стаў лаўрэатам прэміі Саюза журналістаў Беларусі, быў узнагароджаны знакам "Выдатнік друку Беларусі".

Яго нарысы і апавяданні, навелы і артыкулы, рэцэнзіі ды эсэ ўсё часцей з'яўляюцца ў рэспубліканскіх газетах і часопісах. А пасля чытачы і прыхільнікі творчасці Аляксандра Хазяніна дачакаліся і яго першай кнігі "Сярод добрых людзей", якая выйшла з друку ў 1997 годзе. Героі гэтай кнігі — сапраўдныя патрыёты сваёй Айчыны, сумленныя, шчырыя. Яны не хапаюць зорак з неба, але каб іх не было побач з намі, было б шэра і няўтульна на зямлі. Нельга не ўзгадаць і змешчаныя ў кнізе ў раздзеле "Россыпы" маленькія лірычныя мініяцюры, вобразныя і лаканічныя, якія вызначаюцца глыбокім веданнем дзіцячай псіхалогіі.

І вось трымаю ў руках новую кнігу Аляксандра Хазяніна "Скарбонка мудрасці". Яна пабачыла свет у маладзечанскай друкарні "Перамога". Тыраж яе — тысяча асобнікаў.

Большую частку кнігі складаюць абразкі. Яны з'яўляюцца нібы працам тых пудоўных мініяцюр "Россыпы", якія былі надрукаваны ў кнізе "Сярод добрых людзей". Толькі, як прызнаецца сам аўтар, цяпер яму захацелася паслухаць стальных людзей. І аўтар умее слухаць і чуць, лавіць трапнае слоўца з іх паўсядзённага жыцця.

Героі кнігі — людзі высокіх памкненняў. Яны вучаць нас любіць свой край, зямлю, берагчы нашу прыгожую непаўторную прыроду, паважаць чалавека працы. "Будзь хоць генералам, хоць міністрам, але спачатку будзь Чалавекам", — такую выснову робіць адзін з герояў кнігі.

Заслугоўвае ўвагі тое, што, выводзячы сваіх герояў, Аляксандр Хазянін раскрывае іх унутраны свет, узаемаадносіны, што надае ім жыццёвую праўдзівасць.

Нічога складанага, здаецца, у гэтых абразках няма, а вось задумацца ёсць над чым.

Вельмі цікавыя такія навелы як "Васілёк-кветачка...", "Андрэі і Кацярына", "Данік і Ганчак".

Навелу "Васілёк-кветачка..." хочацца вылучыць асобна, бо яна вучыць нас не забываць пра мінулае і пранізвае сэрца шчымымі-пякучым болем. Твор гэты пра вялікую мужнасць і безадказнае каханне, пра горкую ўдзіву вернасць.

Кранаюць сваёй цэльнай і сардэчнасцю такія апавяданні як "Вераніка" і "Красатулечка". Ёсць у іх і добрае, мудрае слова, і сюжэт аўтар трымаецца, як за нітку, таму апавяданні атрымаліся вельмі праўдзівымі і запамінальнымі.

З любоўю, на высокім мастацкім узроўні напісаны нарысы "На быстрыні жыцця" пра Геннадзя Бажко, які доўгі час працаваў старшынёй СВК "Яхімоўшчына".

Удаліся Аляксандру Хазяніну і рэцэнзіі на кнігі Геннадзя Бураўкіна

"З любоўю і нянавісцю", Алеся Карлюкевіча "Далёкія і блізкія суродзічы", Наталі Вальнец "Ля апошняй рысы", Леаніда Южыка "Па слядах агентаў..."

Да творчай удачы аўтара трэба аднесці і яго кароценькія жыццёвыя сюжэты: "Карцінкі з прыроды", "Простыя ісціны". Тут пісьменнік дасягае лаканічнасці, вобразнасці. Ідзе гэта ад багатай назіральнасці аўтара, ад адчування ім патрэбнага слова. Напрыклад: "Суседка суседцы скардзіцца: — "Зяць не паважае!" А тая, пражыўшы век, уздыхнула: — "Чужога сваім не зробіш...", "Заўважаў: людзі ўсё больш сталі ў царкоўныя храмы, у касцёлы прыходзіць спавадацца. Мо, зразумелі: чалавек, прызнаўшы свой грэх, — на паўшляху да вырагавання...", "Звярнуў увагу на ўказальнік на Налібоцкую пушчу. Стаіць рагаты лось, а маленькае лясняны вымя сасе. Пра сябе ўсімнуўся: ласіха ж без рогаў...", "У маці, дзяўчынка якой калека, запытаўся: — "Як жыццё?" Адкажала: "Пакуль жыву — радуся! Любіць і радавацца не кожнаму дадзена. Гэта — як талент..."

Кнігу вельмі ўдала дапаўняюць і здымкі з сямейнага архіва пісьменніка, а таксама пудоўныя фотаэцюды Андрэя Каскіна.

Увогуле кніга "Скарбонка мудрасці" вызначаецца своеасаблівым каларытам мовы, насычанасцю эпітэтамі. Таму яна, безумоўна, будзе з прыхільнасцю сустрэта чытачамі.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Мікола
ШАБОВІЧ

Час так звычайу палі,
Родныя збожнныя нівы.
О, васільк сіратлівы!
Час так звычайу палі!

Колісь вянкі з васількоў
Часта дзяўчаты насілі.
Светлую казку дарылі
Тыя вянкі з васількоў...

Вось бы на хвілю вярнуць
Дзён васільковае ранне!
Першае тое каханне
Вось бы на хвілю вярнуць...

Тост

Душа душу пазнае і здалёк,
Калі сам лёс
прадказвае сустрэчу.
Так, матылька спаткаўшы,
матылёк
Шчымліва-шчасна
крыльцамі трапеча...

І да душы прыгорнеца душа,
Хай нават целы
розняца узростам,
Пакуль свято
з Мядзведзіцы каўша
На нас ліецца велічна і проста...

За роднасць душ! —
Не самы горшы тост.
Ну, што ж, сябры,
свае прыўздымам чары!..
А што узрост?..
Ды хіба гэта ўзрост,
Калі каханнем
светлакрыляць мары?!

Нібы сышла з карціны мастака,
Усіх мужчын
ты позіркі забрала,
Ледзь-ледзь прыўзняўшы
страснае забрала,
Як тонкі лёд вясновае рака.
Ідзеш-пывеш, і дзівацца табой
Паэты, і музыкі, і акеёры.

Дай мне моцы сцяпець паразу,
Адгукнуцца на боль — любоўю.
Я жывы ў гэтым мулкім часе
Толькі вераю
Адною —

Што ваяр Георгію роўны,
Калі б'ецца за праўду і волю,
За сапраўднае —
За край свой родны,
За новую рунь
на спустошаным полі...

З цяжрэчы —
да праўдзівага аблічча,
Праз лёгкае —
да скарбніцаў быцця
Імкнучца
(Хоць і цяжка, і нязвычайна)
І верыць у прысутнасць пачуцця
Ў сваёй душы. Іначай сэнсу мала

На скрыжаваннях
нават святлафоры
Зеленавока клічуць за сабой.

Калі б не ты, —
жыццёвая руціна
Даўным-даўно змагла б
нас зваяваць..
Дай Бог далей здзіўляць
і чараваць,
Напхняць на вершы,
музыку, карціны!..

Агні, агні... Агні на даляглядзе,
Што цэлы свет,
здаецца, агнявее.
Так прыгажосць праменіцца
ў паглядзе
І гоніць прэч самотнасці завею!..

Здаецца, і дождж
нядаўна шчэ гарэзіў
І наплывалі хмары пачарнела,
Але раптоўна свет запаланезіў
І песня-казка ў сэрцы завінела...

З'явіся зноў
на шчасця даляглядзе,
Няхай душа агнеецца-агніцца
І прыгажосць праменіцца
ў паглядзе..
Агні, агні... Да раныцы не спіцца...

Гэта казка, ці ява, ці сон —
Чуць твае сэрцагрэйныя словы.
О, які іх салодкі палон!
Так і слухай бы:
“Што Вы! Ну што Вы!..”

Дзіўнавокая краска Зямлі
Ці спагады ручай хуткацечны?..
Мы з табою і дня не былі,
А здаецца: знаёмыя вечнасць...

Зноў як прыйдзеш
у мройныя сны,
Нібы сонечны промнік маёвы,
Я скажу: “Ты царыца вясны!”
І пачую: “Ну што Вы!
Ну што Вы!”

Гуляцца ў справы, рэплікі і рэчы
Без сэрца добрага
ўсё гэта нетрывала,
Аблудна, схематычна, недарэчна.

Я сню сябе, свабоднага ад зла...
О каб душа мая
мною кіраваць магла!

Таямніца

Тое што вышаптаў клён
Тое што патанула ў грукіце
колаў начных электрычак

Перажыло
Перарасло

Нават самых вялікіх
І геніяльных паэтаў

Не ў нас таямніца
А мы ў ёй

Вольга
РУСИЛКА

Вяртанне

Прытулі мяне, мама, да сэрца
І паглядзь мяне па галаве.
Цёплы вечар у соннай траве
Шэпча нам: у вяртанне паверце.
Я вярнуся праз трыццаць гадоў
Да святой мацярынскай усмешкі,
На дзіцячыя цёплыя сцежкі,
Да маіх нерасцвілых садоў.

У якія халодныя далі
Занясло мой зялёны лісток
Ад двара, дзе дзіцячы слядок
На фундаменце не зараўнялі?
Як заклён, ён вяртае з дарог,
І пакуль мяне мама чакае,
Хоць слязінкай,
што з вейкі злятае,
Я ўпаду на бацькоўскі парог.

Успамін нібы дотык.
Бывае пшчотны,
як рукі матулі ці ножкі дзіцяці.
Бывае п'якучы,
як здрада сяброў ці сорам кахання.
Бывае такі,
ад якога хутчэй
закрываеш і сэрца, і розум.
Ды прыходзьце.
Ваш час, успаміны...

Паэтычны сінтаксіс

Мы з табой дзве даданыя
ўступальныя часткі
складаназалежнага сказа.
Нягледзчы на што?
Ні на што.

Калега, сябра, аднадумца...
Не бойся.
Я не ўмею помсціць.
Я проста
заклучу цябе ў двухкоссе.
І — клічнік, небяспекі знак!

Я — коска,
Я нямодная прычоска.
Ды так, бывае, сказы запляту,
Што нож-працяжнік
пратэстуе:
“Адрэж лухту!”

Крызіс сярэдняга ўзросту.
Крышацца сцены і лёсы,
дружба, каханне і служба.
Страшна, балюча, няпроста —
крызіс сярэдняга ўзросту.
Нібы прысуд ці дыягназ,
як неадольная прагнасць
выпіць нагбом сваю долю,
вырвацца ў неба на волю —
крызіс сярэдняга ўзросту...

Ільдзінкі

Графіка зімы.
Астылай Дзвіны асфальт.
Дарога ў памяць.

Полацк спрадвечны.
Храмаў белых карункі.
Поле аховы.

Дзвіна, Даўгава, Даўгая, даўні
Рубон...
Свэйкі*, суседзі!

Мой дом над ракой.
Між крыг вяслююць гады.
Вяртаюць сюды.

* Свэйкі — прывітанне (латышск.).

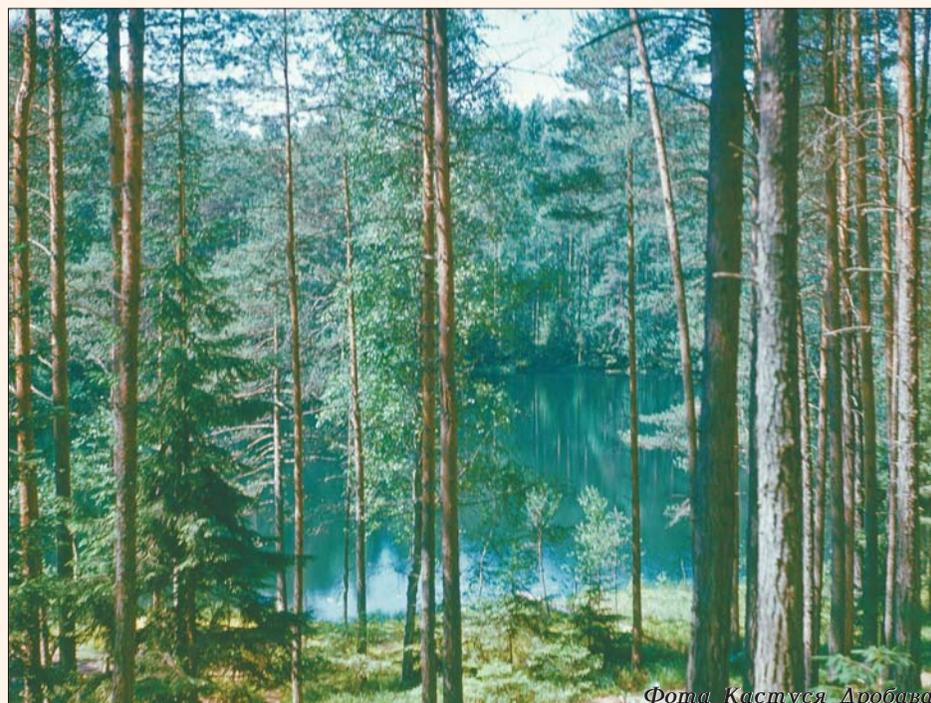
Ціхан
ЧАРНЯКЕВІЧ

Дай мне моцы сцяпець паразу,
Адгукнуцца на боль — любоўю.
Я жывы ў гэтым мулкім часе
Толькі вераю
Адною —

Што ваяр Георгію роўны,
Калі б'ецца за праўду і волю,
За сапраўднае —
За край свой родны,
За новую рунь
на спустошаным полі...

З цяжрэчы —
да праўдзівага аблічча,
Праз лёгкае —
да скарбніцаў быцця
Імкнучца
(Хоць і цяжка, і нязвычайна)
І верыць у прысутнасць пачуцця
Ў сваёй душы. Іначай сэнсу мала

Фота Кастуся Дробіва

Светлай памяці
Алеся Пісьмянкова

Новы дзень праляціць
неўпрыкмет,
Як і ўсё неўпрыкмет пралятае.
А пад ноч зазірну ў Інтэрнет:
Зноў паштовая скрыня пустая.

На мабільным нямнога званкоў,
А наступны —
як быццам бы першы.
Мілы дружа Алеся Пісьмянкоў!
Як ты там?
А ці думаеш вершы?

Тут, павер, аніхто не забыў
Дзён твайго нараджэння і
спачыну.
Для сяброў ты застаўся —
не быў —
Верным сынам
любімай Айчыны.

Як цяпер нам цябе нестася
Ў мітусліва-знявераным свеце!
Не напіша ніхто, не спяе
Так, як ты, незабыўны паэце...

Ой, васількі, васількі!
Праўду мне толькі скажыце:
Што ж вас так мала у жыцце,
Ой, васількі, васількі?!

Помню, ў дзяцінстве маім
Так васільковелі далі...
Сум мой яны спавядалі,
Помню, ў дзяцінстве маім.

...І забыць, і пайсці па слаце.
Не спыняючыся. Бяздумна.
Гэтак лёгка сярод сцен
Не адрозніць свята ад будня.

Гэтак лёгка — застацца ў снах
І ва ўласных пунктах погляду,
І не ўбачыць, што зноў вясна
Цеплынёю
крышыць
халоднае!

І што птушкі —
ізноў! — пяюць,
Абцяючы — зноў! — каханне
І што людзі
як жылі — так жывуць:
Смяюцца, плачуць,
разводзяць рукамі!

І мне ў радасць разам з імі
тут быць,
І мне нават хочацца
іх палюбіць!
О Божа, як проста —
жыць і любіць!
Жыць і любіць!
Ды проста жыць і любіць!

Беларуская малітва

Барані мяне, Божа, ад рабства
І ад ісцін, што сплылі тлушчам.
Ад упэўненага нахабства.
Ад стабільнага
Раўнадушша.

Рэцэпт

Аляксей ЯКІМОВІЧ

Апавяданне

зубамі і ўзяла Яго за рукуя.
Ён дастаў шапку з-пад курткі і аддаў жанчыне.

— Бяры і яшчэ прынось, — прашаптала жанчына і амаль што сілком усунула Яму ў руку грошы.

З рынку Ён накіраваўся ў краму. Грошы прыемна грэлі далано.

Праз тры дні Ён сарваў шапку з галавы дзяўчыны непдалёк ад кінатэатра «Раніца». А потым, што называецца, і пайшло і паехала. Ён ужо і сумачкі вырываў з рук адзіночкі пракожых. Сумачкі і дакументы выкідаў, а грошы забіраў. Шапкі прадаваў на рынку. На рынку круцілася нямаля скупшчыц і скупшчыкаў крадзенага. Ён здалёк іх пазнаваў, навучыўся пазнаваць. Іншы раз Ён таргаваўся. Яму вельмі падабалася, калі Яго прасілі, каб збавіў цану. Яго крок стаў пругкі, а погляд вачэй жорсткі, калючы.

Ён палюбіў вечар і ноч. Калі пачынала цямець, нейкая невядомая сіла цягнула Яго на двор. І тады распачыналася цяжкая размова з бацькам ці маці.

— Зноў на ноч сабраўся? Не надакучыла табе бадзяцца разам з сабакамі? — звычайна чуў ад іх.

Ён падманваў, казаў, што ідзе да сябра ці на трэніроўку. У час такой размовы, якая нагадвала зацягнутую сварку, на бацькоў Ён стараўся не глядзець.

— Сынок, куды ты ўсё ходзіш? Прызнайся! — аднаго разу са слязамі на вачах папрасіла маці.

Не, Ён не прызнаўся ёй, што ідзе «на паляванне». Гэта быў Яго вялікі сакрэт.

І аднакласнікі адчулі, што Ён змяніўся. Яны больш не абзывалі яго Хлопчыкам, першымі падавалі руку, каб прывітацца. Гэта Яго вельмі цешыла.

За вырочаныя грошы Ён купляў амерыканскія долары і хаваў іх у шклянным слоіку.

У гэты вечар Ён узяў з сабою панчохо. Вядома, Ён не хацеў, каб Ніна Яго пазнала.

— Сынок, куды ты? — каля дзвярэй запыніла Яго маці. Бацька ляжаў на канапе і чытаў газету. Бацьку надакучыла з ім спрачацца.

— Крыху пагуляю, марозным паветрам падыхаю.

— Фортку адчыні і дыхай марозным паветрам, пакуль не надакучыць, — не сцяраваўся маці.

— Я не дурань, каб стаяць, галаву з форткі высунуўшы, — гледзячы ўбок, агрызнуўся Ён.

— Няхай ідзе! Некалі ўспомніць нас! Некалі гэтыя паходы Яму бокам вылезуць! Знойдзе галава гуза! — у распачы крыкнуў бацька.

Ён адчыніў дзверы і выскачыў на двор. Дрэвы, якія раслі каля пад'езда, былі ў інеі, на небе светлай плямай застыў месяц.

«На ноч мароз бярэцца. Цяпер градусаў дваццаць, не меней», — зазначыў Ён сабе.

Ніна ўжо даўно чакала Яго каля кінатэатра «Раніца». Яе норкавая шапка пакрылася інеем, а сама яна прытанцоўвала, грэючыся на марозе.

Каля Ніны прыпыніўся хлопец у кажущку. Штосьці прамовіўшы, хлопец гучна зарагатаў. Ніна ўвагнула галаву ў плечы і адышла ўбок.

«Дурніца! Я падмануў, а ты адразу мне паверыла», — пасміхнуўся Ён і зірнуў на гадзіннік. Да пачатку сеанса заставалася пяць хвілін.

— Ніна, мы з табою хутка сустрэнемся, — паціху прашаптаў Ён і, адштурхнуўшыся плячом ад сцяны дашчанага кіёска, за якім хаваўся, назіраючы за Нінай, пакрочыў па заснежаным тратуары.

Месца для нападу Ён выбраў за квартал ад Нінінага дома. Падняўшы каўнер курткі, Ён стаяў за вуглом пяціпавярховіка. Тут было цёмна, і Ён не баяўся, што Яго пазнае хтосьці са знаёмых.

Прайшоў паўгадзіны. У цёплых чаравіках стала браць за ногі. «Няўжо Ніна ўсё яшчэ чакае мяне каля кінатэатра? Можна, адмовіцца ад задуманага, пашкадаваць яе?.. Не, не. Пашкадую яе, а потым і другую, і трэцюю... Мяне ніхто не пашкадаваў, калі ў класе абзывалі Хлопчыкам, — падумаў Ён і, вызірнуўшы з-за вугла, убачыў Ніну, якая набліжалася да пяціпавярховіка.

Ён выняў з кішэнні панчохо і нацягнуў сабе на галаву.

Рып-рып, рып-рып — рыпіць снег пад Нінінымі нагамі. Усё выразней, усё гучней.

Узняўшы рукі, Ён з крыкам вылецеў з-за вугла. Ніна войкнула і ўпала на калені, а Ён сарваў з яе галаву заінеўшую шапку і, павярнуўшыся, панёсся прэч. «Заўтра скажу Ніне, што бацька быў п'яны і не пусціў мяне на спатканне. Паверыць, дурніца!» — уцякаючы, думаў Ён.

На другі дзень, у чацвер, Ніна ў школу не прыйшла. Спачатку Яго гэта ўзрадавала. Яму не хацелася бачыць Ніну, не хацелася тлумачыць, чаму не сустрэўся з ёю. А потым радасць прапала, у душы з'явілася злосць. З жоннай хвілінай злосць усё больш і больш разбірава Яго. Ён і сам не ведаў, чаму раптам з ім так сталася. Злосць адабрала спакой. Душна, невыносна было Яму і ў школе, і дома. Калі сцягнула, Ён вырашыў адправіцца «на паляванне», хоць звычайна пасля «палявання» некалькі дзён адпачываў.

У гэты вечар яму не шанцавала. Жанчыны вярталіся дамоў у кампаніі, а на мужчын Ён баяўся нападаць. Ён хацеў вылаіцца і адправіцца дамоў, але ўбачыў старую, якая несла ў руках сумку.

— Дай! — параўняўшыся са старою, загадаў Ён і рукою схопіў сумку.

— Унутрак, не забірай. У сумцы таблеткі. Я іх нядаўна ў аптэцы купіла. Раней мне таблеткі ўнучка купляла, але захварэла яна, — трымаючы сумку, заплакала бабулька.

— Дай! — са злосцю паўтарыў Ён і, вырываўшы сумку з рук бабулькі, пусціўся наўцёк.

У сумцы былі таблеткі і рэцэпт.

— Мне кепска! Дык няхай і табе, старая, будзе кепска! — прамовіў Ён і, сагнаўшы сваю злосць, шпурнуў таблеткі і сумку ў снег. Рэцэпт чамусьці пакінуў сабе. Магчыма, таму, што не хацеў вяртацца дадому з пустымі рукамі, не прывык.

У пятніцу класная аб'явіла, што памерла бабуля Ніны.

— Апошнія два гады Ніна жыла з бабуляй, бо Нініны бацька і маці паехалі на заробкі за мяжу, — сказала класная.

Ён адчуў (такога з ім раней не здаралася), як ёкнула сэрца. Ён хуценька дастаў з кішэнні скамечаны рэцэпт і прачытаў, ледзь варушачы губамі:

— Выданы Мароз Зінаідзе Вікенцьеўне... Мароз, Мароз, — два разы паўтарыў Ён і схваў рэцэпт у кішэню.

Нініна прозвішча таксама Мароз. Выходзіць, Мароз Зінаіда Вікенцьеўна, у якой Ён забраў сумку з таблеткамі, Нініна бабуля. Калі б пашкадаваў яе, то, магчыма, і цяпер яна жыла б.

Празвінеў званок. Апусціўшы галаву, як на пахаванні, Ён выйшаў са школы. Ногі прывялі Яго да Нінінага дома.

Зінаіда Вікенцьеўна ляжала ў труне, усыпанай кветкамі. Кветкі стаялі і ў крышталевага вазах.

Ніна ў чорнай хусцінцы сядзела на табурэтцы і, не адрываючыся, глядзела на бабулю. Шыя ў Ніны была абвязана бінтам. «Чаму ж Ніна ў гэты дзень абвязала шыю бінтам? Чаму ж?..» — ніяк не мог даўмецца Ён.

Да Яго данёсся шэпт жанчын:

— Зінаіда была такая добрая, ад яе благога слова ні разу ніхто не пакуў.

— Прышла дадому — і памерла. Кажуць, нейкі бомж у яе таблеткі забраў.

«Вось як выйшла! Я бамжом стаў», — падумаў Ён. Да Яго нарэшце дайшло, чаму на шыі ў Ніны белы бінт. Ён здагадаўся, што яна прастудзілася.

Ён глянуў на белы твар Зінаіды Вікенцьеўны, і Яму здалося, што скрывіліся яе сцінелыя губы. «Зінаіда Вікенцьеўна не хоча, каб я быў тут?», — падумаў Ён і, распіхваючы людзей, падаўся да выхаду.

У пад'ездзе з паштовай скрынкі Ён дастаў газету і зайшоў у кватэру. Бацька і маці яшчэ не вярнуліся з працы.

Есці Яму не хацелася. Ён разгарнуў газету. У вочы кінуўся заглавак: «Падлетак-маньяк!»

«Мабыць, пра мяне напісалі», — падумаў Ён і ўголас прачытаў:

— У чацвер невядомы падлетак напаў на пенсіянерку Мароз Зінаіду Вікенцьеўну і забраў у яе сумку з таблеткамі і рэцэптам. Людзі, сцеражыцеся маньяка!

Ён згарнуў газету і падышоў да акна.

— Усё. Больш не пайду «на паляванне». А газету і рэцэпт пакіну як напамін. Няхай засцерагуць яны мяне, — сказаў, уздыхнуўшы.

Іван Пятровіч чакаў са школы сваю ўнучку — шасцікласніцу Святланку. У мінулым годзе Іва-

на Пятровіча ўрачыста правялі на пенсію. Ён працаваў начальнікам аддзела аднаго з буйнейшых аўтамабільных прадпрыемстваў краіны. Цяпер ягонай адзінай уцехай стала Святланка. Яна і пра школьныя навіны яму раскажа, і «дабранач» пажадае, падалаваўшы на развітанне ў шчаку. А Іван Пятровіч то ласункам яе прывеціць, то цікавую кніжку купіць, то яшчэ якім падарункам парадуе.

Пачуўшы прарэзлівы званок. «Святланка вярнулася», — здагадаўся Іван Пятровіч. Яна заўжды прарэзліва звоніць, як бы кажа яму: «Хутчэй адчыняй мне, дзядуля!»

Іван Пятровіч устаў з крэсла і адчыніў дзверы.

Святланка прыйшла не адна. З ёю была пухлякенькая, чарнявая дзяўчынка.

— Добры дзень, — смела прывіталася яна.

— Добры дзень, — адказаў Іван Пятровіч.

— Дзядуля, гэта Зіна, — кінуўшы галавою, паказала на чарнявую дзяўчынку Святланка. — Зіна нядаўна з татам і мамай у наш горад пераехала. Яна са мною ў адным класе вучыцца.

— Праходзьце, Зіна, — усміхнуўся Іван Пятровіч, а пра сябе падумаў: «Дзесьці бачыў я цябе».

— Дзядуля, я Зіне даўнія фотаздымкі хачу паказаць. Можна ўзяць твой фотаальбом?

— Можна, — зноў усміхнуўся Іван Пятровіч. Хіба мог ён адмовіць любімай унучцы?

Іван Пятровіч сядзеў у зале і, перабіраючы губамі, чытаў дэтэктыўны раман. Неспадзявана ў дзвярах з'явіліся Святланка і Зіна. Святланка ў руках трымала старую пажаўцелую газету, а Зіна — фотаальбом. Твары ў абедзвюх дзяўчынак былі ўзбуджаныя, расчырванелыя.

Іван Пятровіч паклаў на калені кнігу і паглядзеў на Святланку. Губы ў Святланкі задрыжалі.

— Дзядуля, праўда, праўда?.. Святланка так і не даказала да канца, адварнулася, заплакаўшы. Зіна выхлпіла ў яе газету і працягнула Івану Пятровічу.

— Тут пра вас напісана! Чытайце!

Іван Пятровіч, як у сне, узяў газету.

«Падлетак — маньяк!» — кінуўся яму ў вочы заглавак.

— Вы вінаватыя ў смерці чалавека! — данёсся да Івана Пятровіча ўсхваляваны голас Зіны.

У Івана Пятровіча закружылася галава. Дрыжачым пальцам ён торкнуў Зіне ў грудзі:

— Ты — хто? Пракурор? Суддзя?

— Я — Зіна, а маю бабулю завуць Ніна. Яна мне раскажала, што здарылася з яе бабуляй, як тая памерла. Яна тады здагадалася, што вы ў бабулі сумку з таблеткамі адабралі, але не магла даказаць.

«Ты падобна на Ніну. Вось чаму мне здалося, што я дзесьці бачыў цябе», — падумаў Іван Пятровіч.

— Зіна, ты кажаш, што тваю бабулю завуць Нінай? Так, я вучыўся з Нінай Мароз у адным класе, але ж яна выехала з нашага горада, — ахрыплым голасам сказаў ён. У яго яшчэ цепенілася нейкая надзея, што ўдасца абараніцца.

— А нядаўна прыехала! Да вас не даходзіць?

— Дзядуля, ты не забойца! Я не веру Зіне! — усклікнула Святланка.

Разгарнуўшы фотаальбом, Зіна дастала з яго рэцэпт і кінула на падлогу.

— Іван Пятровіч, бачыце рэцэпт? На ім напісана прозвішча! Вы яго чамусьці не выкінулі! Вы яго хавалі!

Івану Пятровічу здалося, як некалі на рынку, што ён ляціць у прорву.

Арт-пацеркі

Да 22 красавіка працягваецца Міжнародны фестываль старадаўняй і сучаснай музыкі ў Полацку. Падчас гэтай традыцыйнай імпрэзы ў канцэртнай зале славуэта Сафійскага сабора мае адбыцца сем праграм у выкананні музыкантаў з Беларусі, Расіі, ЗША, Украіны, Японіі. Фестываль завершыцца канцэрта навуэнцаў Полацкай школы мастацтваў.

Спектаклем "Бывай, Элада!" распачаліся ўчора ў Мінску гастролі Разанскага дзяржаўнага абласнога тэатра для дзяцей і моладзі. Аднаактовая пастаноўка маладога драматычнай прышавесці маладога ўральскага аўтара А. Архіпава "Дэбелскі пятнік" выклікала гледачоў на розум пра вайну і чалавечую годнасць, пра складаны маральна-псіхалагічныя дачыненні жывых з ірэальным светам тых, чый зямны шлях абарваўся — недарэчна і жорстка — на самым яго пачатку... У рэпертуары гасцей з Расіі — дэтэктывная меладрама (чорная версія) "Інь і Ян" паводле Б. Акуніна, казачныя прадстаўленні для дзяцей — "Дванаццаць месяцаў" С. Маршака, "Па шчупаковым загадзе" А. Тарахоўска. Гастролі праходзяць на сцэне Беларускага рэспубліканскага ТЮГа да 23 красавіка.

Брэсцкі тэатр лялек справіў сваё 45-годдзе. Адзін са старэйшых аналагічных калектываў Беларусі, ён першы прадстаўляў наша лялечнае мастацтва ў Германіі (1993 г.), на сцэне славуэта Тэатра імя С. Абрацова ў Расіі, удзельнічае ў міжнародных фэстах (Аўстрыя, Балгарыя, Венгрыя, Германія, Польшча, Расія, Украіна, Францыя ды інш.) і атрымлівае ўзнагароды. Прыкладам — Гран-пры X Сусветнага фестывалю тэатраў лялек у Празе (2006 г.). Брэсцкія лялечнікі — сярод заснавальнікаў, арганізатараў і заўсёдных удзельнікаў Міжнароднага тэатральнага фестывалю "Белая Вежа". У гэтым тэатры знаходзіцца штаб-кватэра Беларускага цэнтра Міжнароднага саюза дзяцяў тэатра лялек УНІМА.

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы рыхтуе да 200-годдзя з дня нараджэння класіка айчынай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча пастаноўку яго "Пінскай шляхты". Над спектаклем працуюць рэжысёр Мікалай Пінігін, маладая мастачка Вольга Мацкевіч, кампазітар Андрэй Зубрыч ды Павел Адамчыкаў у якасці харэографа. У абліччы класічных беларускіх камедыяных персанажаў пераўвасабляюцца майстры-купалаўцы і маладыя, але ўжо вядомыя актёры Генадзь Гарбук, Арнольд Памазан, Віктар Манаеў, Аляксандр Падабед, Наталія Качаткова, Вячаслаў Паўлюц, Ігар Дзянісаў, Мікалай Кучыц, Ганна Хітрык, Вікторыя Чаўлыгга, Міхаіл Зуй, Сяргей Чуб, Дзмітрый Есяневіч, Ігар Пятроў, Аляксандр Казела ды інш. Прэм'ера "Пінскай шляхты" плануецца на канец мая.

Сёння ў Вялікай зале сталічнай філармоніі адбудзецца гала-канцэрт усіх удзельнікаў I Міжнароднага фестывалю фартэп'янных дуэтаў "Duettissimo". Як мы паведамылі, свята яскравага віртуознага мастацтва ладзілася ў кантэксце фестывалю "Мінская вясна" і сабрала карыфееў жанру — лаўрэатаў міжнародных конкурсаў з Беларусі, Латвіі, Малдовы, Польшчы, Расіі, Украіны. Фестываль "Duettissimo", падтрыманы Польшкім інстытутам у Мінску, пасольствамі Латвійскай Рэспублікі, Рэспублікі Малдова ў нашай краіне, Белпрамбудбанкам, кампаніяй "LG", стаўся выдатнай падзеяй у культурным жыцці. Пераканае ў гэтым і вечаровы гала-канцэрт, дзе выдатныя п'яністы раскрываюць свае талент і майстэрства ўжо не толькі ў дуэтах: шорпрызам будзе гранне ў 4, 6, 8 рук, чакаюцца музычныя прэм'еры.

С. ВЕТКА

У сусветным мастацтве колеру адведзена асаблівае роля. Кінематограф, тэатр выкарыстоўваюць яго, каб падкрэсліць важнасць вызначанай дэталі, унесці дадатковы, часам нават альтэрнатыўны сэнс у агульную карціну. Нават музыка здатная выклікаць колеравыя асацыяцыі ў чуйнага слухача. А што ж гаварыць пра жывапіс! Нават ужыты аднатон або, прасцей кажучы, адсутнасць усялякай каляровасці на палатне — гэта наўмысны прыём, які нясе вялізную сэнсавую нагрузку. Калі зрабілася каляровай фатаграфія, яе майстры пачалі выкарыстоўваць гэта для перадачы адмысловых эмоцый і адчуванняў.

Магчымасць паказаць сваё бачанне фарбаў атрымалі ўдзельнікі конкурсу-выставы "Энергія колеру", якая прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Аўтары фатаграфій — Інтэрнет-карыстальнікі, зарэгістраваныя на электронным партале Fotoblog.by. Дасланыя фатаграфіі адбіраліся куратарам праекта "Энергія колеру" Фёдарам Ястрабам.

Пабудова экспазіцыі ўразіла арыгінальнасцю: замкнёнае колам памяшканне мастацкай галерэі "Панарама" было падзелена на сем сектараў паводле прынцыпу адрознення колеру. Гэтая канцэпцыя належыць Юліі Ніціеўскай.

Гледача, які найперш трапляў у белы сектар, чакалі фатаграфіі, быццам напоўненыя самой чысцінёй і лёгкасцю. Выявы прыўкраснай паловы чалавецтва мякка, нясмела праступаюць на фотаздымках, перапоўненыя неспасціжым "Першасвятлом". Чырвоны сектар поўны смеласці, выкліку,

Энергія колеру

Колер — значны ў прыродзе сімвал, які людзі ўспрымаюць на ўзроўні падсвядомасці. Нібы ўсёй сваёй істотай рэагуе чалавек на той ці іншы колер. Свет, у якім мы жывём, нездарма афарбаваны гэтак разнастайна: кожная неманакромная дэталі, дробязь, элемент нясуць свой сэнс. Вялікае шчасце — спасцігнуць з'яву Сусветнага Колеру, вывучыць мову, на якой гаворыць сама Маці-Натура.

своеасаблівага "бунту", як вызначыў Ф. Ястраб.

Свет памяранцавага колеру спакойны і хвалюючы адначасова. Першая асацыяцыя, якая ўзнікла ў маёй галаве пры позірку на гэтыя фота: "Тут сыходзіцца пачатак і канец і ўсё гэта рухаецца далей". Яны захавалі мімалётныя моманты: нядоўгая свежасць кветак, хуткапылінасць світанку. Жоўты сектар — гэта таямніца, другаямернасць. Гэта выявы

нейкага іншага свету, які мякка ўрэзаўся ў звычайнае для нас асяроддзе. Нібы акно ў столі, якому не здзіўляешся, але не перастаеш узірацца ў яго, намагаючыся ўбачыць штосьці новае.

Сектар зялёнага колеру дае глыток жыватворнай сілы, волі і прасторы. У асноўным намяяваная прырода ні разу не наводзіць на думку пра банальнасць — настолькі эрганамічна і збалансавана паўстаюць

выявы прыроды і чалавечай існасці ў ёй. Магічная глыбіня і мудрасць у прастасці чытаюцца на фотаздымках сіняга сектара — ці то след пратэктара, які сыходзіцца ў літару "Л", ці непаўторны марозны ўзор на шыбе.

І як лагічнае завяршэнне экспазіцыі адкрываецца чорны сектар выставы — не ў процівагу беламу пачатку, але для дасягнення абсалютнай гармоніі і балансу вобразнасці. Чорны колер расчыняе перад гледачом манументальнасць, моц і неспасціжную прастору. Выкананы ў цёмных тонах здымак горада адцягвае ад дробязнасці урбаністычнага жыцця і надае іншы сэнс — пашыраны, глыбокі, сэнс Горада-Сілы, Горада-Істоты.

На прэзентацыі выставы яе арганізатары падкрэслілі выключнасць колеру адмысловым чынам: пераход ад аднаго сектара да іншага суправаджаўся адпаведным танцавальным дзеяннем. Так, для белага сектара гэта быў танец юнай балерыны, для чырвонага — экспрэсіўнае фламенка, для памяранцавага — нейкае псіхадэлічнае дзейства.

Захар ШЧАРБАКОЎ

Ад эскіза да вобраза

Іван Ушакоў (1910 — 1966). Імя, знакавае ў гісторыі айчыннага тэатральнага мастацтва. Калісьці ён, малады выпускнік Віцебскага мастацкага тэхнікума, прыйшоў працаваць у калектыву купалаўцаў, мабыць, нават і не думаючы пра тое, што доўгі творчы шлях звяжа яго з легендарным тэатрам аж да 1954 года. Гэты шлях пачаўся ў 1933-м, калі Івану Міхайлавічу было дваццаць тры. Праз шэсць гадоў яго прызначылі галоўным мастаком тэатра, і на адказнай пасадзе І. Ушакоў прабыў амаль паўтара дзесяцігоддзі... У 2000-м, дзякуючы ініцыятыве ўдавы мастака Зоі Данилаўны і на яе сродкі, заснаваны Рэспубліканскі конкурс для тэатральных мастакоў на атрыманне прэміі імя заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Івана Ушакова. Нядаўна ў сталічнай "Гасцёўні Уладзіслава Галубка" — філіяле Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі — адбылося падвядзенне вынікаў ужо восьмага такога конкурсу.

Так, восьмы год запар музей супольна з Беларускім фондам культуры праводзіў аглядныя работ мастакоў айчынных тэатраў — з мэтай ушанавання памяці майстра сцэнаграфіі, выяўлення пераемнасці асаблівасцей творчай працы І. Ушакова ў сённяшнім тэатральным мастацтве, а таксама дзела падтрымкі ды заахочвання сучасных спецыялістаў на стварэнне высокамастацкай сцэнаграфіі. Зрэшты, "ЛіМу" неаднойчы і даволі падрабязна, даводзілася распавядаць пра гэты незвычайны конкурс, які штогод нагадвае пра сябе ў вясновы час, калі надыходзіць Міжнародны дзень тэатра.

Працягваецца традыцыя, ды выніковы конкурсны рытуал заўсёды непаўторны. Гэтым разам ён адбываўся ў "Гасцёўні Уладзіслава Галубка", дзе адкрывалася мемарыяльная выстаўка Івана Ушакова. Падборка дакументаў, архіўных фота, ганаровых узнагарод, Разгорнуты эцюднік і маляўнічы эскіз пад вялікім парасонам-тэнтам, нібы ў чаканні свайго гаспадара, які ведаў "захап-

ляльны смак" пленэрнага жывапісу. Пейзажы, з якіх нярэдка вынікаў зрокавы вобраз пастаноўкі; абрысы спектакляў у эскізах касцюмаў і дэкарацыў... Экспазіцыя дае выразнае ўяўленне пра індывідуальнасць мастака, чыя дзейнасць на працягу многіх і многіх сезонаў шмат у чым вызначала аблічча галоўнай драматычнай сцэны краіны, уплывала на творчую адметнасць калектыву, які сёння завецца Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы.

Іван Ушакоў афармляў розныя пастаноўкі: "Слуга двух паноў" К. Гальдоні, "Пагібель ваўка" Э. Самуйлёнка, "Канстанцін Заслонаў" А. Маўзона, "Вішнёвы сад" А. Чэхава, "Гора ад розуму" А. Грыбаедава, "Ганна Карэніна" Л.Талстога, "Дзень цудоўных падманаў" К. Шэрыдана... У спектаклях самых розных жанраў ды стыляў вылучаюцца спадкаемцы майстра — лаўрэаты імянаго прафесійнага конкурсу. Імі становіліся прадстаўнікі абласных і сталічных тэатраў, драматычных і лялечных. Сёлета прэмію імя І. Ушакова атрымала Алеся Снапок-Сарокіна (сапр. Ала Сарокіна) — за цудоўную сцэнаграфію спектакля "Шчаўкунчык" у Беларускім рэспубліканскім тэатры юнага гледача. Цырымонія ўзнагароджвання прайшла ва ўлонні выстаўкі Івана Ушакова, да якой сімвалічна дадаліся эскіз ды макет пастаноўкі, што прынесла перамогу маладой мастачцы. Так у гісторыі айчыннага тэатра з'явіўся новы яркі радок.

Лана ІВАНОВА

На здымку: эскіз пераможцы конкурсу Алеся Снапок-Сарокінай да спектакля "Шчаўкунчык" адмыслова для нашых чытачоў дэманструе загадчык "Гасцёўні Уладзіслава Галубка" Вагзім Мацэвасян.

Фота аўтара

Глядзяць у Віцебску кіно

Гэта не фестываль, а проста, як цяпер прынята казаць, — праект. Упершыню ён быў спраўджаны ў Віцебску летась. І сёлета ажыццяўляецца зноў, але ўжо ў статусе міжнароднага, таму што цяпер у ім, апроч беларускіх мастакоў, удзельнічаюць іх калегі з Латвіі ды Украіны.

Чатырнаццаць маладых твораў прадстаўляюць у сваіх работах суб'ектыўнае ўспрыманне свету сучаснага экраннага мастацтва, таму іх віцебская выстаўка і называецца — "Кінематограф". Але прэзентацыя мастакоўскіх фантазій "з нагоды кіно" праект не абмяжоўваецца. Да 27 красавіка па выхадных днях у арт-цэнтры горада на Дзвіне ладзіцца кінапаказы. Іх наведнікі атрымаюць мажлівасць паглядзець 12 фільмаў, сярод якіх стужкі латышскага кінарэжысёра Юрыса Поскуса і нашага суайчыніка Валерыя Шышова, украінскага анімацыя. А яшчэ — узоры экраннай прадукцыі часоў нямога кіно, наўрад ці вядомыя нават самым дасведчаным гледачам: лялечны мультфільм "Каляды ў насельніцкаму лесу" (маем звесткі, што зняў яго ў 1913 годзе рэжысёр-беларус Уладзіслаў Старэвіч) ды фільм "Прастытутка" (1926 год, рэжысёр Алег Фрэліх, СССР). Арганізатары арыгінальнага кінапраекта — Музей Марка Шагала ў Віцебску, пасольства Латвіі ў Рэспубліцы Беларусь, консульства Латвіі ў Віцебску ды аддзел культуры Віцебскага гарвыканкама.

Я. КАРЛІМА

Першае ўражанне

У чэрвені 2007 года ў двух вядучых тэатрах сталіцы адбыліся дзве прэм'еры: Уладзімір Савіцкі паставіў на Купалаўскай сцэне "Сны аб Беларусі" — спектакль паводле п'есы Уладзіміра Караткевіча "Каласы чатырох чараўніц", а ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага Барыс Луцэнка разам з Вітаўтасам Грыгалюнасам прапанавалі глядачам пастаноўку "Легенды пра беднага Д'ябла".

Цяпер імя Караткевіча ёсць і на афішы Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі: 16 сакавіка 2008 года там адбылася прэм'ера — "Каласы пад сярпом тваім".

Сцэнічнае ўвасабленне класічнай прозы — рэч няўдзячная. Сцэнічнае ўвасабленне эпічных твораў — няўдзячная ўдвая. Паводле майго ідэальнага ўяўлення, такія прэм'еры мусяць адбывацца на прасторнай сцэне (у Палацы Рэспублікі), з удзелам лепшых актэраў краіны, у перапоўненай глядацкай зале. Хоць "Каласы..." і забяспечылі тэатру аншлаг — прыстаўныя крэслы стаялі ва ўсіх праходах, — але прасторы актэрам відавочна не хапала: маленькая асветленая пляцоўка мала нагадвала сапраўдную сцэну, прыдатную для ўвасаблення маштабнага твора.

Перад стваральнікамі новага спектакля (аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык Валерый Анісенка, мастак Марына Шуста, кампазітар і харэограф Ларыса Сімаковіч) стаяла цяжкая задача: змясціць падзеі двухтомнага рамана ў трохгадзіннае відовішча. Рашэнне было толькі адно: бязлітасна скарачаць змест, але пры гэтым нейкім чынам захаваць асноўныя сюжэтныя лініі. У выніку атрымаўся спектакль, падзелены на дзве часткі, адпаведныя назвам дзям. Частка першая больш нагадвала не "Каласы...", а які-небудзь дэтэктыў таго ж Караткевіча, "Дзікае паляванне караля Стаха" або "Чорны замак Альшанскі". Дзеянне разгортвалася надзіва імкліва, і глядачам, не знаёмым з літаратурнай першакрыніцай, даволі цяжка было разабрацца ў сюжэце. Прытым і праграмакі някіх падказак не давалі. Бо не было саміх праграмак. Замест іх прысутным выдалі паперкі з пералікам дзейных асоб і выканаўцаў.

Імкліваць першай дзеі перашкодзіла актэрам псіхалагічна абгрунтаваць учынкі сваіх герояў. Так, у адным з эпизодаў галоўны герой Аляся Загорскага (яго ролю выконваў Ілья Ясінскі) збягаў са сцэны, каб утаймаваць раз'юша-

У тэатральных колах ужо даўно зрабілася аксіёмай тое, што ніводная балетная група не здолее абысціся без "Лебядзінага возера", кожны оперны калектыў імкнецца ўвасобіць "Яўгенія Анегіна", а рэжысёр драмы толькі тады будзе лічыцца мэтрам, калі паставіць адну з п'ес Чэхава.

Апошнім часам у беларускіх тэатральных калектывах таксама з'явілася адметная завяздэнка: у рэпертуары кожнага з іх абавязкова павінен быць Уладзімір Караткевіч.

Перачытаем «Каласы...»?

нага каня, але літаральна праз імгненне вярнуўся, ды па рэакцыі ягонага дзядулі Старога Вежы (артыст Валерый Ласоўскі), як і па стане самога Загорскага, цяжка было здагадацца, што за гэты момант нешта здарылася.

Складвалася ўражанне, што рэжысёр вырашыў паказаць публіцы ўсю труп свайго тэатра: перад глядачамі безупынку змянялі адзін аднаго ўсе сябры дзяцінства Аляся Загорскага. Але ў масавых сцэнах іх прысутнасці, падалося, якраз і не хапіла.

Нібы падслухаўшы крытыку глядачоў, у другой дзеі В. Анісенка прапанаваў зусім іншую мадэль спектакля: стракатаць падзеі змянілася лірычнымі сцэнамі і патрыятычнымі маналагамі галоўнага героя. Другая дзея выявіла і розны ўзровень актэрскага майстэрства. На агульным фоне артыстаў РТБД і запрошаных выканаўцаў студэнтаў вылучаліся Таццяна Мархель (таленавіта выканала эпизодычную ролю нянькі Тэклі) ды Людміла Сідаркевіч (бліскачча перавасобілася ў маці Аляся Загорскага княгіню Антаніну, паказаўшы яе як пакутніцу за грахі свайго саслоўя). На жаль, расчараваў у спектаклі галоўны жаночы вобраз

— Міхаліна, каханая Аляся Загорскага. Яна ўспрымалася як вясковае прыгоннае дзяўчо, не вартае каханья галоўнага героя і яго мараў.

Безумоўным дасягненнем пастаноўчай групы стаў экран, усталяваны над сцэнай. Месцы падзеі спектакля адбываліся на ім, ствараючы ў глядачоў ілюзію асабістай прысутнасці як у Пецярбургу, так і ў маёнтку Прыднiproўя.

Сам В. Анісенка выканаў ролю сляпога лірніка, які на працягу спектакля спяваў народную песню пра белае жарабя, якое ў раманае натхніла галоўнага героя на будучае змаганне за свой народ. Вобраз лірніка стаўся даволі ўдалай рэжысёрскай знаходкай, але аднаго разу яго з'яўленне было сапсавана незразумелай сцэнай. Падчас спеваў на пляцоўку — мабыць, выпадкова — трапілі хлопцы і дзяўчаты. Некаторыя трымалі ў руках зэдлікі, з якімі выконвалі нейкія рытуальныя дзеянні. Магчыма, тут мелася на ўвазе штосьці канцэптуальнае, але ж сэнс убачанага аказаўся вышэй за інтэлект шараговых глядачоў.

Спектакль завяршаўся на патрыятычнай ноце: усе актэры, якія ўдзель-

нічалі ў спектаклі, выйшлі на сцэну. На экране з'яўляліся партрэты славетных асоб з беларускай гісторыі, а героі "Каласоў..." сцісла характарызавалі іх. Такая канцоўка стала падсумаваннем патрыятычнай тэмы спектакля. З'яўленне Аляся Загорскага (у другой дзеі яго ролю сыграў Дзяніс Паршын) успрымалася не выпадковай з'явай, а лагічным працягам дзейнасці яго славетных папярэднікаў.

"Каласы пад сярпом тваім" сталі яшчэ адной — можа, не самай лепшай, але і не самай горшай спробай сцэнічнага ўвасаблення беларускай класікі. Дай Божа, не апошняй.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ

Ад рэдакцыі. Пры канцы мінулага стагоддзя Беларускае радыё, сабраўшы ў студыі сузор'е выдатных тэатральных артыстаў сталіцы (удзельнікам быў і В. Анісенка), ажыццявіла грунтоўную інсцэніроўку гэтага рамана. Радыёспектакль ішоў у эфіры з працягам, некалькі вечароў запар, і захоплена быў прыняты слухачамі.

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Выстаўка работ шведскага фатографа Эдварда Коінберга "Herbarium amoris" — "Гербарый каханья" прайшла ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. Гэты праект быў ажыццёўлены аддзяленнем Пасольства Швецыі ў Мінску пры падтрымцы Шведскага інстытута і прысвячаўся 300-годдзю з дня нараджэння Карла Лінея.

Цяжка вызначыцца з прыярытэтам: кветкі — гэта прадмет захаплення ці аб'ект навукі? Як для каго... Лілеі ды ружы, бутоны ды пялёсткі — нязменны "джэнтльменскі набор" лірычных паэтаў — былі здатныя ператварыць у рамантыка самога Карла фон Лінея!

Шведскі батанік, славыты на ўвесь свет стваральнік метаду ідэнтыфікацыі ды ўліку і раслін, і жывёл, многім тысячам з якіх даў імёны, Карл Ліней у сваіх кнігах вобразна параўноўваў раслінны свет з жыццём людзей. У 1730-х гадах ён з паэтычным красамоўствам сфармуляваў уласную тэорыю пра любоўнае жыццё раслін. Наш сучаснік, напэўна, з усмешкай успрыме той факт, што "Прэлюдыя да жаніцбы кветак" ды іншыя работы, у якіх гаворыцца пра

Такія эратычныя расліны

сексуальнасць кветак, выклікалі шок, абурэнне ў грамадстве і абвінавачванні на адрас доктара і прафесара К. Лінея: маўляў, яго апісанні любоўных дзеянняў раслін разбэшчваюць моладзь... Зрэшты, міжнародны аўтарытэт вучонага праз гэта, як вядома, не пацярпеў. А яго неардынарна сфармуляваная тэорыя адмысловым чынам паўплывала на творчую фантазію сучаснага

шведскага фатографа і дызайнера Эдварда Коінберга.

Цыкл здымкаў "Гербарый каханья", упершыню паказаны ў Стакгольме пяць гадоў таму, апошнім часам экспануецца па ўсім свеце. Адбыліся выстаўкі ў Кітаі, Аўстраліі, ЗША, Паўднёвай Афрыцы, у краінах Еўропы. Вось і Мінск пазнаёміўся з гэтай стыльнай калекцыяй выяў, якія знаўцам жывапісу

«Калі душа адчыняе свае дзверы насустрач прыродзе, чалавек нібы прачынаецца ад моцнай спячкі і выходзіць на святло, забываецца на ўсё і праводзіць жыццё ў нябеснай краіне ці ў раі на зямлі».

«Вясна — пара росквіту; вясною ўсё ажыўляецца і расцвітае. І ўсё жывое на нашай зямлі знаходзіцца ў песні каханья».

Карл фон Ліней

не-не дый нагадаюць таямнічую дасканаласць гладкапісу старадаўніх галандскіх майстроў, каларыт іх націюрмортаў.

Людзей назіральных, якія і самі неаднойчы захапляліся дзівосамі расліннага свету, мудрагелістай, багатай на неспазнаныя сакрэты, прыродай кветак, цяжка здзівіць нават самымі адмысловымі фотаздымкамі гэтых пяшчот-

ных "дзяцей зямлі". Ды ўсё ж "захапленне Карлам фон Лінеем" (такі падзагалавак дадаў да назвы свайго фотажурналу Э. Коінберг) перадаецца да неўтаймоўнай гульні колераў і форм ды прачытае выказванні вялікага "натурфілосафа", якія таксама ўваходзяць у экспазіцыю. "Кветкі — гэта выяўленне кахання раслін. Гэта радасць раслінны. Кветаложка — гэта шлюбны ложак, дзе песцік і тычынка ўступаюць у саюз", — сцвярджаў К. Ліней, праводзячы пэўныя паралелі між людзьмі ды раслінамі, каб вобразна і ярка паказаць жыццё прыроды. Эдвард Коінберг назірае за стасункамі ў свеце кветак з мінімальнай ад іх адлегласці, амаль знутры. І глядач міжволі пачувае сябе ў палоне капрызлівай і фантастычнай прыгажосці, апетай паэтамі...

Падчас мінскага вернісажа Э. Коінберг прызнаўся, што здымаў кветкі пераважна са свайго саду, але хацеў бы пафатаграфіраваць і тыя, што растуць у нас. Таму наступным разам, калі збярэцца на ведаць Беларусь, ён абярэ для паездкі час іх квітнення.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Фота аўтара

Савецкая ментальнасць — з'ява унікальная

Кніжкі былога масквіча, а цяпер — бадай, самага вядомага рускамоўнага літаратара Ізраіля Ігара Губермана разыходзяцца шматтысячнымі накладамі па ўсім свеце. Паэт збірае поўныя залы не толькі ў Хайфе, Маскве ці Мінску, але і ў Нью-Йорку, Лондане — адным словам, усюды, дзе ёсць магутная дыяспара, да якой у рускамоўных СМІ даўно прычэпіўся штамп — “выхадцы з былога СССР”.

Здавалася б, з паэтам, які цешыць, прынамсі, увесь руска- і беларускамоўны Інтэрнет, трэба жартаваць, вярта калекцыяніраваць яго кпіны. Але гаворка ў карэспандэнта “ЛіМа” з дысідэнтам, які 5 год жыцця аддаў камуністычным лагерам, неяк сама сабою зайшла пра рэчы зусім сур'ёзныя...

— Я пачаў пісаць чатырохрадкоўі на пачатку 60-х, і шмат гадоў іх называў дадзыбао — як кітайскія “лозунгі вялікіх літар”. А ў 1978-м, за год да майго турэмнага зняволення, мае сябры выдалі ў Ізраілі мой зборнік вершаў і назвалі яго “Яўрэйскія дадзыбао”. Я падумаў, што гэта ўжо зусім бязглуздыца. Тады пачаў думаць пра назву і скеміў, што вершы можна проста назваць сваім імем — я Ігар, а дома — Гарык. І зрабіў жудасную памылку. Тысячы людзей сталі пісаць ірыкі, марыкі, пецікі, жанчыны пішучы дунікі. Адна графаманка выдала таўшчэзны том “ірыкаў”.

— “Гарыкі” вашы даўно ўвайшлі ў народную творчасць — а народ узяў і паставіў свой капірайт на некаторых з іх.

— Вы вельмі цікава агаварыліся. Яны ўвайшлі не ў народную творчасць, яны ўвайшлі ў фальклор. А сам народ — ён жа ні чорта не робіць, ён проста прысвойвае тое, што нехта напісаў (смяецца).

— Гэта вы кажаце з сваёй нелюбові да народа...

— Гэта не нелюбоў. Я калі сказаў, што не люблю, гэта не значыць нянавісць ці непрыязнасць, а проста “няма любові”. Ёсць гаротнае неўразуменне. Бо ў Расіі, ды і ў Беларусі, заўсёды былі народныя смутнікі, гэтакія някрасавы, якія думалі, што “народ-іспалін” прачнецца калі-небудзь. Аднойчы прачнуўся, у 17-м годзе — яго, дакладней, пабудзілі — дык вунь які жах атрымаўся.

Спакойная апатыя

— Сучасныя піар-тэхналогі бачаць адну са стратэгічных памылак СССР у тым, што, паводле дзяржаўнай ідэалогіі паняцці “народ” і “дзяржава” атаясамліваліся, але гэта супярэчыла рэаліснасці вельмі і вельмі відавочна. Звычайна заўсёды бачна лепей: а як судносяцца гэтыя паняцці ў сучаснай Расіі?

— У Расіі цяпер прыйшлі амаль да таго ж самага: ёсць даволі вялікая колькасць людзей, якія тым ці іншым чынам набліжаны да ўлады і, як выдатна жацую у Маскве, “датычныя да трубы”. Гэтым людзям таксама абсалютна напляваць на жыццё, лёс, годнасць, прэстыж і будучыню Расіі. І гэтак жа ціха, асобна існуе народ, які не разумее, што адбываецца. Але такой варажасці да ўлады, якая была за савецкім часам, я, аб'ехаўшы дзесяткі расійскіх гарадоў, ужо не сустракаў.

— А хіба была за савецкім часам ярка выражаная варажасць? Я проста не памятаю — малады быў...

— Ярка выражаная, безумоўна, не было, бо гэта каралася па артыкулах 70 і 190. Але невыпадкова і ў Маскве, і ў Піцеры ўзнікла знакамітая з'ява — кухні, на якіх чалавек даваў сабе волю гаварыць пра ўсё, узнік самвыдат — таксама, на мой погляд, буйная літаратурная з'ява.

— ...Значыць, адмоўнае стаўленне да ўлады выражалася ў самвыдаце, творы, якія не маглі быць выдадзены легальна, распаўсюджваліся падпольна. Зараз трохі іншая сітуацыя — існуе Інтэрнет. Ці дапамагае ён людзям выказацца?

— Інтэрнет — па-першае, гіганцкі сметнік графаманаў і ідыётаў. Але ж па-другое — так, ён ужо не дазволіць, як раней, заткнуць усе інфармацыйныя вытокі. З гэтага пункта гледжання, Інтэрнет — неабходная інфармацыйная з'ява.

Увогуле, тое, што ў Расіі зараз адбываецца, у маладосці мяне б раздражняла, палохала, а цяпер, я гляджу, ва ўсіх іншых краінах былога СССР усе знаходзяцца ў гэтай спакойнай апатыі. Зразумела, акрамя Прыбалтыйскіх дзяржаў, у якіх агромная будучыня, бо ёсць поўная свабода слова. Паглядзім, што ў іх атрымаецца ў выніку...

«Заахвочвалася подласць»

— Прыбалтыйскія краіны — тыя, што здолелі вызваліцца з палону такога штучнага ўтварэння як савецкі народ. Але ж, тым не менш, пра такую зусім натуральную з'яву, як савецкая ментальнасць, гавораць шмат...

— Менталітэт у нас, былых савецкіх людзей, надзвычай своеасаблівы. Мы перадусім тыповыя крымінальнікі. Мы стаім у апазіцыі да дзяржавы, да закона — у нас проста няма паняцця “закон”, мы зарыентаваны на тое, каб яго абыйсці. Амерыканскія страхавыя кампаніі ваўкамі выпюць ад прыехаўшых рускамоўных, якія скалочваюць цэлыя капіталы, вышукваючы дзіркі ў законе, каб абгагаціцца.

— Пад крымінальнікамі вы маеце на ўвазе толькі злачынцаў? Бо ў Савецкім Саюзе, як вядома, гэтая катэгорыя шмат каго магла ўключаць...

— Мы жылі ў лагеры. Ён так і называўся, проста мы ўвагі не звярталі — “лагер міру, сацыялізм і працы”. На-конці міру — мы ведаем, як мы ўсюды развязвалі войны; сацыялізму не было аніякага; а як ставілася да працы большасць насельніцтва, бачна па заробках і па тым, як кралі з работы і як усе жабралі і співаліся. Так што гэта была орулаўская, страшная дзяржава.

— Няўжо савецкая ўлада людзей узагавала такімі — варажымі да закону? Альбо то было закладзена да яе прыходу?

— У мяне ёсць падазрэнні, што сам клімат савецкай улады — будова сістэмы, узаемадзеянняў — развіваў у людзях самыя дрэнныя рысы.

— У сэнсе заахвочваў іх?

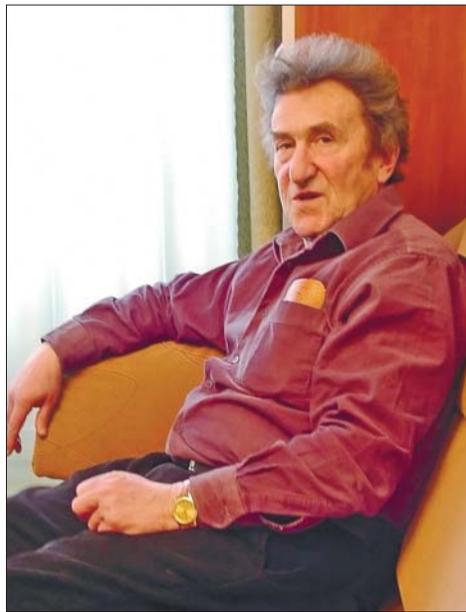
— Не адкрыта. Сістэма, напрыклад, не заахвочвала жудасны крадзеж. Але не крадучы, немагчыма было пражыць. Заахвочвалася подласць у адносінах адзін да аднаго — я маю на ўвазе ўсялякае даносніцтва і г.д. Дзіка заахвочвалася нават не лянота, а абьякаваць, жорстка каралася любая праява ініцыятывы — каралася пагардай, рускай прымаўкай “А што, табе больш за ўсіх трэба?” Савецкі чалавек — гэта рускі чалавек з адмоўнымі рысамі, якія моцна развіліся.

Хоць, вядома, і выдатныя рысы былі: паглядзіце, як людзі аддана змагаліся на вайне, якое было сяброўства з іншымі краінамі.

Форма самазагубства

— Як выглумачыць тое, што здарыўся распад сістэмы, да якой усе мы так прызвычаліся?

— Уявім вялікі лагер, тысяч на 10 чалавек — такіх лагераў было вельмі шмат. І вось яго насельнік выстройваець на ранішнюю пераклічку і раптам начальнік лагера кажа: “Хлопцы — усё, свабодна. Вы ўсе вольныя” (гэта ў 1985 годзе, дарэчы, і адбылося). Натопіў у гэта яшчэ не верыць, але — спускаюцца з вышак вартавы, адпушчаны на волю аўчаркі і ўжо нехта сячэ калючы дрот. Хто першым апомніцца ў гэтай сітуацыі? Само начальства, зразумела.

Яно неадкладна скарыстае машыны для гандлю з вёскай — прычым прадасць усю маёмасць лагера, яны адразу зробіць газеты — у тым жа бараку ўзмоцненага рэжыму, у якім яны толькі што лютавалі, і, вядома, зоймуць кіруючыя пасады, бо прывучаны красці. Тыя, хто ахоўвалі падмурак лагера, і стануць гаспадарамі новага жыцця.

Другімі апомняцца крымінальнікі — натуральны, заўсёды складнік любога лагера. Хто захопіць машыны, хто зброю аховы — крымінальнікі аклімаюцца гэтак жа хутка, і мы гэта таксама бачым.

Хто застанецца больш інертным за ўсіх, будзе разгубленым і будзе знаходзіцца ў інертным стане? Інтэлігенцыя.

Інтэлігенцыя пасля ўсяго гэтага апынулася ў жудаснай сітуацыі. Вельмі шмат таленавітых людзей з'ехала. Здольных людзей. Я маю на ўвазе, здольных да ўсяго — да камерцыі, эканомікі, гандлю, бізнесу, будаўніцтва — людзей з ідэямі, і гэта зусім не толькі яўрэі. У ЗША зараз каля 1,5 мільёна былых грамадзян СССР — колькі з іх беларусаў, я проста не ведаю. Гэта ў асноўным кантрактнікі, якія працуюць і якія наўрад ці вернуцца.

— Тэрмін “сацыялізм” быў дыскрэдытаваны Савецкім Саюзам. Зараз, калі я прыязджаю, прынамсі, у Швецыю і кажу: “Ба, хлопцы, дык у вас жа сапраўдны сацыялізм!” — мясцовыя людзі рэагуюць так, нібыта іх абзываюць фашыстамі.

— Слова скампраметавана, як скампраметаваны словы “патрыятызм”, “рамантыка” і іншыя добрыя словы. Але сацыялізм, якой бы марай ён не быў, відавочна, усё ж такі немагчымы.

— З якой прычыны?

— Гэта утопія. Ёсць такі чалавек Шафарэвіч — вельмі таленавіты матэматык і вельмі смелы чалавек. Ён удзельнічаў у салжаніцкім зборніку “Із-пад глыб”. У яго ёсць яшчэ дзве цікавыя рысы — нянавісць да яўрэяў і нянавісць да сацыялізму. Дык вось, гэты чалавек напісаў выдатную кнігу “Сацыялізм як форма самагубства”. Там апісваюцца розныя гістарычныя спробы пабудоваць сацыялізм, у тым ліку ў старажытных інкаў. Там ён дае добры адказ на пытанне, чаму немагчымы сацыялізм: ніхто асабліва дагэтуль не разумее, што гэта такое.

Дысідэнт — не інтэлігент

— Чыста лінгвістычна: інтэлігент рыфмуецца з дысідэнт... Ці гэта іх крыж такі?

— Вы не маеце рацыі. Інтэлігенты і дысідэнты — зусім розныя людзі! Інтэлігенты, прынамсі, былі спажаўцамі самвыдату. Я супрацоўнічаў у падпольным часопісе “Яўрэі ў СССР”, дык да яго распаўсюджвання спрычыніліся інтэлігенты. Але яны не ўдзельнічалі ў яго стварэнні...

Дагэтуль няма абсалютна адэкватнага значэння слову *інтэлігенцыя*. Вельмі добрае, на мой погляд, значэнне ёсць у энцыклапедыі Britannica. Там напісана, што *інтэлігенцыя* — гэта частка нацыі, здольная да самастойнага мыслення. Гэта вельмі важная дэталі. Таму інтэлігенцтва — зусім не дысідэнтства, гэта проста людзі, якія жадаюць разабрацца.

— А дысідэнт — што гэта за чалавек?

— Слова *дысідэнт* далёкага паходжання, яно азначае “раскольнік”. У Расіі першымі дысідэнтамі, па сутнасці,

былі ўсе раскольнікі, якія не прымірыліся з царквою і пайшлі ў ляссы. Дысідэнты — тыя, хто рабіў самвыдат. Іншымі словамі, тыя, хто *рэалізоўваў сваю нязгоду*. Сям'ера дысідэнтаў, якія выйшлі на Чырвоную плошчу ў 1968 годзе, выратавалі гонар усіх савецкіх людзей. Гэта сапраўдныя дысідэнты — тыя, хто хоць нейкім чынам выказаў сваю прыстойнасць. Заўважце: яны не за ўладу змагаліся — ім то зусім не трэба было.

І, мне падаецца, без дысідэнтаў, гэта значыць, без адмоўнай зваротнай сувязі, аніякая сістэма не можа функцыянаваць.

Мы ж на што спадзяваліся ў 60-я? Думаем што пры свабодзе слова пра паскудніка можна будзе напісаць, што ён паскуднік, *доказы*. Калі той прамаўчаў, не падаў у суд — значыць, ты напісаў правільна. А пры савецкай уладзе нават эканамічная сістэма развалілася якраз з-за адсутнасці зваротнай сувязі.

— Калі ж будзе шчасце ў былым СССР?

— Па-першае, не будзе ніколі, таму што ўвогуле шчасця няма — ёсць толькі супакой і воля (*усміхаецца*). Але я думаю, што праз некаторы час усё ж такі сітуацыя выправіцца да лепшага, мы зусім аддзем ад старой сістэмы, якая так моцна яшчэ засела ў галовах. Яе знішчаць толькі нармальныя, чалавечныя, чулыя ўзаемаадносіны.

— А што будзе першым — супакой альбо воля?

— Каму — што. Мяне, прынамсі, зараз больш цікавіць супакой (*рагоча*). А ў маладосці — канечне, воля.

Яўрэйскія мудрацы жылі ў Беларусі

— Многія будучыя эмігранты пісалі яшчэ ў Саюзе, многія сталі пісаць пасля пераезду... Наколькі шырокае асроддзе рускамоўных пісьменнікаў і паэтаў Ізраіля?

— Яно вельмі вялікае. Купрын калісьці сказаў, што ў кожным яўрэі схаваны вялікі рускі пісьменнік. Пасля чаго, праўда, дадаў: дык няхай бы пісалі на сваім неахайным жаргоне і не лезлі ў рускую літаратуру! (*Смяецца*).

Праўда, графаманаў у нас проста велізарная колькасць, але ёсць і добрыя пісьменнікі. На ўвесь свет вядомая, да прыкладу, пісьменніца Дзіна Рубіна. А зараз з'явіўся дзівосны празаік, якому, я думаю, наканавана вялікая будучыня — Алекс Гарн. Ён выдатны выдумшчык, з незвычайным уяўленнем і прыгожай рускай літаратурнай мовай.

— З паўгода таму чытаў ва “Украінскай праўдзе” напаяўжартаўлівы рускамоўны артыкул, прысвечаны *маскалю*. Аўтар — відаць, напалову украінец, напалову рускі — сцвярджаў, што *маскаль* — гэта не якая-небудзь нацыянальнасць, а вобраз мыслення. А яўрэй — гэта што: нацыянальнасць, вобраз мыслення, альбо гэта статус?

— (*Паўза*). Пункты гледжання на гэтае пытанне распасціраюцца ад “Яўрэяў увогуле няма”, што гэта нейкае ўмоўнае найменне, да таго, што гэта нейкія спецыяльныя шкодныя людзі, з дурнымі генамі, што гэта выбраны народ, але выбраны ў шкоду астатняму чалавецтву.

Фармальна, яўрэй — гэта толькі прыналежнасць да рэлігіі. А калі яўрэй не трымаецца іўдаізму, то гэта Бог ведае што.

У нас у Ізраілі гэта асабліва заўважна, што нельга даць нам азначэння. Калі на адным полюсе вельмі шмат інтэлектуалаў, то на другім — у нас такая колькасць дурняў і ідыётаў, што ўявіць нават цяжка. Я іх бачу. Шмат хто з іх удзельнічаў у падзеях 1917-га ў Расіі, — гэты грэх з нас не змыеш.

— З Беларуссю яўрэйскі народ, як вядома, шмат чаго знітоўвае. Якім вам бачыцца патэнцыял для культурных сувязяў паміж нашымі народамі?

— У Ізраілі агромная беларуская абшчына, якая, што дужа цікава, трымаецца разам. Увогуле, яўрэі ж паважаюць месцы, дзе яны раней жылі.

У Беларусі няшмат хто пра гэта ведае, але тут жылі сем ці восем яўрэйскіх мудрацоў, кнігі якіх выдаюцца мільённымі накладамі па ўсім свеце — жылі яны ў вёсках альбо мястэчках. Для культурных сувязяў вельмі важная руская мова. Патэнцыял заўсёды вялікі, але трэба, каб для яго спраўджвання з'явіліся спонсары, свае трапцёвы. А гэта, як ні дзіўна, цесна звязана з заканадаўствам, бо чалавеку трэба спісваць з падаткаў яго філантропію, чаго зараз, на жаль, не робіцца.

Гутарыў
Мікалай АНШЧАНКА
Фота аўтара

**Віктар Карамзаў
спрабуе разгадаць
таямніцы жыцця
і творчасці
мастака-дэмакрата
М. В. Неўрава**

Шлях да творца

Віктар Карамзаў — таленавіты сын Магілёўскага краю — пісьменнік і мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, аўтар больш за дваццаці раманаў, аповесцей, навел, эсэ (у тым ліку рамана "Пупча" і эсэ "Проста ўспомніў я цябе..." пра паэта Аляксея Пысіна). З яго прозай вучні знаёмяцца ў школе на ўроках. В. Карамзаў — пісьменнік, які сам малое мастацкія палотны і няспынна і мэтанакіравана даследуе жыццё і творчасць выдатных беларускіх мастакоў — В. К. Бялінскага-Бірулі, Станіслава Жукоўскага, Антона Бархаткова, Гаўрылы Вапшчанкі, Анатоля Бараноўскага ды іншых. Пра іх яго апошнія кнігі "Крыж на зямлі і поўня ў небе" (ёсць і аднайменная мастацкая стужка), "З вясною ў адным вагоне", "Зачараваная душа", "Брама", "Мой брат духоўны", "Антон".

З Віктарам Філімонавічам мяне яшчэ ў шасцідзясятых гадах мінулага стагоддзя пазнаёміў Аляксей Пысін, а на пачатку васьмідзесятых гадоў мы разам ладзілі ў Магілёве літаратурныя вечары. У апошнія гады пісьменнік-мастак зрэдку наведваецца да мяне ў Магілёў, калі наязджае ў Крычаў на былою сядзібу бацькоў. Вось і нядаўна Віктар Карамзаў быў у Магілёве з нагоды прэзентацыі ў мастацкім музеі П. Масленнікава сваёй новай аповесці "Антон" (пра мастака з Касцюкоўшчыны Антона Бархаткова). Як прэзентацыя закончылася, мы накіраваліся на маю кватэру. За чаем і гамонкай я ўспоміну пра рускага мастака-дэмакрата М. В. Неўрава, які ў 1885—1904 гадах жыў і працаваў у вёсцы Лыскаўшчына Круглянскага раёна (на той час Талачынскага павета). У вайну, у першай палове 1944 года наша сям'я жыла ў бежанцах у Круглянскім раёне ў вёсцы Ражкі, якая знаходзіцца ў двух кіламетрах ад Лыскаўшчыны. Мне даводзілася колькі разоў бываць у гэтай вёсцы, бачыць дом, у якім жыў мастак Неўраў. На вярхоўках жыхары Ражкоў добрым словам успаміналі мастака, які часта памагаў сяланам Лыскаўшчыны, тым, хто аказваўся ў бядзе. Мой аповед нечым зачэпіў Віктара Філімонавіча. А калі ён яшчэ прачытаў мае нататкі ў зборніку "Чарэйцаў Круг" пра мастака Неўрава, то сказаў шчыра:

— Віктар Іванавіч! Калі вы згодны, то заўтра едзем у Круглае. Крычаў пачакае.

І вось мы ў дарозе на Круглае ў старэнькай зялёнага колеру "Ніве", якая, як і яе гаспадар, усяго пабачыла і паспыгала на сваім вяку. Па дарозе мы любаваліся прыгожымі краявідамі. Віктару Філімонавічу яны вельмі спадабаліся і ён сказаў пра гэта ўголас.

Пад'язджаючы да Круглага наша "Ніва" заўпарцілася: электрапрыборы то мільгаюць агеньчыкамі, то затухаюць на нейкі час.

— Трэба рамантаваць, — кажа Віктар Філімонавіч.

— Пойдзем да журналіста Аляксандра Паўлава, ён рэдактар

раённай газеты "Сельскае жыццё", чалавек добры, абавязкова нешта параіць, — казаў я.

Так і зрабілі. Аляксандр Іванавіч сустрэў нас лагоднай усмешкай, абнадеіў. Неўзабаве ён знайшоў аўтамашыну. "Ніву" мы пакінулі ля Дома Саветаў.

Аляксандр Іванавіч прапанаваў схапіць найперш у раённы гісторыка-краязнаўчы музей. Мы ахвотна згадзіліся. Асабліва падоўгу Віктар Філімонавіч затрымаўся каля стэндаў, прысвечаных мастаку М. В. Неўраву і рускаму генералу М. Р. Чарняеву. Ён пільна ўглядаўся ў экспанаты, чытаў тэксты, сее-тое няспешна занатоўваў на аркушы паперы.

З музея адразу накіраваліся ў Лыскаўшчыну. Яна недалёка ад Круглага, можа, кіламетраў 6—8, не болей. Я ўбачыў змены: хаты вёскі Грыбін наблізіліся да Лыскаўшчыны амаль упрыгтык. Каб не дом, у якім жыў Неўраў, то Лыскаўшчыну я і не прызнаў бы. Ад вёскі і засталіся толькі дагледжаны дом мастака Неўрава ды дзве нежылыя хаты. Мы падыйшлі да дома, моўчкі пастаялі. Потым праішліся па парку, які добра захаваліся. Падыйшлі да магілы мастака-дэмакрата Неўрава, пакланіліся. І ў мяне, і ў Аляксандра Іванавіча былі фотаапараты: зрабілі фотаздымкі на памяць. Ціха праішліся па парку.

Вярнуліся да дома Неўрава. Віктар Філімонавіч колькі разоў абышоў яго вакол і ўвесь час думаў нешта сваё, а потым з пасвятлым тварам, з цёплай усмешкай звярнуўся да нас:

— Буду пісаць пра Неўрава апавяданне, а, можа, і аповесць, гэта ўжо яе атрымаецца.

Калі садзіліся ў машыну, Віктар Філімонавіч, як клятву, прамовіў:

— Такія тут цудоўныя пейзажы! Праз месяц абавязкова прыеду сюды маляваць карціну.

Вярнуўшыся ў Грыбін, пад'ехалі да будынка сельскай бібліятэкі. На дзвярах бібліятэкі замк. Праўда, загадчыца бібліятэкі Яркоў у аб'ядцы пазначыла, што яна сёння ў раённай бібліятэцы па службовых справах.

— А мне вельмі хацелася прачытаць успаміны сялян пра Неўрава. — з сумам у голасе прамовіў Віктар Філімонавіч.

— Не бяды! — кажу я. — Успаміны знойдзем у былой загадчыцы бібліятэкі Зінаіды Яфімаўны Кунец. Яна цяпер на пенсіі, будзе дома.

Зінаіда Яфімаўна нас не чакала, але ўзрадавалася.

Віктар Філімонавіч амаль схпіў альбом пра Неўрава і трымаў моцна, быццам баючыся, што яго могуць забраць назад. Твар яго ўвесь час свяціўся усмешкай: і калі разглядаў рэпрадукцыі карцін Неўрава, і калі чытаў тэксты. А як дайшоў да ўспамінаў сялян, то гарохам пакаціліся пытанні да Зінаіды Яфімаўны:

— Ці дакладна запісаны ўспаміны? Ці мяняліся якія словы? Ці

магла расказчыца што-небудзь пераблытаць?

Зінаіда Кунец сказала, што ўспаміны вясцоўцаў запісала сваёй рукой, тымі словамі, якія яны гаварылі.

Успаміны сялян В. Карамзаў чытаў уголас, каб і мы чулі, чытаў нетаропка, з прыпынкамі. Асобныя словы паўтараў некалькі разоў:

— Не, такое слова не прыдумаеш, такое слова было сказана!

Уражаны ўбачаным і пачутым у Лыскаўшчыне і Грыбіне, мы па дарозе ў Круглае ехалі моўчкі, а за вярхоўкай успаміналі, успаміналі, успаміналі... На развітанне А. Паўлаў паабяцаў нам заўтра паказаць Друцк і Тубышкі.

Друцк — вёска, амаль на мяжы Круглянскага і Талачынскага раёнаў. Паблізу вёскі знаходзіцца дзядзінец старажытнага беларускага горада Друцк, які быў цэнтрам Друцкага княства ў XII—XV стагоддзях.

— Дух захоплівае! — усклікнуў Карамзаў.

Віктар Філімонавіч здзівілі круглянскія пейзажы, пагоркі:

— Яны і сапраўды нейкія круглыя. Можа, таму і далі райцэнтра найменне Круглае?

Ён блізка да іспіны. Сучасныя тапаніміказнаўцы так і лічаць: найменне з відавочнай асновай — круг, круглае (круглая паляна ў лесе, круглае возера, прозвішча Крутовіч). Але я, і не толькі я, маем і іншую версію паходжання наймення. Хутчэй за ўсё найменне Круглае ўтварылася ад прозвішча Круглы ці Крутель. Помню, як зараз, што ў 1944 годзе сяляне Ражкоў, Грыбіна, Лыскаўшчыны і іншых вёсак ніколі не ўжывалі найменне Круглае. Яны заўсёды гаварылі:

— Пайду ў Круглю.

— Быў у Круглі.

— Прыйшоў з Круглі.

Пісьменнік Фёдар Янкоўскі, які ў вайну партызаніў і бываў у Круглянскім раёне, упарта пісаў, што партызаны хадзілі не ў Круглае, а ў **Круглю** і вярталіся ў партызанскі лагер з **Круглі**, а не з Круглага.

У Тубышках таксама цудоўныя краявіды. Магіла і помнік генералу М. Р. Чарняеву, які вызваляў балгар ад асманскага ярма, таксама, як і мастак Неўрава, дагледжаны. Тут была калісьці прыгожая царква. Нават і сёння яе сцены без купала выглядаюць велічна. Аляксандр Іванавіч нагадаў, што гэта генерал Чарняев запрасіў мастака Неўрава на Кругляншчыну і прадаставіў яму дом у Лыскаўшчыне.

— Вось бы яшчэ і царкву адрэстаўрыраваць, — дадаў ён.

— Найперш трэба было б навесіць дах, каб сцены не разбураліся, — параіў Карамзаў.

Успомнілася, што і я таксама меў дачыненне да помніка генералу. На пачатку п'яцідзясятых гадоў працаваў інспектарам абласнога ўпраўлення культуры па помніках і музеях. Дайшла вестка, што магіла рускага генерала на ўлік не пастаўлена і разбураецца. Маўляў, генерал не савецкі, а царскі. Давялося даводзіць некаму, што М. Р. Чарняев народны герой. І тады яго магіла была зарэгістравана як гістарычны помнік.

Былі яшчэ цёплыя сустрэчы з супрацоўнікамі Круглянскай раённай бібліятэкі (яны забяспечылі пісьменніка тэкстамі ўспамінаў сялян пра Неўрава) і чытачамі бібліятэкі сярэдняй школы № 2 г. п. Круглае, у якой працуе мая былая вучаніца Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума Святлана Вадап'ян.

У Кругльм зрабіць рамонт "Нівы" не пашэнціла. Таму паехалі, калі сонца яшчэ не надта апусцілася да гарызонту. У Бялінчах развіталіся. Віктар Карамзаў на "Ніве" пампаў у Мінск, а я на маршрутку — у Магілёў.

Вось так, не думаючы і загадваючы, я неспадзеўку спрычыніўся да таямніцы творцы, да загадкі зараджэння мастацкага твора. Спадзяюся, што налета, ці крыху пазней, мне і ўсім прыхільнікам беларускага прыгожага пісьменства пашчасціць пачытаць новы твор пра мастака-дэмакрата М. В. Неўрава, нашага земляка.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Вершы — святло яго душы

Паэт, пісьменнік, драматург, нагул мастак фарміруецца пад уздзеяннем знешніх сіл. Каб зразумець гэта, варта прааналізаваць абставіны, у якіх праходзілі яго дзяцінства, а потым і юнацтва.

пачуццём трывогі за захаванне роднай мовы і культуры, вызначаюцца яркімі дэталямі і метафарамі. Вось як піша ён у адным з вершаў: "Бацькамі страчаныя словы // Наноўку дзецім аддаваць // Тых, хто адмовіўся ад мовы, // Не ганьбаваць, а шкадаваць."

Асабісты, біяграфічны пласт, які ідзе праз усе раздзелы кнігі "Час збіраць камяні", безумоўна выклікае давер да аўтара, ператварае яго паэтычны зборнік у свайго роду дзёнік з адметным светабачаннем некаторых падзей, а чытача — у сузіральніка.

Уражаны аб гістарычных падзеях ці асабіста перажытым пераўтвараюцца паэтам у цікавую легенду і карэктна, з паэтычнай узнёсласцю падаюцца ў ягоны творца. У сваіх вершах ён крапаецца і татарамангольскага нашэсця ("З мінулага"), і бітвы пад Грунвальдам (паэма-трышціх "Грунвальдская балада"), і сталінскіх лагераў ("Размова, падслуханая ў нябеснай краме, якая гандлюе чалавечымі пачуццямі"), і Вялікай Айчыннай вайны ("Акупацыя"), але пры гэтым тлумачыць свет у творах зноўку пры дапамозе ўмоўна-паэтычных пабудоваў або дэялогаў паміж лірычнымі героямі: "Ну чым мы Бога прагнавілі?! // За што пакінуў у бядзе?! // — Што, гора... Гора — як каму. // Вунь твой сусед, крывы Мікола, // Стаў паліцаем. Што яму! // І так дурны, а як нап'ецца... // Такому зараз чым не жыць?! // — Эх, сваеця, // Гэта так здаецца. // Ён зранку п'е — а ноч дрыжыць!".

Паэтычны зборнік Генадзя Аўласенкі "Час збіраць камяні" па сваёй выразнасці, духоўным багацці, метафарычнасці, безумоўна, заслугоўвае ўвагі. А паэтычны асацыяцыі Аўласенкі заўсёды поўныя тонкага і маштабнага чалавечага сэнсу.

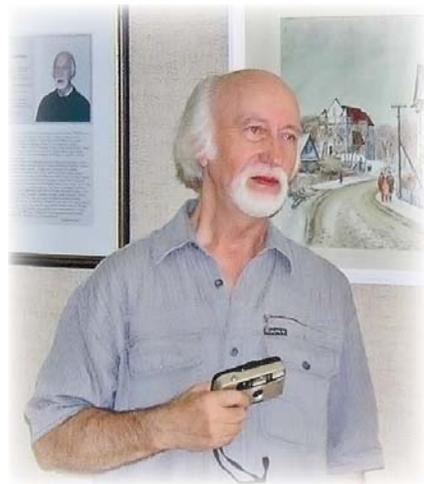
Таму больш за ўсё асоба Генадзя Аўласенкі прыцягвае сваім талентам і працавітасцю. Ён увесь — віхура, нягледзячы на занятасць: працуе настаўнікам біялогіі і хіміі ў дзвюх школах, Вайнілаўскай базавай і Новазелянкоўскай, што на адлегласці больш шасці кіламетраў. Губляе на пераезды нямаля каштоўнага часу, але як чалавек вялікай душэўнай сілы, паспявае яшчэ пісаць апавяданні, п'есы. Па адной з іх — "Дзе зайцы зімуць" — пастаноўка ішла ў Брэсцкім лялечным тэатры. Нядаўна ўбачылі свет у часопісе "Маладосць" тры яго апавяданні "Кабінет", "Прачынуўшыся раніцай", "А можа, мне гэта падалося?". Падрыхтавана да друку і новая яго кніга "Прыгоды маленькага веяра з вентылятара".

Такая вось няўрымслівая натура. Ён паспявае аддаваць людзям усё тое, чым яго гэтак шчодро надзяліла прырода. Навучыў уменню самастойна працаваць над кнігай сына Сяргея, які сёлета, пасля заканчэння адзінацатага класа, рыхтуецца здаваць іспыты на гістарычны факультэт, дзе ўжо на пятым курсе вучыцца дачка Генадзя Аўласенкі Кацярына.

І складана зразумець, калі ж ён адпачывае...

Што тычыцца, у прыватнасці, яго вершаў, то яны напоўнены

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

Віктар СТАШЧАНЮК

Вясна ігзе

Яшчэ ля плота снег руды іскрыцца,
Не абудзіліся ад сну галінкі грэў,
У ручаях вясна з грудоў ужо імчыцца,
І ўсюды чуюцца яе вясёлы спеў.

Гуляе польны ветрык на ўзмежку,
Шапочка з лозамі таемна ля ракі.
І сонейка жаганую ўсмішку
Вітаюць песняй раницай шпакі.

І ўжо на ўзлеску зацвілі пралескі,
І ў полі жаўранкі трызвоняць у гары.
Раскрылі ў хатах вокны занавескі
І радасна аглядаюць двары.

1952

Памяці У. С. Караткевіча

Вось і зваёваны дух яго горды.
У сцішанай зале маўчанне застыла.
Прыглушаным стогнам плывуць акорды
Над паэтам з Краіны
Паг Белымі Крыламі.

Ён хадзіў сярод нас неспакойнай хадою.
Абуджаў, як вясна абуджае зямлю.
Быў павенчаны шчасцем і злою бядою
І ўпаў, як пасеў дарагі, на раллю.

Ён згараў ад любові вялікай і болю.
Запаліўшы цяпельцы на сцежках сваіх
Для цябе, для мяне, для ўсіх.
І памножыў шляхі да святла і да волі.

1984

Доля ўдовіна Маці

Поле ўдовіна
Не дажджом вясеннім акроплена —
Паліта слязьмі жаночымі,
Выплакана халоднымі днямі
І цёмнымі ночамі.

Жыта на ўдовіным полі
Не сярпом гаспадарскім зажатае —
Збэрсана злою нядоляю
І цёмнымі ночамі.

Доля нялёгка ўдовіна
Не словам спагады сагрэтая —
Плёткамі злых языкоў
Увечары і ўранку "апетая".

1989

У Навагрудку восень

Над горадам неба —
злінялая фарбаў просінь.
І белы туман праплывае
ля вежаў чырвоных.
Дзівосную музыку клёнаў
намалявала восень
І кінула ветру для граняў шалёных.

Звініць лістапад над сівым Наўгародкам
Звонам збройнае сталі абуджаных вояў.
Гэта выйшлі з курганаў зямлі
маёй прадкі,
Гукаюць збудзіцца нас, стацца сабою.

Гуллівы вятрыска па вулках шугае.
І стукае ў вокны, і грукае ў дзверы.
А музыка клёнаў так сэрца кранае,
Душу асвятляе надзея і вера.

1983 — 1991

Мова

На Беларусі ў пашане не Мова.
На Беларусі пануе Язык.
Ды не ўмёрла яшчэ наша Слова,
І нясцерпны ў душы яго крык.

Хто аглух — той яго ўжо не чуе.
Хто аслеп — той не бачыць бяды.
Слова ў доме амаль не начуе.
Калі сыдзе зусім, што тады?

Тады знікне народ — беларусы —
У краіне азёрнай, дзе спрадвеку жылі.
І напішуць вучоныя хлусы:
"Беларусы ў паганні сышлі".

1995

Пад небам ідэалу

Гэта быў мо адзін з апошніх рыцараў, падобны да свайго супольніка, крыху папярэдніка, настаўніка і сябра Яўгена Куліка, хаця за яго дабрэйшы, ласкавейшы, больш памяркоўны. Тое, што называецца камерцыялізацыяй, было ім абодвум чужое, а мо нават і агіднае, хоць найчасцей даводзілася перабівацца з хлеба на ваду. Вядома, грэшна папракаць тых мастакоў, якія па сутнасці ператварылі творчасць у рамяство па здабыванні грошай, бо ў большасці з іх не толькі клопат пра хлеб надзённы для сябе, але і абавязкі перад сем'ямі, але са скрухай назіраю, як у некаторых сквапнасць забівае высакароднасць, бескарыслівасць і паступова раз'ядае душу, нішчыць талент, не кажучы пра поўнае выключэнне з грамадскага жыцця, аб'якавасць да лёсу Беларусі, яе культуры і мовы, увогуле духоўнай спадчыны. А варты было хоць зрэдку б азірацца на прыклад папярэднікаў ды ўздзімаць ад зямлі вочы ўтору "на высокае неба ідэалу" (словы паэта Анатоля Вярцінскага).

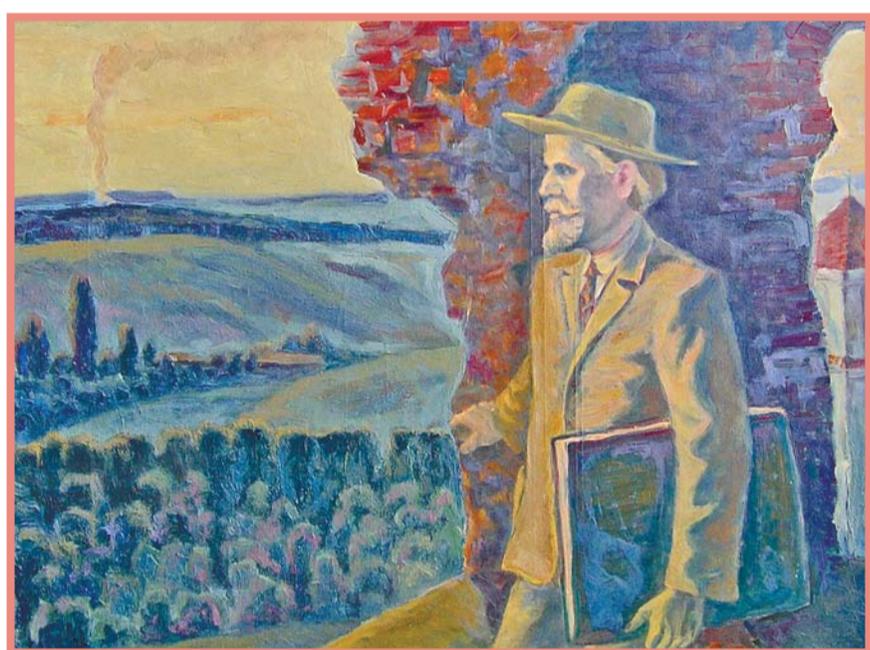
Смерць Віктара Сташчанюка сталася поўнай нечаканасцю для тых, хто яго ведаў. Бо не быў квольым, хваравітым, на здароўе нікому не скардзіўся...

Пахавалі яго ў родным Навагрудку, побач з мілай матуляй, якая разам з сынам зазнала скрушлівы лёс з усімі мігрэнгамі, нішчымніцай, пакутамі, што выпалі на долю роднага краю і яго людзей.

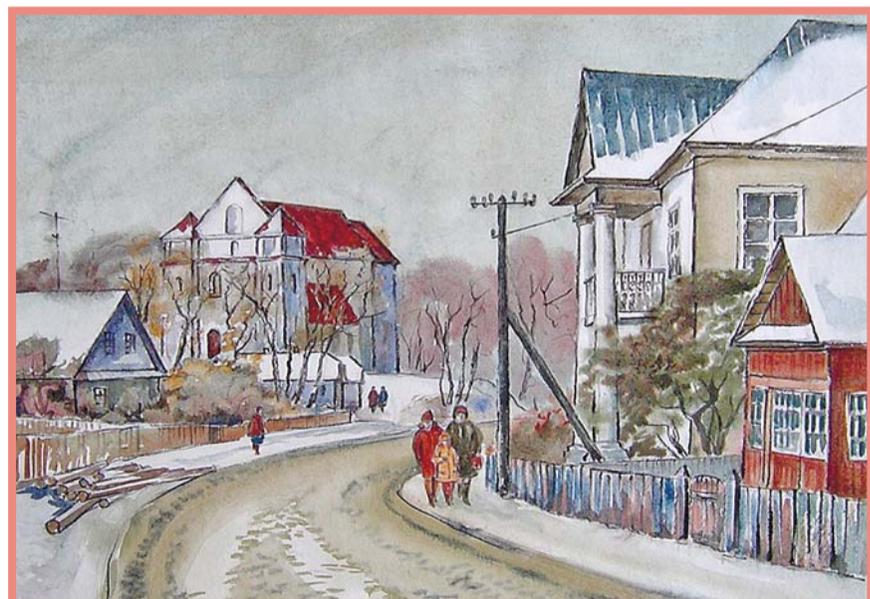
...Калі маці заняджала, Віктар перавёз яе да сябе ў Мінск, дбайна даглядаў і шчодро дарыў сваё душэўнае цяпло. А яшчэ ўвасобіў родны вобраз у акварэльных партрэтах, ды ці не ў лепшых сваіх вершах пра горкую ўдовіну долю. Дарэчы, пра тое, што Сташчанюк піша вершы, амаль ніхто не ведаў і нават не здагадаўся — ён лічыў паэзію чымсьці глыбока асабістым, мо нават інтымным, падобным да пачуцця замілавання да любай дзяўчыны-жанчыны. І тут у яго адсутнічаў хоць які прагматызм. Быў бы на яго месцы хтосьці іншы! Віктар жа каля дзесятка гадоў працаваў мастаком у ДOME літаратара, меў сярод пісьменнікаў шмат не толькі знаёмых — нават сяброў, у тым ліку і Уладзіміра Караткевіча, але адкрыцца ў сваіх паэтычных захапленнях не хапіла рашучасці, перашкодзіла абвостраная, а мо і празмерная сціпласць і сарамяжлівасць.

Родныя навагрудскія прасторы і краявіды — пераважна замкі і палацы старажытнай зямлі, пацярпелыя ад разбурэнняў, а таксама касцёлы і цэрквы, малыны, разнастайныя гаспадарчыя пабудовы ва ўлонні маляўнічай пагоркавай прыроды складаюць асноўны матыў, грунт графічных і акварэльных работ Сташчанюка. Аднак абсяг яго творчасці значна шырэйшы за так званую малую радзіму, якая падштурхнула яго да асэнсавання Радзімы вялікай, адзінай для ўсіх маці-Беларусі.

Віктар Сташчанюк быў адным з тых, хто ўдзельнічаў у 1968 — 1972 гадах у экспедыцыях Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі. Ездзіў добраахвотна, без усялякай аплаты. Але плёнам і вынікамі быў зада-

Мінуў год, як ад нас адышоў мастак Віктар Сташчанюк — чалавек без прыкметных амбіцый, але з адчуваннем як асабістай, так і нацыянальнай годнасці, які ўсяго сябе аддаваў мастацтву, свядома скіраванаму на карысць роднай Беларусі, мілай ягонаму сэрцу Навагрудчыны.

волены цалкам. Бо, па-першае, на падставе знойдзенага і ўратаванага спецыялістамі быў створаны надзвычай цікавы і патрэбны для захавання духоўнай спадчыны, для нацыянальнага самаўсведамлення Музей старажытнабеларускага мастацтва і, па-другое, у скарбонцы самога В. Сташчанюка з'явілася пара соцен замалёвак узораў даўняга беларускага дойлідства, найбольш — драўляных храмаў Палесся. Лепшае з намаляванага было выдадзена ў 2005 годзе асобным каталогам, а крыху раней выйшаў каталог акварэляў Віктара Сташчанюка. Мяркую, яго можна лічыць творчым спадкаемцам славурых папярэднікаў — Напалеона Орды і Язэпа Драздовіча.

Віктар Сташчанюк амаль ні на што не прэтэндаваў, сябе не рэкламаваў і не рабіў ніякіх захадаў для папулярызавання сваёй творчасці. Быў ці не адзіны сярод чальцоў Саюза мастакоў, хто нават не меў уласнай майстэрні. Кватэра была яму адначасова і майстэрняй.

Віктар Сташчанюк на месца лідэра ў асяроддзі т. зв. мастакоў-адраджэнцаў і блізка не прэтэндаваў — проста цягавіта і дбайна, як бацькі-сяляне, выконваў сваё, наканаванае лёсам, беларускае прызначэнне. Але хіба не дзякуючы такім, як ён, мы захоўваемся і развіваемся як народ, як нацыя?

Сёлета 1 красавіка Віктару Сташчанюку споўнілася б 75 гадоў...

Яўген ЛЕЦКА

«Трэба адрадзіць любоў да чытання»

Тэлепраграма "Слова пісьменніка", уганараваная на апошнім Дні беларускага пісьменства дыпламам I ступені і статуэткай "Залаты Фаліант" за прапаганду чытання, на другім годзе свайго існавання пачала выходзіць у эфір не штотыдзень, як раней, а раз на два тыдні.

Ці не згубіцца са зменаю перыядычнасці тая частка глядацкай аўдыторыі, якая аддае перавагу адукацыйным, асветніцкім праграмам перад усялякага роду тэлешоу? Што чакае "Слова пісьменніка" ў будучым? Які фармат прапануюць тэлегледачам у бліжэйшы час? — Пра гэта мы гутарым з рэдактарам праграмы Ірынай Масляніцкай.

— Не магу сказаць, што праграма наша змяніла фармат, проста змянілася крыху яе тэматычная сфера. Але выхад у эфір не ад нас залежыць.

—Такое рашэнне вынікае з таго, што некалькі іншаю сталася сама канцэпцыя канала?

— Праграма "Слова пісьменніка" ў асноўным расказвала пра дзейнасць якога-небудзь творцы. Першапачаткова яна была задумана па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў Беларусі, пры падтрымцы СПБ яна робіцца і мы распавядаем у першую чаргу пра членаў гэтай арганізацыі. Хаця былі і іншыя літаратары, якія ні ў якой творчай супольнасці не зарэгістраваныя, можа, толькі рыхтуюцца ўступіць. Былі перадачы, дзе выступалі прадстаўнікі другога саюза. Але ў асноўным у студыі ў нас часцей бываюць члены Саюза пісьменнікаў Беларусі.

На другі год існавання нашай праграмы мы палічылі, што больш цікавым будзе не толькі расказ пра чалавека, пра тое што ён напісаў альбо плануе напісаць — такія перадачы атрымліваліся ў чымсьці падобнымі. А вось каб пісьменнік выказаўся, абмяркоўваючы нейкія надзённыя праблемы дня — справа іншая. Мы па-ранейшаму запрашаем у эфір аднаго-двух удзельнікаў, але яны разважаюць на нейкіх пэўных тэмах. Да прыкладу, што такое патрыятызм. Альбо што такое духоўнасць — у нашых дні. Мы закраналі пытанні палітычнага, эканамічнага планаў. Акрамя таго, што чалавек у кадры бачыў, якія ў пісьменніка ёсць творы, ён чуў яго меркаванні, якія падзяляў альбо мог з ім дыскутаваць. Але пры гэтым заўсёды ёсць магчымасць

зрабіць пэўныя высновы пра літаратара і пра тое, ці варта знаёміцца з яго творчасцю.

У нас былі планы і наконт таго, каб пашырыць межы абмеркаванняў, магчыма, каб у студыі была пэўная публіка...

— Пісьменнік і чытач? А таксама чыноўнік, ад якога залежыць выданне кнігі?

— Магчыма і так, і гэтак. Аўдыторыя кожны раз можа быць рознай — у залежнасці ад таго, якое пытанне плануецца абмяркоўваць. Зусім нядаўна мы рабілі выпуск з удзелам Анатоля Андрэева і абмяркоўвалі праграму літаратуры, якая прапануецца для навучання студэнтам ВНУ і школьнікам. Натуральна, калі б у фармаце выпуска прадбачылася аўдыторыя маладых людзей, якія б задавалі пытанні альбо выказвалі свае прапановы, то гэта было б цікавей. Але гэта не толькі ад нас залежыць, а і ад таго, наколькі тэлеканал "Лад" палічыць за неабходнае.

— Вы гэта прапануеце як прадстаўнік тэлеканала, альбо як пісьменніка, член Саюза пісьменнікаў Беларусі?

— Хутчэй як кошка, якая гуляе сама па сабе. Таму што маю адносіны і да таго, і да другога. Я працую на тэлеканале "Лад", для яго, між іншым, працавала і над іншым праектам. І ў залежнасці ад таго, як складзецца далейшы лёс, я планую супрацоўніцтва з тэлеканалам да той пары, пакуль буду яму патрэбная. Але я і член СПБ — назаўсёды. У "Слове пісьменніка" выступаю як аўтар — гэта напісана ў цітрах, сцэнарыст — гэта сінонім, і рэдактар — у тым ліку. Я чалавек, які займаецца гэтай праграмай і думае, як яе зрабіць яшчэ цікавейшай — наколькі гэта магчыма.

— А задумы не утапічныя — у сувязі з тым, што перадача стала выходзіць радзей?

— Мы спадзяёмся, што праграма ўсё-такі будзе існаваць, магчыма, у іншым фармаце. Мне складана вытлумачыць сітуацыю. Не хачу скардзіцца на кагосьці — я сцэнарыст і імкнуся зрабіць усё, каб праграма існавала. Бясспрэчна, калі

перадачы выходзілі кожны тыдзень, быў вялікі рэзананс. У праграмы ёсць сваё кола гледачоў — я гэта ведаю. Магчыма, пытанне ў тым, што мы паступова адвыклі ад таго, што ў кадры можа быць не ток-шоу, не нейкі забаўляльны кліп, а проста — чалавек, які павядзе разумную гаворку. І нам падаецца ўжо, што глядач не будзе яе ўспрымаць — на самай справе гэта не так. Ёсць жа яшчэ шмат людзей, якім патрэбны менавіта такія, удумлівыя, праграмы.

— Але, па праўдзе кажучы, перадачы, якія б заклікалі да роздуму, — рэдкія на тэлебачанні... А "Слова пісьменніка" можа быць сказанае не толькі пра літаратуру. Гэта голас чалавека, які здольны асэнсоўваць падзеі, з'явы...

— На нашым тэлеканале ёсць сур'ёзныя праграмы, я не буду называць іх — бо, можа, не згадаю каго, і пакрыўджу. Але такія праграмы ёсць і над імі працуюць выдатныя людзі. І ў гэтым сэнсе ніша, якую заняў тэлеканал, ухваляная... Неабходнасць жа нашых выпускаў абумоўлена многім. Вось, мы былі зусім нядаўна на філалагічным факультэце аднаго са сталічных ВНУ і здымалі пяціхвілінны сюжэт — гутарылі са старшакурснікамі, праўда, рускага аддзялення. І пыталіся: як вы ўяўляеце месца беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай.

Вельмі слаба ўяўляюць. Гавораць: нашыя творы горшыя. Пачынаем удакладняць: аказваецца, яны не ў дастатковым аб'ёме знаёмыя з тым, што адбываецца ў беларускай літаратуры. А ёсць жа прыклады, калі еўрапейскія дзяржавы, не маючы магутнай літаратуры XVII, XVIII і нават XIX стст., тым не менш на мяжы XX — XXI стагоддзяў займелі досыць сур'ёзныя, шэдэўральныя творы. А нашу літаратуру мінулых стагоддзяў, пераважна польскамоўную, нярэдка не ведаюць, куды аднесці — да польскай альбо беларускай (Э.Ажэшка, Ю.Крашэўскі) — і лічаць яе ад гэтай беднай, без традыцый. Але ў нас і працяг ёсць, Янка Купала і Якуб Колас, сучасныя творцы.

Каб ацаніць месца літаратуры, вызначыць сябе — дзе мы ёсць, свой народ і яго духоўны патэнцыял, трэба ўсё гэта ведаць.

У мяне часам пытаюцца: у цябе на праграме пісьменнікі за два гады не закончыліся? Дык не ж! І чаму не вярнуцца да якога аўтара праз два гады? Хіба няма пра што гаварыць? За гэты час можна атрымаць Нобелеўскую прэмію ў галіне літаратуры! І пра культуру трэба гаварыць, каб зрабіць зноў жа нашу нацыю самай чыгальнай. Пакуль зусім не страцілі свой патэнцыял дашчэнту, трэба аднавіць, адрадзіць любоў да чытання, да сваёй літаратуры.

Я, калі распачаткоўвала рэдактарскія абавязкі, абавязкі сцэнарыста, лічыла, што была знаёмая з творчасцю беларускіх аўтараў. Калі ж пачала рыхтаваць выпускі — колькі цудоўных творцаў і твораў адкрыла для сябе! І хочацца гэтым падзяліцца з гледачом. Шмат вартых зборнікаў паззіі — з выдатнай паліграфіяй, мастацкім афармленнем, зробленых з павагай да тэксту.

Мы паказваем і навукова-папулярныя, даведачныя выданні. Зрабілі шмат сюжэтаў пра літаратурна-мастацкія часопісы. Вельмі хочацца паказаць рэгіянальную літаратуру.

— Калі гаварыць аб прэсе, то нашы літаратурныя часопісы, да прыкладу, маюць свае багатыя традыцыі. Тое ж "Польмя", якое адсвяткавала 85 гадоў з дня выхаду...

— Тэлепраграмы так доўга не існуюць. Нават паспяхова праекты старэюць. Да прыкладу такія, як "Блакитны агеньчык", "Кабачок 13 крэслаў"...

— А выкарыстанне архіўных матэрыялаў было б зусім не лішнім...

— У нас няма архіўных матэрыялаў. Архіў недастаткова вялікі — гэта праблема агулам тэлебачання як жанру. Гэта не архіў дакументаў, не архіў гістарычных, ці кінавідаархіў — хутчэй у нас праца, разлічаная на "тут і сёння". Штосьці перапісваецца са старых стужак на новыя носбіты. Магчыма, тое, што мы здымаем, захавецца. Напэўна, гэта будзе ўяўляць каштоўнасць, і праз год 10, 20... Спадзяюся, будзе шмат каму цікавым.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Навінка на турыстычным рынку

Медыя-рынак Беларусі знаходзіцца ў пастаянным руху. Зразумела, бо і жыццё чалавека не стаіць на месцы. Кожнае змяненне ў грамадстве цягне за сабою змяненні і ў іншых сферах. Так і развіццё турызму ў Беларусі вымагае стварэння спецыялізаваных выданняў. Калі газеты кшталту "Отдыхай!", "Туризм и отдых" існуюць працягла перыяд, то часопіс пра турызм і падарожжы "Вокруг света. В Беларусь" пабачыў свет толькі ў лістападзе 2007 года.

— не навінка. Праўда, тэрыторыі суседка большыя, ды і культурных помнікаў захавалася значная колькасць. Пра што, здавалася, можна пісаць у Беларусі? Але так можа падацца чалавеку недасведчанаму.

— Краіна ў нас невялікая. Калі мы ствараліся, то нам казалі: "Дзе вы будзеце браць матэрыялы для часопіса? Пра адну вобласць напішаце, пра другую. Што далей?" Я і сама задумалася, — распавядае галоўны рэдактар часопіса Ірына Гусева.

— Але калі пачалі працаваць, то высветлілася, што матэрыялаў па Беларусі вельмі шмат. Пачынаючы з вядомых буйных турыстычных аб'ектаў і заканчваючы невялікімі сядзібамі агратурызму.

Ужо з першага нумара часопіс вызначыўся мінімумам камерцыйнай рэкламы і акцэнтам на канкрэтную інфармацыю. Колькі каштуе адпачынак у Белавежскай пушчы ці Бярэзінскім біясферным запаведніку? Дзе ў Беларусі можна скокнуць з парашутам ці пакатацца на конях? На гэтыя і падобныя пытанні дае адказ часопіс "Вокруг света. В Беларусь". А хто цікавіцца адпачынкам за мяжой, дык можа прачытаць пра Кітай, Перу, Дубай... Ды падзяліцца сваімі здымкамі з такіх падарожжаў, даслаўшы іх на фотаконкурс.

Зразумела, што для развіцця ўязнога турызму нашу краіну трэба рэкламаваць за яе межамі. З гэтай мэтай была створана і англамоўная версія часопіса, якая выходзіць пакуль што квартална. Паколькі яна разлічана на замежнага чытача, то і ўключае ў сябе адпаведна матэрыялы, цікавыя для гэтай аўдыторыі. Наўрад ці чытача з далняга замежжа зацікавіць інтэрв'ю з айчынным падарожнікам. Яму падавай матэрыялы пра адметнасці і экзотыку нашай краіны. Таму англамоўная версія складаецца з лепшых публікацый у беларускай версіі за квартал.

Зараз рэдакцыя займаецца распрацоўкай свайго web-сайта. Бо на сёння вірту-

альная прастора становіцца ўсё больш папулярнай і лёгкадаступнай.

З першага нумара рэдакцыя часопіса абвясціла конкурс фотаздымкаў з адпачынку. У бліжэйшы час стартуе новы конкурс фотаработ "Скарбы нацыі", які прысвечаны нацыянальным паркам і запаведнікам. Лепшыя здымкі будуць выстаўлены на рэспубліканскай фотавыставе спачатку ў Мінску, а затым і па ўсёй Беларусі. Такім праектам рэдакцыя хоча прыцягнуць увагу да нашых нацыянальных паркаў.

У тым, што выданне такога часопіса праз некалькі нумароў стане самаакупным, сумневу не ўзнікае. А ці здолее ён прыносіць высокі гарантываны прыбытак? Галоўны рэдактар на гэты конт заўважае:

— Чакаць высокага прыбытку ад рэалізацыі падобных праектаў ужо першапачаткова не трэба. Мы ставім перад сабой задачы іншага плана — падняць аўтарытэт Рэспублікі Беларусь на міжнародным турыстычным рынку, павялічыць колькасць турыстычных візітаў у Беларусь з-за мяжы, зацікавіць замежных і беларускіх інвестараў укладаннем сродкаў ў развіццё айчынай турыстычнай галіны, прапагандаваць культурныя, прыродныя і нацыянальныя асаблівасці нашай краіны, раскажаць аб перавагах адпачынку ў Беларусі.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзясні Барсукоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галoўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Абдзель:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылка на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3616

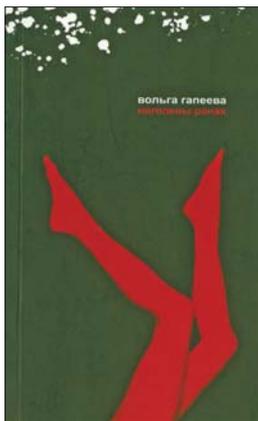
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
16.04.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ — 1986

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Вольга ГАПЕЕВА. Народзілася ў 1982 годзе ў Мінску. Скончыла Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (2004) і магістратуру пры ім, зараз вучыцца там жа ў аспірантуры. Друкавалася ў часопісах "Маладосць", "Першацвет", "Крыніца" ды іншыя. Аўтар кнігі "Рэканструкцыя неба" (2003). Вершы перакладаліся на англійскую, нямецкую, польскую і македонскую мовы.

Нядаўна пабачыла свет яе новая кніжка **"НЯГОЛЕНЫ РАНАК"** (Мінск, 2008, выдавец Логвінаў, 55 стар., 200 экз.)

"Не слухайце наш смех, слухайце той боль, які за намі. Не верце нікому з нас, верце таму, хто за намі."

Аляксандр БЛОК

Я не быў на прэзентацыі зборніка Вольгі Гапеевай "Няголены ранак", але шмат чуў пра яе і, чытаючы дасланьня А. Туровічам нататкі з гэтай імпрэзы, не тое што пашкадаваў пра няўбачанае, аднак унутрана адчуў, што спаквалы пачынаю адставаць ад новых паведаў як у літаратуры, так і ў мастацтве ўвогуле. Усё ж трэба ісці ў нагу з часам, каб пасля выхаду ў свет тваіх безапелляцыйных газетных опусаў не пакотваліся са смеху два апошнія пакаленні маладых беларускіх літаратараў...

Гэта такая своеасабліва песімістычная прэлюдыя.

А чытаць новы зборнік В. Гапеевай трэба з анатацыяй, напісанай ці то новым яе выдаўцом З. Вішнёвым, ці то самой аўтаркай: "Доўгачаканы праект сучаснай беларускай літаратуры — новая кніга Вольгі Гапеевай — змяшчае вершы апошніх гадоў. "Няголены ранак" гэта шчырасць, якая часам мяжуе з аголенацю, медытатывнасцю, што можа ўвесці ў транс і разважаны надэкзистэнцый, рэальнасць якой ставіцца пад сумнеў".

Каб ад пачатку ведаць, што ты трымаеш, гартаеш і маеш чытаць. Каб пасля не адкінуць, не загарнуць і, крыў Божа, не вылаяцца... Каб не надта напружвацца і не запіхваць камень за пазуху для рэдактара зборніка (адразу абмовіцца, што "праект" выдрукаваны ў аўтарскай рэдакцыі). Бо шмат што ў зборніку "ставіцца пад сумнеў", і не толькі словы... З іншага боку, маючы на ўвазе, што ў гэтым свеце "усё адносна", то, само сабой зразумела, што вельмі многае ў ім і павінна ставіцца пад сумнеў...

Калі пачынаць з назвы, то ў ёй ад пачатку закладзены "запал" мужчынскай метафары... І наогул склад мыслення ў большасці тэкстаў даволі прагматычны і нярэдка не па-жаночы мужны...

взьму гэты камень памерам з кулак і разабю аб твае вершы аскепкамі ж напішу паэму пра тое што калісьці тут было маё сэрца

Ці не праўда, гэты тэкст не надта аддалены ад ўзятых мною для эпіграфу слоў А. Блока? Памятаю, гадоў пяць ці шэсць таму я пісаў водгук на публікацыю ў часопісе "Маладосць" апавесці В. Гапеевай "Рэканструкцыя неба". Захацелася перачытаць, параўнаць наколькі мае словы "прадбачылі" яе сённяшні падрост. Ну, да прыкладу, хоць бы вось гэтыя: "Аўтар — яшчэ зусім маладая таленавітая дзяўчына, студэнтка лінгвістычнага ўніверсітэта, дастаткова абазнаная ў сучасным працэсе сусветнай літаратуры і, як мне падаецца, таленавітая па сутнасці творчага мыслення... Сказаць, што яна надта ўжо здзівіла мяне сваімі духоўнымі ці мастацкімі адкрыццямі, я не магу. Найперш, пэўна, яна аздачыла паспалітага чыгача беларускай традыцыйнай літаратуры сваімі адвольнымі, а падчас і нечаканымі знешнімі "наваротамі" ды нечуваным пакуль у нас тэкставым канструктывізмам. Яшчэ ў літэйскія яе вершачы (калісьці прыносіла ў часопіс "Крыніца") я адзначаў для сябе асацыятыўна-адцягнутае комплекснае мысленне паэтыкі, яе вострую інтуіцыю на неадэкватнае пачуццё, ды шчыльна прычыненую прастору ўласнай душы, што раз-пораз ад празмернага ціску накопленай там духоўнай і фізічнай энергіі выўляла вонкі свой культурна-эвалюцыйны ды інтэлектуальны змест, а ў крытычных выпадках і патаемную інтымна-інстынктыўную формальнасць..."

Усё ж рызыкаўна чытаваць сябе ранейшага на цяперашняму публіку. Мне здаецца, шэсць гадоў таму я пісаў значна лепш. Відаць, пайшоў нармальны зваротны ўзростава працэс што, вядома, не датычыцца маладой паэтыкі В. Гапеевай, у якой, на мой розум, усё

пакуль павінна адбывацца наадварот. Таму нейк разгублена чыгачы у яе заклучным тэксце зборніка "МАНІФЕСТ вершаў" наступны пасаж:

Праўда, у некаторых вершаў так ніколі і не вырастаюць крылы альбо вырастаюць і адвільваюцца. Напэўна, ім не хапае кальцыю ў арганізме ці што? Але гэта ўсё потым. Спачатку верш трэба злавіць. Вершы... яны разбягаюцца, гуляюць у хованкі, маскіруюцца пад прозу і ўсё такое.

Пара б ужо, як кажучы, навучыцца лавіць... Аднак паэтка найбольш занятая практычным выяўленнем мастацкага слова. І вось як яна сама бачыць усё гэта сабраана пад адзінай вокладкай: "Я не думаю, што гэта для мяне персанальна з'яўляецца чымсьці негатывным. Гэта, наадварот, такое вольнае і шчырае не глумарнае, не прырасанае, такое, якое ёсць — шчырае і адкрытае. Але я думаю, што гэта тычыцца не формы альбо дасканаласці пісьма, гэта тычыцца ўнутранага стану". Але, калі такі "няголены" і непрычысаны і ўнутраны стан паэтыкі, то без адчувальных страт ёй наўрад ці магчыма сабраць у сабе ўсё тое, стыхійна разбэрсаанае, у адзіную гарманічную і дасканала-мастацкую сутнасць для ўзвышэння свайго паэтычнага духу (той самай "формы альбо дасканаласці пісьма")...

Зборнік паэтычных і вершаваных, а падчас і праязных тэкстаў хутчэй нагадвае калі не ўяўны перформанс, то пэўны літаратурна-псіхалагічны эксперымент. І многае ўражае, прызнаюся, і шмат што расчароўвае, зазначу, і асобныя фрагменты выкалікаюць непаразуменне, пакрытыкую...

вычытаць гэты снег да канца каб ніводнай памылкі не засталася каб будзе ён паміраць напалючы смагу эманіпацыйнай зімы вынесці на палі птушак чырвоных каб дзюбілі яны глебу што камянем застрае ў горле і глытай не глытай сінія вусны да жыцця не вярнуць мне або не вернуць, я — нескладовая перад націскам

Апошняя фраза рэзюме ўсе паіраэдыя вымогі душы і сэрца. Следам прывяду іншыя найбольш яркія і выбітныя паэтычныя знаходкі В. Гапеевай: "Доўгія месяцы грудзі мае глылі ў цёлых чоўнах далоней тваіх..." (шкада, што гэтыя, амаль гамераўскія, словы чамусьці запісаны не роўным, а цяжка чыгальным хваліста-марскім радком — каб раздражняць чыгача?), "у полі за ветрам гнацца/ воль мая справа/ бегчы і падаць", "языком баваўняным/ празметым праз тонкае вушка вуснаў/ ты вышываеш на жываце маім/ маніграму", "у маіх валасох вецер/ калыхае сваіх ветрантай" (якая па-мацірынску пяшчотная метафара)...

Але сустракаюцца і такія, празмерна абцяжараныя прагматычнай задумкай альбо наадварот, радкі і строфы: "шукала белую раззімку ў стоце сена/ а знайшла голку" (што да чаго, абсурд дзеля абсурду?), "куды мне спрачацца з жоўтымі слівамі/ што растуць на тваёй раззімке/ колер мой іншы" (поўны красворд, што тут зашыфравана, магчыма, нейкія асацыяцыі ці адсылы да класікі?), "як не разношаны абутак/ мне цісне сэрца" (параўнанне высокага і нізкага касца вершы)...

Вядома, што кожны творца хоча самавыразіцца своеасаблівым чынам. І напэўна, найлепш гэта выяўляецца "на практыцы", пра якую гаворыць А. Туровіч, які пабываў, у адрозненне ад мяне, на прэзентацыі гэтага зборніка: "У старажытнасці літаратура існавала ў сінкрэтычным выглядзе. Рух-гук-сэнс былі спалучаны, гэта ўжо праз пэўны час літаратурнае слова абстрагуюцца. (...) Сёння пасля завяршэння эпохі та-

тальнай маналіі друкарскага станка, усталявання віртуальнай рэчаіснасці зноў вяртаецца сінкрэтызм. Прэзентацыя кнігі, яе часова-прасторавая існаванне ў пэўны момант становіцца нават больш актуальным чым проста палярова-фарбавы змест. Выступленне аўтара, выкананне ім пэўных рытуальных дзеянняў — можа проста замяніць тэкст, які чытаецца зрокава".

Што, як і чаму хочучы сказаць словам і па-за словам маладыя? Ці ёсць такое слова (амаль даведзенае ў іх творчых лабараторыях да матэрыялізацыі) плённы у сэнсе мастацтва? Ці гэта гульня, наўмыснае скамароства, абсурд, іронія насуперак схлушанаму, унармаванаму і звыкламу зямному жыццю? І гэткай жа класічнай літаратуры, якая састарылася ў сваёй вечнасці і патрабуе ад сучаснага чалавека, найперш творцы, своеасаблівай рэстаўрацыі альбо, па-гапееўску кажучы, рэканструкцыі? І як да яе ставіцца старэйшым пісьменнікам і прыхільнікам традыцыйнай літаратуры? На мой погляд, спакойна, з доляй паразумеласці ды інтэлігентнай іроніі. Як, да прыкладу, такі інтэлектуальны, тонкі, але спрактыкаваны крытык Ірына Шаўлякова, кажучы мімаходзь, што "адносіны да паэзіі Вольгі Гапеевай у мяне прыкладна такія, як да пірсінгу ці валасоў зьяленага колеру. У сілу ўзросту і камплекцыі пупа я сабе не пракалю, але, шчыра кажучы, мяне гэта не раздражняе і нават прыводзіць у пэўнае замілаванне. Пагартаўшы "Няголены ранак", магу вам сказаць, што там усё будзе, як у казцы. Таму, шанюнае спадарства, падымаю Вользе за тое, што яна ўсяляк пашырае мае ўяўленні пра разнастайнасць і літаратуры, і свету, і ў пэўным сэнсе з такімі з'явамі, як пірсінг ці зьяленыя валасы, і з такой літаратурай прымірае". Вось заключныя радкі аднаго з вершаў В. Гапеевай:

...абьякаваць якая рагоча з мяне такой негарэчнай гэта з ёй пасябрую і, магчыма, мы пачнём жыць разам а пасля ў нас нават з'явіцца дзеці якім мы ў свой тонар не дадзім ніякіх імёнаў і каханне для нас застаецца ніякага роду

Такія бязроднасці ці боязь працягу такога роду (ніякага), прабацце, спараджае ў творцы і падобную літаратуру (своеасаблівы клон літаратуры без роду — без традыцыі, без жанру, без канона, без пакланення слову, без чыгача па вялікім рахунку). У такой літаратуры мала глыбокіх эмоцый і пачуццяў, ёсць алагічна змысленае і самаперажытае (паздоследнае, але бязвольнае) жыццё... Адноль і паэзія, без глыбокіх суперажыванняў і асэнсавання, — гэта нават не вершы з іх так ці іначай агульна прынятай структуры, а менавіта кволаметафарычныя тэксты з двума а часам і трыма паралельнымі ці супрацьлеглым падтэкстамі... Пры чытанні іх складаецца ўражанне, што аўтар, як бы нікому не падражае і нікога не наслідуе, аднак бесперспектыўнасць яго творчасці палягае ў тым, што ён ідзе па ўяўным, надуманым ім паціку, а на самрэч — па замежанай снежнай віхурай часу тупкай сцэжцы ўсё той жа класічнай літаратуры... Воль праясніцца, пацяплее і адкрыецца пад завесным настам самападман — аказваецца, ты стаіш на тым жа ўтапаным месцы, дзе да цябе стаялі Гамер, Шэкспір, Пушкін, Шаўчэнка, Купала, Караткевіч, Сяс... Шлях — адзін. І ён — не адкуль і куды, не па што і навошта, а — ПАЗНААННЕ ШЛЯХУ.

Вядомы культуролог Юрась Барысевіч кажа, што "Гапеева часта правакуе чытача брыдкімі ці рызыкаўнымі словазлучэннямі, які знамятаю яе кава са спэрмаю. Але гэта трэба, каб прабіць тую шкарлупіну, вызваліць чалавека з вязніцы жыццёвага досведу, што раіць цурацца ўсяго новага і незразумелага". І што ж, сыходзячы з гэтага, прыгожы-

мі і разумнымі словазлучэннямі нельга адкрыць чалавеку вочы на нешта новае і нязведанае? Асабліва ў мастацтве.

Колькі падобных тэкстаў засталася ляжаць у архівах часопіса "Крыніца"? Я даўно адсочваю некаторыя арыгінальныя "паэтычныя праекты". Большасць з іх, пры адэкватнасці аўтараў, маюць паступовую, але нязменную скіраванасць да прастаты і яснасці, як літаратурных трапаў і вобразыў, так і самой задумы і формы... Не тое, што "ўсё геніяльнае проста", але, як кажучы, з той жа оперы... І скажыце мне, дзе сёння першыя літаратурна-перабудованыя парічыжы-яроменкі-драгаташчанкі (імя ім легіён)? Як дзе? У тым ліку і ў сучаснай беларускай літаратуры. Вазьміце маскоўскія і прыбалтыйска-радушныя (быў такі часопіс "Радуца") вершаваныя нізкі і зборнікі другой паловы 80-х і вы, здзівіцеся іх сённяшняму "перакладу" на беларускую мову... Усё ж, прызнаем, наша нацыянальная літаратура нашмат маладзейшая за суседскія. Нездарма, відаць, А. Глобус нядаўна змясціў у сваім ЖЧ такую ёмку нататку: "Паэт з Уладзі-вастока — Юра Кабанкоў — так выказаўся пра розніцу паміж працаю на ніве рускай і беларускай літаратуры: "У рускага паэта стаіць задача: не напісаць і не публікаваць кепскіх вершаў. Таму рускаму паэту трэба пісаць яго магу меней. Беларусу варты пісаць шмат, беларускаму літаратуру можна пісаць і пасрэдня вершы, яму варты дараваць нават вершы кепскія; бо тваёй беларускай паэзіі зусім мала ў гэтым свеце, а маёй рускай — больш чым дастаткова..."

З Кабанковым мы не спрачаліся, але жаданія пісаць і публікаваць кепскія вершы ў мяне так і не з'явілася".

Зрэшты, калі разабрацца, то цяперашняя літаратурная Беларусь яшчэ знаходзіцца ў перабудовай фазе, якую многія суседзі даўно прамінулі. Адноль і літаратурная гульня мітусня: хто лепшы, ярчэйшы, гучнейшы, смяшнейшы, брыдкаслоўнейшы, дурнейшы, мярцавейшы?..

Кажучы, што мадэрністы і розныя пафігісты страх як любяць, каб іх упічэнт разбівалі ў сродках масавай інфармацыі, асабліва ў апазіцыйных ім перыядычных літаратурных выданнях...

Мы ўсё пра ўкраінскіх Іванцоў ды Андруховічаў захлапемся. А гэта ж ужо ўчарашні дзень еўрапейскай літаратуры. А дзе ж нашы Кундэры, Павічы, Эка, Памукі ці хоць бы Франсуазы Сеган і Уэльбекі?

Праўда ёсць свае Разанавы, Станкевічы, Някляевы і Акудовічы...

Вядома, калі б гэты водгук пісалі Шаўлякова, Серабракоў, Кісліцкіна альбо Галдзьянкоў ці Балахоў, то высоны маглі б быць зусім іншымі, магчыма, нават палярнымі, аднак тое каштавала б названым інтэлектуальным адмыслоўцам нечалавечых высілкаў і амаль навінкаўскіх выстаўленняў у філалогіі, філасофіі і культуралогіі...

Скажучы, дзядзька, гэта ж наўмысная літаратурная гульня і правакацыя (цвяленне публікі), а ты, як малёк, на кручок чапляешся... Людзі хочучы узвысіць сябе над сабой, штучна стварыць для творчасці такія жыццёвыя ўмовы, якія вымагаюць б новых пачуццяў і новага ўсведамлення рэчаіснасці... бо мастацкае палатно "малоецца" імі без рэальных перажыванняў літаратурнага працэсу, як самога жыцця...

Што ж, няхай кажучы. Але "на тое і штучак, каб карась не драмаў".

Р. С. Пасля напісання артыкула я наноў перачытаў тэксты В. Гапеевай і засумняваўся ў катэгорычнасці некаторых выказаных мною заўваг (хоць проза Гапеевай для мяне ўсё адно больш адметная і цэльная)... Раго пачытаць гэты зборнік і вам, каб не заўсёды верыць на слова рэцэнзенту. Нават ЛеГалу. Ён таксама крытык недасканалы... ЛеГАА